



DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 50

(2007–2008)

Om lov om individuell pensjonsordning

Innhold

1	Innledning og oversikt	5			
1.1	Innledning	5	3.7.4	Departementets vurdering	21
1.2	Oversikt over lovforslagene og innholdet i proposisjonen	5	3.8	Pensjonsalder og utbetaling av pensjonsytelser	22
2	Bakgrunn for lovforslaget	7	3.8.1	Gjeldende rett	22
2.1	Bakgrunn og Banklovkommissjonens mandat	7	3.8.2	Banklovkommissjonens forslag	22
2.2	Høring	8	3.8.3	Høringsinstansenes merknader	23
2.3	Skattefaviserte kollektive tjenestepensjonsordninger	8	3.8.4	Departementets vurdering	24
3	En ny ordning for skattefaviserte individuelle pensjonsordninger	9	3.9	Adgang til å variere innbetaling til en skattefavisert individuell pensjonsspareavtale	25
3.1	Innledning	9	3.9.1	Banklovkommissjonens forslag	25
3.2	Typer av skattefaviserte individuelle pensjonsavtaler	9	3.9.2	Høringsinstansenes merknader	25
3.2.1	Banklovkommissjonens forslag	9	3.9.3	Departementets vurdering	25
3.2.2	Høringsinstansenes merknader	10	3.10	Regler om omregning ved endring av skattefavisert individuell pensjonsforsikringsavtale	26
3.2.3	Departementets vurdering	10	3.10.1	Gjeldende rett	26
3.3	Øvre grense for årlig innbetaling og fradrag for tilskudd til individuell pensjonsavtale	10	3.10.2	Banklovkommissjonens forslag	26
3.3.1	Banklovkommissjonens forslag	10	3.10.3	Høringsinstansenes merknader	26
3.3.2	Høringsinstansenes merknader	10	3.10.4	Departementets vurdering	27
3.3.3	Departementets vurdering	12	3.11	Opphør av skattefavisert individuell pensjonsavtale	27
3.4	Risikodekninger	13	3.11.1	Banklovkommissjonens forslag	27
3.4.1	Gjeldende rett	13	3.11.2	Høringsinstansenes merknader	28
3.4.2	Banklovkommissjonens forslag	14	3.11.3	Departementets vurdering	28
3.4.3	Høringsinstansenes merknader	14	3.12	Sammenslåing av pensjonsrettigheter	28
3.4.4	Departementets vurdering	15	3.12.1	Gjeldende rett	28
3.5	Institusjoner som kan tilby individuelle pensjonsavtaler	16	3.12.2	Banklovkommissjonens forslag	28
3.5.1	Gjeldende rett	16	3.12.3	Høringsinstansenes merknader	29
3.5.2	Banklovkommissjonens forslag	16	3.12.4	Departementets vurdering	31
3.5.3	Høringsinstansenes merknader	17	3.13	Flytting	32
3.5.4	Departementets vurdering	17	3.13.1	Gjeldende rett	32
3.6	Krav til pensjonsavtalens innhold	17	3.13.2	Banklovkommissjonens forslag	32
3.6.1	Gjeldende rett	17	3.13.3	Høringsinstansenes merknader	32
3.6.2	Banklovkommissjonens forslag	18	3.13.4	Departementets vurdering	34
3.6.3	Høringsinstansenes merknader	18	3.14	Begunstigede	35
3.6.4	Departementets vurdering	19	3.14.1	Gjeldende rett	35
3.7	Informasjonsplikt	19	3.14.2	Banklovkommissjonens forslag	36
3.7.1	Gjeldende rett	19	3.14.3	Høringsinstansenes merknader	36
3.7.2	Banklovkommissjonens forslag	19	3.14.4	Departementets vurdering	37
3.7.3	Høringsinstansenes merknader	20	3.15	Kobling av individuelle pensjonsavtaler til kollektivordninger	38
			3.15.1	Banklovkommissjonens forslag	38
			3.15.2	Høringsinstansenes merknader	40
			3.15.3	Departementets vurdering	42

4	Forholdet til eksisterende IPA-kontrakter, overgangsregler og ikrafttredelse	45	4.4	Departementets vurdering	50
4.1	Gjeldende rett	45	4.4.1	Rett til å inngå ny avtale	50
4.1.1	Kort om IPA	45	4.4.2	Utbetaling av midler knyttet til eksisterende individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA)	52
4.1.2	Forslag om avvikling av IPA og overgangsregler	45	4.4.3	Utstedelse av forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis	52
4.1.3	Stortingets behandling	45	4.4.4	Sammenslåing av pensjonsrettigheter	53
4.1.4	Forskrift om overgangsregler	46	4.4.5	Institusjonens informasjonsplikt ...	54
4.2	Banklovkomisjonens forslag	47	5	Økonomiske og administrative konsekvenser	55
4.2.1	Rett til å inngå ny avtale	47	6	Merknader til de enkelte bestemmelser	56
4.2.2	Utbetaling av midler knyttet til eksisterende individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA)	48	Forslag til lov om individuell pensjonsordning	74	
4.2.3	Utstedelse av forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis	48			
4.2.4	Sammenslåing av pensjonsrettigheter	49			
4.2.5	Institusjonens informasjonsplikt ...	49			
4.3	Høringsinstansenes merknader ...	49			



DET KONGELIGE
FINANSDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 50

(2007–2008)

Om lov om individuell pensjonsordning

*Tilråding fra Finansdepartementet av 25. april 2008,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Innledning og oversikt

1.1 Innledning

Finansdepartementet legger med dette frem forslag til lov om skattefaviserte individuelle pensjonsordninger. Det foreslås at alle personer over 18 år skal kunne få fradrag i skattepliktig inntekt for innbetaling på inntil 15 000 kroner per år til individuell pensjonsavtale som tilfredsstillere nærmere angitte vilkår. Vilkårene for slike avtaler er utarbeidet på bakgrunn av tilsvarende vilkår i foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. Forslaget følger opp Stortingets vedtak 23. april 2007. Finansdepartementets forslag til skattefavisert individuell pensjonsordning er utarbeidet på grunnlag av forslaget i Banklovkomisjonens utredning NOU 2007: 17 Individuell pensjonsordning.

1.2 Oversikt over lovforslagene og innholdet i proposisjonen

Årlige innbetalinger til skattefavisert individuell pensjonsordning foreslås begrenset oppad til 15 000 kroner per person. Dette svarer til den foreslåtte øvre grensen på 15 000 kroner for inntektsfradrag for årlig innbetaling til individuell pensjons-

avtale. På samme måte som den skattemessige behandlingen av IPA-avtaler vil det ikke være formuesskatt på midler i ordningen, og heller ikke inntektsskatt på løpende avkastning av midler i ordningen. Når midlene i ordningen kommer til utbetaling, skal de beskattes som alminnelig inntekt og personinntekt.

Etter Banklovkomisjonens lovutkast kan kunden velge å inngå skattefavisert individuell pensjonsordning som pensjonsforsikringsavtale eller innskuddspensjonsavtale. Departementet vil benytte begrepet «pensjonsspareavtale» i stedet for «innskuddspensjonsavtale» for slike spareavtaler for å unngå eventuelle uklarheter mht. om begrepet «innskuddspensjonsavtale» gjelder kollektiv eller individuell innskuddspensjonsavtale.

Individuelle pensjonsforsikringsavtaler kan bare tilbys av livsforsikringsselskaper. Individuelle pensjonsspareavtaler kan i utgangspunktet tilbys av banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond, men livsforsikringsselskap vil kunne tilby pensjonsspareavtaler som har tilstrekkelig forsikringselement. Det foreslås at også pensjonskasser og innskuddspensjonsforetak skal kunne tilby individuell pensjonsordning. De alminnelige virksomhetsreglene vil gi rammene for hvordan den enkelte type institusjon kan utforme produktet de

ønsker å tilby, herunder hvilke ytelser institusjonen kan tilby. Videre vil konsesjonen for den enkelte institusjon være avgjørende for utformingen av det produkt institusjonen kan tilby.

Pensjonsavtalen må etter forslaget gi kunden rett til alderspensjon, men kan i tillegg omfatte forsikringer som dekker innskuddsfritak eller premiefritak ved uførhet, rett til uførepensjon eller andre uføreytelser, etterlattepensjon og barnepensjon. Dersom institusjonen selv ikke har adgang til å tilby slike forsikringer, kan disse tegnes særskilt ved avtale med et livsforsikringsselskap. Innskuddsfritak kan også tegnes ved særskilt avtale med et skadeforsikringsselskap.

I samsvar med det som gjelder i innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven, foreslås pensjonsalderen satt til 67 år med mindre høyere pen-

sjonsalder avtales. For en del stillinger og yrker er det i regelverket for skattefaviserte kollektive tjenestepensjonsordninger fastsatt særaldersgrenser. For å sikre tilsvarende fleksibilitet i de individuelle pensjonsavtalene, foreslås det åpnet for at den samme særaldersgrense som et medlem har i en tjenestepensjonsordning kan avtales brukt i den individuelle pensjonsavtalen. Det åpnes også for at det kan avtales at kunden kan kreve utbetaling av alderspensjon før nådd pensjonsalder i en del situasjoner. Departementet foreslår videre regler som gir kunden mulighet til å utsette utbetalingen av alderspensjonen helt eller delvis ved nådd pensjonsalder.

De foreslåtte reglene gjelder skattefavisert individuell pensjonsordning, og regulerer ikke andre spare-, pensjons- eller forsikringsavtaler.

2 Bakgrunn for lovforslaget

2.1 Bakgrunn og Banklovkommisjonens mandat

I tilknytning til arbeidet med St.meld. nr. 5 (2006–2007) ble Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre enige om et pensjonsforlik, jf. avtale mellom disse partiene av 21. mars 2007. Det er redegjort for avtalen i Innst. S. nr. 168 (2006–2007). Stortinget vedtok 23. april 2007 blant annet følgende:

«Regjeringspartiene vil innføre en ny ordning med skattestimulert individuell pensjonssparing med virkning fra 2008, jf. notat av 9. mars 2007, med årlig sparebeløp inntil 15 000 kroner. Nærmere redegjørelse for arbeidet med å innføre ordningen vil bli lagt fram i Revidert nasjonalbudsjett for 2007.»

Som en del av denne avtalen er det enighet om å etablere en ny skattefavisert individuell pensjonsordning. I tilknytning til dette uttales det bl.a. i Innst. S. nr. 168 (2006–2007):

«Flertallet viser videre til at regjeringspartiene som en del av det nye pensjonsforliket har forpliktet seg til å innføre en ny ordning med skattestimulert individuell pensjonssparing med årlig sparebeløp på inntil 15.000 kroner med virkning fra 2008, jf. pkt. 7 i avtale inngått 21. mars 2007. Flertallet vil understreke at det ved utformingen av den nye ordningen skal legges til grunn at skattereglene skal være de samme som for den tidligere IPA-ordningen. Videre skal alle kunne benytte seg av ordningen, uavhengig av arbeidsforhold. Flertallet vil også presisere at ordningen skal åpne for et mangfold av tilbydere.»

Finansdepartementet ga på denne bakgrunn 15. mai 2007 Banklovkommisjonen et mandat om å utrede og utarbeide utkast til regler om ny skattebegunstiget individuell pensjonsordning. Mandatet ble også inntatt i St.meld. nr. 2 (2006–2007): Revidert nasjonalbudsjett 2007 avsnitt 3.9. I mandatet sto blant annet følgende:

«Departementet ber Banklovkommisjonen utarbeide utkast til lovgivning om ny skattefavisert individuell pensjonsordning i tråd med

uttalelsene i den ovennevnte innstilling. Ordningen skal kunne benyttes av alle, uavhengig av om de er i arbeid eller ikke.

Banklovkommisjonen skal ikke vurdere skattespørsmål.

Banklovkommisjonen skal ved utarbeidelsen av forslaget legge til grunn at alderspensjon skal være en obligatorisk ytelse i en slik ny, individuell skattebegunstiget pensjonsordning. Banklovkommisjonen bes vurdere om også premiefritak ved uførhet, uførepensjon og etterlattepensjon skal kunne inngå i en slik ordning, og i tilfellet foreslå nærmere bestemmelser om dette.

Ved utforming av utkast til lovbestemmelser bes Banklovkommisjonen i størst mulig utstrekning legge til grunn at vilkårene for utbetaling av ytelsene, herunder kravene til utbetalingsperiodens lengde, og utbetalingsperiodens start, skal være de samme som for de tilsvarende ytelsene etter foretaks- og innskuddspensjonsloven.

For å legge til rette for best mulig konkurranse om tegning av avtaler om ny, individuell skattebegunstiget pensjonsordning bes Banklovkommisjonen legge til grunn at avtale om slik ordning skal kunne tegnes i livsforsikringselskap, i bank og i forvaltningsselskap for verdipapirfond, samt eventuelt også pensjonskasse i den grad en individuell kontrakt kan knyttes opp mot tjenestepensjonsordninger som tilfredsstiller kravene i lov om foretakspensjon og lov om innskuddspensjon, jf. nedenfor. Banklovkommisjonen bes videre vurdere om de generelle flyttebestemmelser er tilstrekkelig til å sikre rettighetshaver lett adgang til å flytte kontrakten mellom ulike tilbydere, for å sikre at konkurransen om avtalene vedvarer.

Det må særskilt vurderes om en individuell ordning må baseres på en egen separat kontrakt, eller om det kan åpnes for å knytte den individuelle kontrakten opp mot medlemskap i en fondsbasert kollektiv tjenestepensjonsordning, slik at kostnader til den individuelle ordningen kan begrenses.

Det skal ikke etableres premiefond eller innskuddsfond i tilknytning av ordningen.

Det bes vurdert om det skal gis adgang til, i den grad kontraktspartene ønsker det og privatrettslige bindinger, for eksempel i forhold til tredjeperson, i kontrakten ikke er til hinder, om

innestående på nåværende IPA kontrakter skal kunne konverteres over til innestående på en ny kontrakt som oppfyller reglene i den lovgivning som foreslås for ny individuell ordning.

For øvrig vises til nærmere omtale i Revidert nasjonalbudsjett 2007, som er lagt fram i dag.

Det bes om at utredningen foreligger innen utgangen av februar 2008.»

2.2 Høring

Banklovkommisjonens utredning 2007: 17 «Individuell pensjonsordning» ble ferdigstilt 19. desember 2007, og ble sendt på høring samme dag med høringsfrist 31. januar 2008. Følgende høringsinstanser har hatt merknader til Banklovkommisjonens innstilling:

Akademikerne
Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV)
Arbeidsgiverforeningen Spekter
Den norske Aktuarforening
Finansnæringens Hovedorganisasjon
Forbrukerombudet
Fornyings- og administrasjonsdepartementet
HSH
Justis- og politidepartementet
Konkurransetilsynet
Kredittilsynet
Norges Bondelag
Norges Ingeniør- og Teknologorganisasjon (NITO)
Næringslivets Hovedorganisasjon
Pensjonskasseforeningene (DSKP og NPF)
Silver Pensjonsforsikring AS
Skattebetalerforeningen
Sparebankforeningen
Verdipapirfondenes Forening
Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)

Følgende høringsinstanser har opplyst at de ikke har merknader til utvalgets innstilling:

Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Barne- og likestillingsdepartementet
Brønnøysundregistrene
Coop NKL BA

Datatilsynet
Den norske Revisorforening
Forbrukerrådet
Handelshøyskolen BI
Helse- og omsorgsdepartementet
Kommunal- og regionaldepartementet
KS
Kultur- og kirke departementet
Kunnskapsdepartementet
Landsorganisasjonen i Norge (LO)
Likestillings- og diskrimineringsombudet
Miljøverndepartementet
Norges Bank
Nærings- og handelsdepartementet
Riksadvokaten
Skattedirektoratet
Statistisk sentralbyrå
Utenriksdepartementet

2.3 Skattefaviserte kollektive tjenestepensjonsordninger

Kollektive tjenestepensjonsordninger i privat sektor omfatter både skattefaviserte tjenestepensjonsordninger etter foretaks- og innskuddspensjonsloven, og pensjonsordninger og avtaler som er opprettet utenfor tjenestepensjonslovgivningen (foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven) og derfor ikke oppnår skattefavisering. Den gunstige skattemessige behandlingen av pensjonsordninger etter foretaks- og innskuddspensjonsloven forutsetter at ordningene har vilkår som fullt ut oppfyller lovreglene, og som derfor gjør at de oppfattes som rimelige og sikrer en likebehandling av alle arbeidstakere mv. Likebehandling – og at alle i det enkelte foretak skal omfattes av pensjonsordningen – er grunnleggende premisser i disse skattefaviserte kollektive pensjonslovene. Mens man før innføring av obligatorisk tjenestepensjon brukte skattefavisering for å oppnå pensjonspolitiske formål, innebærer innføringen av obligatorisk tjenestepensjon at de fleste foretak plikter å ha pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven i henhold til angitte minstekrav i lov om obligatorisk tjenestepensjon.

3 En ny ordning for skattefavorederte individuelle pensjonsordninger

3.1 Innledning

Banklovkommisjonen har i tråd med sitt mandat utarbeidet utkast til regler om skattefavorederte individuelle pensjonsordninger. Et hovedspørsmål for kommisjonen har vært om det, ut fra hensynet til et enklest mulig regelverk, kun skal åpnes for at individuelle pensjonsavtaler skal etableres som rene innskuddpensjonsordninger, eller om det også skal åpnes for å etablere pensjonsforsikringsavtaler. Videre har Banklovkommisjonen vurdert om skattefavorederte individuelle pensjonsordninger kun skal benyttes til alderspensjon, eller om det også skal være adgang til å tegne forsikringer som innskuddsfritak og premiefritak ved uførhet, uførepensjon og uføredekninger, etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner og samboer samt barnepensjon i tilknytning til en individuell pensjonsordning. Kommisjonen har også drøftet rammene for årlig innbetaling til skattefavoredert individuell pensjonsordning, herunder hvor stor andel av innbetalingene som skal gå til alderspensjon, om årlige kostnader kan inngå i det beløpet det gis fradrag i skattepliktig inntekt for mv. I tråd med avtalen om et pensjonsforlik mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre av 21. mars 2007 er det i lovforslaget lagt til grunn at skattereglene for den nye individuelle pensjonsordningen skal være de samme som tidligere gjaldt for individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA). Dette innebærer at skattyter får inntektsfradrag for innbetalinger til pensjonsordningen, at avkastningen ikke skattlegges løpende og at hele utbetalingen skattlegges som pensjon. I tillegg er innestående midler i ordningen unntatt fra formuesskatt. Beløpsgrensen på 15 000 kroner er vedtatt av Stortinget, jf. avsnitt 2.1 foran.

Banklovkommisjonen har foreslått nærmere minstekrav til skattefavorederte individuelle pensjonsavtaler, regler om institusjonens informasjonsplikt mv. Banklovkommisjonen har i tråd med mandatet laget utkast til regler for sammenslåing av henholdsvis fripoliser og pensjonskapitalbevis med skattefavoredert individuell pensjonsavtale,

samt regler om adgang til å knytte individuell pensjonsavtale opp mot kollektiv tjenstepensjonsordning. Banklovkommisjonen har videre foreslått overgangsregler, herunder for IPA-kontrakter.

3.2 Typer av skattefavorederte individuelle pensjonsavtaler

3.2.1 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonen drøfter i utredningen avsnitt 6.2.1 (på side 40) om nye skattefavorederte individuelle pensjonsavtaler bør kunne inngås som pensjonsspareavtaler og pensjonsforsikringsavtaler. En *pensjonsforsikringsavtale* kjennetegnes ved at pensjonskapitalen ikke vil komme til utbetaling dersom kunden dør, verken i form av årlige utbetalinger, etterlattepensjoner eller ved engangsutbetaling til boet. Pensjonsforsikringsavtaler kan bare tegnes i livsforsikringsselskaper og eventuelt i pensjonskasser, og kan i motsetning til pensjonsspareavtaler sikre livsvarige ytelser. For pensjonsforsikringsavtaler vil pensjonsytelsene være kontraktsfaste, med mindre det er inngått avtale om forvaltning av pensjonskapitalen i egen investeringsportefølje med investeringsvalg. *Pensjonsspareavtaler* fastsetter størrelsen på de innskudd som skal betales inn til oppbygning av alderspensjonskapital. Pensjonsytelsene som kommer til utbetaling i henhold til en slik avtale vil bero på pensjonskapitalens størrelse ved pensjonsalder. Det vil si at kundens innskudd og den avkastning som er oppnådd på forvaltning av innskuddene i løpet av årene frem til nådd pensjonsalder, vil være avgjørende for størrelsen på pensjonsytelsene. Det er ikke knyttet biometrisk risiko til alderspensjonskapitalen, og retten til utbetaling fra pensjonsinstitusjonen faller ikke bort ved kundens død. Pensjonsspareavtaler kan inngås med livsforsikringsselskap, bank og forvaltningsselskap for verdipapirfond. Kollektive innskuddspensjonsavtaler kan videre inngås med innskuddspensjonsforetak og pensjonskasser som har konsesjon til slik virksomhet.

Banklovkommisjonen viser til at innskuddspensjonsavtaler trolig vil få et betydelig større omfang

enn hittil. I lys av dette drøfter Banklovkommissjonen om hensynet til enkelhet i regelverket for individuell pensjonsordning skulle tilsi at det ikke skal være adgang til å tegne pensjonsforsikringsavtaler i individuell pensjonsordning. Mens pensjonsspareavtaler åpner for vesentlig større fleksibilitet enn pensjonsforsikringsavtaler, kan kunden gjennom en pensjonsforsikringsavtale blant annet kunne sikre livsvarige ytelser. Banklovkommissjonen viser til at den enkelte kunde alt etter sin livssituasjon og øvre pensjonsrettigheter vil kunne ha ulike behov når det gjelder alderspensjonssparing, og mener at en ny skattefavisert individuell pensjonsordning bør videreføre adgangen til valg av produkt og leverandør ut fra egne behov. Banklovkommissjonen mener derfor at kunden bør ha adgang til å velge om en individuell pensjonsavtale skal etableres som pensjonsspareavtale eller pensjonsforsikringsavtale, og har på denne bakgrunn fremmet forslag til regler om skattefaviserte individuelle pensjonsavtaler som omfatter både pensjonsspareavtaler og pensjonsforsikringsavtaler. For å oppnå størst mulig grad av oversikt og tilgjengelighet i lovverket foreslår Banklovkommissjonen at det utarbeides særskilte regler for henholdsvis pensjonsspareavtaler og pensjonsforsikringsavtaler.

3.2.2 Høringsinstansenes merknader

Høringsinstansene støtter Banklovkommissjonens forslag om at det skal kunne tegnes skattefaviserte individuelle pensjonsavtaler. Et stort flertall av høringsinstansene gir videre uttrykk for at det er positivt at skattefaviserte individuelle pensjonsavtaler kan tegnes både som pensjonsspareavtaler og pensjonsforsikringsavtaler.

3.2.3 Departementets vurdering

Finansdepartementet slutter seg til Banklovkommissjonens forslag om at skattefaviserte individuelle pensjonsavtaler skal kunne tegnes både som pensjonsspareavtaler og som pensjonsforsikringsavtaler. Selv om det i lys av den senere tids utvikling i pensjonsmarkedene er grunn til å anta at de fleste skattefaviserte individuelle pensjonsordninger vil bli etablert som pensjonsspareordninger, deler departementet likevel Banklovkommissjonens vurdering av at kunden bør ha valgfrihet med hensyn til om en individuell pensjonsavtale skal etableres som pensjonsspareavtale eller pensjonsforsikringsavtale. Dette vil etter departementets syn også legge til rette for størst mulig grad av konkurranse om tegning av avtaler om ny individuell pensjonsordning. Det vises til lovforslaget § 1–

1. Departementet slutter seg videre til Banklovkommissjonens forslag om at det gis egne regler for henholdsvis pensjonsspareavtaler og pensjonsforsikringsavtaler, se lovforslaget kapittel 2 og 3.

3.3 Øvre grense for årlig innbetaling og fradrag for tilskudd til individuell pensjonsavtale

3.3.1 Banklovkommissjonens forslag

Banklovkommissjonen har, i henhold til mandatet, foreslått at det i skatteloven settes en øvre grense for årlig fradrag i skattepliktig inntekt for tilskudd til skattefaviserte individuelle pensjonsordninger. Banklovkommissjonen har videre foreslått at det i skatteloven tas inn en øvre grense for hva som kan betales inn årlig til skattefaviserte individuelle pensjonsavtaler, som er sammenfallende med den øvre grense for rett til fradrag i skattepliktig inntekt. Banklovkommissjonen har i samsvar med mandatet foreslått at denne grensen settes til 15 000 kroner per år.

Banklovkommissjonen foreslår at kostnader knyttet til årets innskudd og årlig administrasjon av avtalen skal omfattes av rammen for fradrag i skattepliktig inntekt. Årlige kostnader knyttet til forvaltning av den pensjonskapitalen som er oppbygd gjennom tidligere års innskudd og tilført avkastning, vil derimot etter Banklovkommissjonens forslag ikke omfattes av fradragsrammen i skattepliktig inntekt. Banklovkommissjonen uttaler:

«Etter hvert som pensjonskapitalen øker over årene, vil denne type årlige forvaltningskostnader kunne utgjøre beløp som – hvis de skulle dekkes innenfor fradragsrammen – ville redusere mulighetene til skattestimulerte pensjonsavtaler. Disse kostnadene vil fremgå som fradragsposter i kontoutskriften og reelt komme til fradrag i årlig bruttoavkastning (...)»

3.3.2 Høringsinstansenes merknader

Pensjonskasseforeningene mener det årlige maksimale sparebeløpet er for lavt, særlig hensett til at et stort antall arbeidstagere er medlemmer i innskuddspensjonsordninger med lav opptjening og det faktum at store deler av befolkningen faller utenfor systemet med tjenstepensjonsordninger. Videre vil betydelige grupper være uten full opptjening i folketrygden. For disse kan en individuell pensjonssparing medvirke til bedret økonomi som alderspensjonist. Pensjonskasseforeningene mener videre at maksimalt årlig sparebeløp burde ha vært fastsatt som en brøk av folketrygdens grunnbeløp,

noe som ville ha motvirket en inflasjonsmessig reduksjon av det reelle sparebeløpet. Det burde også ha vært åpnet opp for pensjonssparing i ordningen ut over maksimalt fradragsberettiget beløp. Dette underbygges av hensynet til en rasjonell, oversiktlig og samordnet pensjonssparing.

Pensjonskasseforeningene peker videre på at de reelle skattemessige implikasjonene ved en individuell pensjonsordning ikke er lett tilgjengelige i Banklovkommisjonens forslag. Det årlige sparebeløpet medfører et fradrag i den alminnelige inntekten med skattesatsen 28 prosent. Innskuddet fritas fra formuesbeskatning. På det tidspunktet pensjonsytelsen kommer til utbetaling skal det svares skatt for alminnelig inntekt og personinntekt. Pensjonsytelsen skal inngå i grunnlaget for trygdeavgift og eventuell toppskatt. Det vil da måtte forutsettes en god kapitalavkastning på sparebeløpet for at individuell pensjonsordning skal være økonomisk attraktivt for den gruppen av befolkningen som nærmer seg pensjonsalderen. Dette forholdet er mindre synlig, noe som er uheldig da kommisjonens forslag reelt sett innebærer at pensjonsordningen vil kunne være direkte ugunstig for en betydelig gruppe. Pensjonskasseforeningene peker på at det er usikkert hvor aktivt aktørene på tilbydersiden vil informere om dette aspektet.

NHO mener at den asymmetri som ligger i beskatningen av denne ordningen representerer en svakhet ved forslaget. Innbetalingen av eget innskudd gir riktignok fradragsrett, men når trygdeavgift og eventuell toppskatt etter gjeldende regelverk må betales to ganger, også ved utbetaling av pensjonen, frykter NHO at ordningen ikke får den tilslutningen som den fortjener.

Verdipapirfondenes forening hevder at Banklovkommisjonen tar feil når den skriver at utbetalinger i ordningen beskattes som alminnelig inntekt, og viser til at det korrekte er at alle løpende pensjonsytelser både fra den gamle og den nye ordningen vil være skattepliktige som alminnelig inntekt og som personinntekt. Pensjonsytelsene inngår i grunnlaget for trygdeavgift, men med lav sats, og i grunnlaget for toppskatt. *Verdipapirfondenes forening* hevder at Banklovkommisjonens feilaktige beskrivelse av skattereglene til den ordningen den er satt til å utrede illustrerer et sentralt poeng, som foreningen har forsøkt å vinne gehør for også ved tidligere anledninger, nemlig at som følge av den asymmetriske skattemessige behandlingen av inn- og utbetalinger i ordningen vil mange økonomisk sett komme dårligere ut ved å benytte seg av ordningen enn ved å spare utenfor. Det som avgjør dette regnestykket er antall år fram til pensjonsal-

der, hvorvidt vedkommende vil være i formuesskatteposisjon, samt inntekten som pensjonist. *Verdipapirfondenes forening* antar at de aller fleste ikke har oversikt over dette skatteregelveket, og dermed heller ikke vet hvordan en selv vil komme ut av regnestykket – som for øvrig også vil framstå som relativt komplisert for de aller fleste. *Verdipapirfondenes forening* tror de fleste vil ha den oppfatning at en skattefavisert individuell pensjonsordning er en ordning som er skattemessig gunstig, og synes det er prinsipielt betenkelig at myndighetene innfører en individuell pensjonsordning som mange sannsynligvis vil tape på å delta i sammenlignet med å spare utenfor ordningen. Ordningen vil også skape utfordringer for aktørene i finansnæringen, som trolig må vurdere fradragsplikten i forhold til den enkelte potensielle kundes plassering i produktet. Som et minimum mener *Verdipapirfondenes forening* at en skattestimulert individuell pensjonsordning bør utformes slik at ingen taper på å inngå i ordningen. Dette oppnås enkelt ved å innføre en symmetrisk skattemessig behandling av inn- og utbetalinger.

Aktuarforeningen viser til at det i Ot.prp. nr. 24 (2007–2008) foreslås at selvstendig næringsdrivende og frilansere skal få fradrag i skattepliktig inntekt for innbetaling til risikoytelser ut over den maksimale innskuddssatsen som ellers gjelder. *Aktuarforeningen* synes å anføre at premier til risikodekninger også bør komme i tillegg til den øvre ramme for tilskudd til individuell pensjonsavtale.

Skattebetalerforeningen og *HSH* viser til at det er foreslått fradrag i skattepliktig inntekt for kostnader til administrasjon av kollektive pensjonsordninger i tillegg til maksimale innskudd til pensjonsordningen, og mener at kostnader til administrasjon og forvaltning av oppbygget pensjonskapital i en individuell pensjonsordning tilsvarende bør komme i tillegg til fradragsrammen på 15 000 kroner. Det er viktig at de så vidt lave rammer for fradrag i skattepliktig inntekt og for årlig sparing ikke spises opp av kostnader knyttet til å administrere pensjonsordningen. Mange bedrifter har valgt en tjenestepensjonsordning i henhold til OTP-lovens minstekrav, og mange arbeidstakere vil således ha behov for individuell sparing ved siden av. Den frivillige sparingen for selvstendig næringsdrivende, frilansere og eiere av aksjeselskaper er begrenset til 4 prosent av beregnet personinntekt/lønn, slik at også mange av disse vil ha behov for individuell sparing for å sikre en brukbar pensjonsutbetaling i alderdommen.

Norsk Ingeniør- og Teknologorganisasjon (NITO) mener at den årlige fradragsgrensen er for lav, og at denne grensen bør heves til minimum

45 000 kroner for at ordningen skal kunne være et godt virkemiddel i den enkeltes pensjonssparing.

Arbeidsgiverforeningen Spekter mener beløpsgrensen på 15 000 kroner er for lav til at individuell pensjonssparing kan utgjøre en troverdig tredje pilar i pensjonssystemet i tillegg til alderspensjon fra folketrygden og tjenestepensjon. De mener derfor at grensen minst burde tredobles. Det vil også være naturlig å legge opp til at beløpsgrensen kan øke, f.eks. i takt med veksten i Folketrygdens grunnbeløp (G).

Akademikerne opplyser at de ved en rekke anledninger har påpekt at fradraget på 15 000 kroner er alt for lavt, og at de vil arbeide for at dette blir økt.

YS mener at beløpsgrensen på 15 000 kroner per år må heves vesentlig, for eksempel til $\frac{1}{2}$ G, slik at beløpet også stiger i takt med prisstigningen.

Norges Bondelag foreslår en videreføring av frivillig tjenestepensjonsordning for selvstendig næringsdrivende etter innskuddspensjonsloven § 2–3 annet ledd, slik at selvstendig næringsdrivende bør kunne foreta en minste innbetaling til frivillig tjenestepensjonsordning på inntil 20 000 kroner per år innenfor reglene om innskuddspensjon for selvstendige næringsdrivende. Benyttes denne utvidede innskuddsordningen vil en ikke kunne bruke den nye spareordningen i tillegg. Med dette opplegg vil mange mindre næringsdrivende kunne klare seg med én pensjonsspareordning. Det reduserer antall kontrakter og kostnader til administrasjon. Disse skatteytterne vil i liten grad være i posisjon for toppskatt, så en snakker om en relativt beskjeden skattelette i form av spart trygdeavgift på innbetalingstidspunktet. Norges Bondelag krever at denne gruppen «lavtlønnede» næringsdrivende får mulighet til å kunne skaffe seg en tilleggspensjon uten for mye byråkrati og uten å gå inn på to forskjellige ordninger.

FNH ber om at det foretas en vurdering av skatterammene for fortsettelsesforsikringer i forbindelse med behandling av lov om individuell pensjonsordning.

3.3.3 Departementets vurdering

Skattefaviserte pensjonsordninger skattlegges etter det såkalte P-prinsippet, som generelt er en gunstig skattemessig behandling. P-prinsippet innebærer at det gis fradrag i skattepliktig inntekt for kostnad og premie til sikring av pensjon. Avkastningen på innestående midler, enten den er i form av rente eller endret markedsverdi av underliggende verdipapirer, skattlegges videre først ved utbetaling fra pensjonsavtalen. For avtaler med en

viss opptjeningstid kan en betydelig del av utbetalingene være finansiert gjennom denne avkastningen. I tillegg betales det heller ikke formuesskatt på midlene som er avsatt i ordningen. Disse tre elementene – fradrag i alminnelig inntekt, utsatt skattlegging av avkastningen på innestående midler og fritak for formuesskatt – kan anses som gunstig sammenlignet med eksempelvis sparing i bank mv.

Stortinget har forutsatt at en ny skattefavisert individuell pensjonsordning skal ha den samme skattemessige behandling som gjaldt for individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) frem til 12. mai 2006. Inntil denne datoen ble det gitt fradrag i alminnelig inntekt for innbetalinger til ordningen, og avkastningen ble ikke skattlagt før den ble utbetalt som en del av utbetalte ytelser etter avtalen. Hele utbetalingen ble beskattet som pensjon, det vil si at utbetalingen inngikk i grunnlaget for trygdeavgift og toppskatt. I tillegg var innestående midler unntatt fra formuesskatt. Retten til inntektsfradrag for IPA-kontrakter ble opphevet med virkning fra og med 12. mai 2006.

I tilknytning til forslaget om en øvre grense for årlige innbetalinger til skattefavisert individuell pensjonsordning og for samlet fradrag i skattepliktig inntekt for årlig innbetaling til individuell pensjonsordning som en person vil ha rett til, har høringsinstansene reist to typer spørsmål. En del høringsinstanser ønsker en høyere grense, herunder en grense knyttet til folketrygdens grunnbeløp (G), slik at den automatisk vil bli justert i takt med endringer i G. Noen høringsinstanser har også pekt på at det ikke bør gjelde en tilsvarende grense for hvor mye det er adgang til å spare i ordningen. I tillegg har enkelte høringsinstanser pekt på at det er asymmetri i den skattemessige behandling av innbetalinger til og utbetalinger fra skattefaviserte individuelle pensjonsordninger.

Når det gjelder nivået på fradrag i skattepliktig inntekt som Stortinget har vedtatt, vil departementet peke på følgende: En arbeidstaker med ca. 300 000 kroner i lønn, som er medlem av en innskuddspensjonsordning i henhold til minstekravene til en obligatorisk tjenestepensjonsordning i OTP-loven § 4, vil ha krav på et årlig innskudd på mindre enn 5000 kroner. En øvre ramme for fradrag i skattepliktig inntekt for en person på 15 000 kroner årlig vil etter departementet syn derfor kunne gi et betydelig supplement til den enkeltes alderspensjonssparing. Departementet finner derfor ikke grunn til å endre den vedtatte øvre grense for rett til fradrag i skattepliktig inntekt på 15 000 kroner. Departementet slutter seg til Banklovkomisjonens forslag om at det innenfor denne rammen også gis rett til fradrag for årlig vederlag til

administrasjon av avtalen, herunder vederlag for forvaltning av årets innbetaling.

Departementet foreslår å lovfeste at innbetalinger til individuell pensjonsordning ikke kan trekkes fra i pensjonskapitalen. Dette vil ha særlig betydning for innskuddspensjonsavtaler. I lovutkastet § 1–4 fremgår det at motregning ikke kan skje i pensjonskapitalen. Ved å fastsette at innbetalinger ikke kan trekkes fra i pensjonskapitalen utelukkes i tillegg at institusjonen og kunden for eksempel avtaler at innbetalinger kan trekkes fra i pensjonskapitalen. Det vises til lovforslaget § 1–3 fjerde ledd.

Dersom den øvre ramme for rett til fradrag i skattepliktig inntekt skulle angis som en andel av G, slik enkelte høringsinstanser foreslår, ville beregning av premier til pensjonsforsikringsavtaler samt til tilknyttede forsikringer som innskudds- og premiefritak, uførepensjon, etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer samt barnpensjon etter departementets syn bli komplisert. Uforutsigbarheten som er knyttet til fremtidig størrelse på G ville dessuten vanskeliggjøre institusjonenes beregning av kostnader, som skal fremgå av avtalen.

Ny individuell pensjonsordning vil være en skattefavorisert ordning som, i tråd med det Stortinget har vedtatt, skal skattlegges etter P-prinsippet. Det vil, som tidligere nevnt, bli gitt en lovfestet årlig fradragsramme på 15 000 kroner i skattepliktig inntekt. Fradragsrammen vil imidlertid også omfatte eventuelle tilknyttede forsikringer som gir rett til uførepensjon, etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer og barnpensjon. Det kan ikke foretas innbetalinger utover det som gir rett til fradrag i skattepliktig inntekt.

Når det gjelder innspill fra enkelte høringsinstanser om den asymmetriske skattemessige behandlingen av inn- og utbetalinger i ordningen, legger departementet til grunn at dette er uttrykk for et ønske om at fradraget for innbetalinger skal gis i personinntekt, og ikke bare i alminnelig inntekt. Departementet viser til at personinntekten er et bruttoskattegrunnlag. Av hensyn til sammenhengen i skattesystemet gis det ikke inntektsfradrag i dette grunnlaget. Et slikt fradrag i personinntekten vil også kunne medføre redusert pensjonsgivende inntekt og dermed lavere pensjon fra folketrygden.

Innbetalte midler under den skattefaviserte ordningen vil være fritatt for løpende inntektsbeskatning av avkastningen i hele spareperioden, og alle midlene vil være helt fritatt for formuesskatt. Departementet slutter seg til Banklovkomisjonens forslag om en øvre grense for hvor mye

en person årlig kan betale inn til skattefavisert individuell pensjonsordning. Etter departementets vurdering bør beløpsgrensen for innbetaling til individuell pensjonsordning reguleres i lov om individuell pensjonsordning, mens fradragsgrensen bør reguleres i skatteloven. Et tilsvarende skille er gjort både i forhold til foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven. Det vises lovforslaget § 1–3 fjerde ledd og skatteloven § 6–47 første ledd bokstav c.

Når det gjelder innspillet fra Norges Bondelag om at man for selvstendig næringsdrivende og frilansere bør vurdere en utvidelse av innskuddsrammen for frivillig skattefavisert tjenstepensjonsordning etter innskuddspensjonsloven § 2–3 annet ledd, slik at disse yrkesgruppene kan etablere én ordning i stedet for to, ville den næringsdrivende eller frilanseren likevel kunne etablere en individuell ordning i tillegg til tjenstepensjonsordningen, og på denne måten samlet spare mer enn det ville være adgang til ellers. Departementet viser for øvrig til at Banklovkomisjonens forslag til regler om å knytte en individuell pensjonsspareavtale opp mot en kollektiv ordning, som departementet har fulgt opp, langt på vei adresserer de spørsmål Norges Bondelag tar opp.

Departementets forslag fremgår av lovforslaget § 1–3 fjerde ledd og skatteloven § 6–47 første ledd bokstav c.

3.4 Risikodekninger

3.4.1 Gjeldende rett

Skattefaviserte kollektive tjenstepensjonsordninger kan ha ulike risikoytelser. Arbeidsgiver gis fradrag etter skatteloven § 6–46 første ledd bokstav a for premie til risikodekninger etter foretakspensjonsloven. Dette gjelder uførepensjon, innskuddsfritak eller premiefritak ved uførhet, etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer og barnpensjon. Arbeidsgiverforetak som etablerer tjenstepensjonsordning i henhold til lov om obligatorisk tjenstepensjon plikter å knytte innskudds- eller premiefritak ved uførhet til ordningen, jf. lov om obligatorisk tjenstepensjon § 4 annet ledd og 5 første ledd. Forskrift 26. mars 1999 nr 14 til utfylling og gjennomføring av skatteloven § 6–47–6 fastsetter at rettighetshaver til en IPA kan oppnevne begunstiget i samsvar med reglene i forskriften kapittel III og forsikringsavtaleloven § 15–2. Pensjoner til begunstigede vil kunne være etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer, barnpensjon og livsarvingpensjon.

3.4.2 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonen drøfter i utredningen avsnitt 6.2.6 for det første om det skal stilles krav om at individuelle pensjonsavtaler, i tillegg til alderspensjon, skal omfatte forsikring av innskuddsfritak eller premiefritak ved uførhet. For det andre drøftes om det skal kunne inngås individuelle pensjonsavtaler som også gir rett til andre ytelser enn alderspensjon, dvs. uføre- og etterlatteytelser. Banklovkommisjonen viser til at kunden kan ha ulike behov i ulike livssituasjoner, og har foreslått at pensjonsavtalen, i tillegg til alderspensjon, kan inneholde tilknyttede forsikringer som uførepensjon, innskuddsfritak eller premiefritak ved uførhet og ytelser til etterlatte med rett til fradrag i skattepliktig inntekt. Banklovkommisjonen foreslår at minst en tredjedel av samlet innskudd eller premie skal benyttes til oppbygging av alderspensjon, jf. lovutkastet § 1–3. Banklovkommisjonen har foreslått at individuell pensjonsordning kan omfatte uførepensjon og «andre uføreytelser», hvor «andre uføreytelser» innebærer risikoforsikring som gir rett til ytelser ved uførhet i en fastsatt periode, og som ikke gir rett til opptjening av fripolise, jf. NOU 2007: 17 side 47. Banklovkommisjonen har vurdert om det skal stilles krav om at alle pensjonsavtaler som tegnes etter loven skal inneholde innskudds- eller premiefritak ved uførhet, men har kommet til at innskuddsfritak eller premiefritak ved uførhet i utgangspunktet bør være valgfritt for kunden, og at slike forsikringer kun vil være nødvendig i de tilfeller det skal finne sted en samordning med en tjenstepensjonsordning. Banklovkommisjonen foreslår derfor at innskuddsfritak ved uførhet skal være obligatorisk i de tilfeller kunden skal koble individuell pensjonsordning til en kollektiv tjenstepensjonsordning, og valgfritt i de tilfeller kunden ikke skal foreta slik sammenkobling.

3.4.3 Høringsinstansenes merknader

En rekke høringsinstanser støtter forslaget om at det skal kunne knyttes risikoytelser til en individuell pensjonsordning og at innskuddsfritak og premiefritak ved uførhet skal være valgfritt.

Skattebetalerforeningen viser til at mulighetene for individuell tilpasning er viktige for at den individuelle pensjonssparing kan supplere de kollektive ordningene. Svært mange har en tjenstepensjon som kun løper fra 67 til 77 år, og som ikke inneholder rett til ytelser ved uførhet.

Forbrukerombudet betrakter adgangen til å tegne forsikringer som skal sikre uførepensjon,

etterlattepensjon eller barnepensjon i tilknytning til alderspensjonsavtalen som en positiv løsning som kan bidra til å skape økonomisk trygghet samtidig som det gjør ordningen mer fleksibel i forhold til den enkeltes behov. Forbrukerombudet mener videre det er viktig at muligheten til å knytte forsikringer til avtalen er gjort valgfri. For det tilfelle at forsikring som gir rett til innskuddsfritak eller premiefritak hadde blitt gjort obligatorisk, ville andelen av årlig innskudd som går til oppbygning av alderspensjon bli redusert, og trolig gjøre ordningen mindre attraktiv for mange forbrukere sammenlignet med alternative spareordninger. Dessuten ville dette kunne føre til at enkelte grupper ekskluderes fra å ta del i ordningen av medisinske årsaker, eller at forsikringen blir uforholdsmessig dyr som følge av en kostnads- og risikopulverisering.

Pensjonskasseforeningene antar på et mer generelt grunnlag at individuell pensjonsordning med et uføreforsikringselement ikke vil være særlig etterspurt, særlig tatt i betraktning den meget lave grensen for maksimalt årlig sparebeløp. Dersom et forsikringsprodukt relateres til spareproduktet, så vil den årlige real sparingen være ytterligere begrenset. Etter Banklovkommisjonens forslag skal minimum 1/3 av sparebeløpet avsettes til alderspensjon. Dette vil i så fall lede til en marginal pensjonskapitaloppbygging.

Konkurransetilsynet deler Banklovkommisjonens vurdering av at innskudds- og premiefritak ved uførhet skal være valgfritt. Konkurransetilsynet viser til at foretak uten konsesjon til å drive forsikringsvirksomhet ikke vil kunne tilby pensjonsordninger med innskudds- eller premiefritak ved uførhet med mindre den nødvendige risikodekningen kjøpes fra et forsikringsforetak. Dette kan føre til at forsikringsforetakene har insentiv til å tilby denne dekningen til en relativt høy pris, eller ikke i det hele tatt, for å gjøre etablering mindre lønnsomt for banker, innskuddspensjonsforetak og forvaltningsforetak. At innskudds- og premiefritak er gjort valgfritt åpner for at andre aktører enn livsforsikringsselskaper kan tilby produktet uten å være avhengig av andre aktørers leveranser av forsikringselementet.

FNH mener det må vurderes om den skattemessige behandling av risikoytelser kan skje utenfor rammen på 15 000 kroner, siden en slik løsning nå foreslås i forhold til skatteregler for selvstendig næringsdrivende, jf. Ot.prp. nr. 24 (2007–2008). FNH viser også til at premiene for risikoendringer vil kunne endre seg, men antar at avtalen må kunne utformes på en slik måte at det vil

kunne foretas nødvendige årlige endringer i premier uten å endre avtalen.

Den norske Aktuarforening viser til at prisen for forsikringsdekninger som innskuddsfritak, uføre- og etterlattepensjon vil endres med alder, og man kan komme i en situasjon der prisen og omkostningene for disse forsikringsdekningene utgjør mer enn 2/3 av samlet innskudd. Det er uklart hvordan forsikringsytelsene da skal håndteres. Bestemmelsen kan også være vanskelig å kontrollere dersom sparingen og forsikringsdekningene håndteres i ulike systemløsninger, og særlig i de tilfeller der forsikring av innskuddsfritak eller andre forsikringsdekninger tilbys av annen leverandør enn sparingen til alderspensjon.

Aktuarforeningen viser til at avtalen etter lovutkastet § 1–3 tredje ledd kan inneholde uførepensjon eller andre uføreytelser, og at det i motivene fremgår at med «andre uføreytelser» menes uførepensjon uten fripoliseoppbygging. Aktuarforeningen mener det ville være hensiktsmessig å benytte kjente begreper fra forsikring, og at begrepet «andre uføreytelser» bør tydeliggjøres. Aktuarforeningen forstår forarbeidene slik at det kun er snakk om pensjoner. Dette begrepet bør derfor benyttes. Flytteregele kan da følge forsikringsloven uten problem, og henvisningen til forsikringsavtaleloven kan utgå.

FNH viser til at det oppstår uklarheter når lovutkastet § 3–6 tredje ledd taler om «uføreytelser» og ikke uførepensjon, og mener alle slike ytelser gjennomgående bør omtales som uførepensjon i lovteksten. Videre peker *FNH* på at begrepet «etterlattepensjon» tradisjonelt omfatter også barnepensjon. *FNH* forslår at begrepet «etterlattepensjon» i lovutkastet § 3–8 endres til «ektefelle-, partner- og samboerpensjon».

3.4.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til Banklovkommisjonens vurdering av at en kunde skal kunne tegne visse forsikringer i tilknytning til individuell pensjonsavtale med rett til fradrag i skattepliktig inntekt. Det vises til lovforslaget § 1–3 annet og tredje ledd. Departementet slutter seg videre til Banklovkommisjonens forslag om at minst en tredjedel av samlet årlig innskudd, premie eller annet tilskudd skal gå til oppbygging av alderspensjon. Det vises til lovforslaget § 1–3 første ledd annet punktum. Når det gjelder merknader fra enkelte høringsinstanser om at premier til tilknyttede forsikringer vil kunne overstige denne grensen etter noen tid, antar departementet at dette er et forhold institusjonene vil måtte ta høyde for ved avtaleinngåelse.

For pensjonsspareavtaler antar departementet videre at dette til en viss grad vil kunne løses innen rammen av årlig innbetaling i henhold til betalingsplanen. Lovforslaget § 2–2 første ledd fastsetter at betalingsplanen skal angi årlig innbetaling. Sammensetningen av henholdsvis premie til tilknyttede forsikringer og innskudd vil dermed kunne variere fra år til år innen rammen for årlig innbetaling som er fastsatt i betalingsplanen. Videre vil kunden kunne avvike den årlige innbetaling som er fastsatt i betalingsplanen med inntil 25 prosent hver år uten å endre betalingsplanen. Premie til slike forsikringer kan likevel ikke overstige den forholdsmessige andel av den årlige innbetaling som premien for slike forsikringer kan utgjøre i henhold til lovforslaget § 1–3 første ledd annet punktum. Departementet legger til grunn at i de tilfeller hvor kunden tegner flerårige forsikringer i tilknytning til individuell pensjonsordning, vil institusjonen i utarbeidelsen av betalingsplanen påse at premiene til slike forsikringer over tid ikke overstiger den andel slike forsikringer kan utgjøre av samlet årlig innbetaling. Det vises til lovforslaget § 2–2 første og annet ledd og den nærmere behandling av betalingsplanen i avsnitt 3.6.4.

Uførepensjon etter foretakspensjonsloven med rett til fripoliseoppbygging er først og fremst tilpasset kollektive ordninger, og vil trolig normalt være kostbare forsikringer for enkeltpersoner. For at forslaget om en adgang til å tegne risikoytelser, et punkt som har fått bred støtte fra høringsinstansene, skal ha et praktisk formål, slutter departementet seg til Banklovkommisjonens forslag om at også ettårige uføreforsikringer som gir rett til ytelser ved uførhet i en fastsatt periode kan knyttes til skattefavourisert individuell pensjonsordning. Det vises til lovforslaget § 1–3 om at avtalen også kan omfatte «andre uføreytelser».

Enkelte høringsinstanser gir uttrykk for at risikodekninger (uførepensjon, ytelser til etterlatte samt innskuddsfritak ved uførhet) bør være fradragberettiget utover den årlige grensen på 15 000 kroner, slik det er vedtatt at selvstendig næringsdrivende, deltakere i deltakerlignede selskaper og frilansere skal kunne tegne risikodekninger med rett til fradrag i skattepliktig inntekt i tilknytning til frivillig tjenestepensjonsordning. I motivene til lovforslaget om skattefavouriserte risikodekninger for selvstendig næringsdrivende, deltakere i deltakerlignede selskaper og frilansere i Ot.prp. nr. 24 (2007–2008) pkt. 3.2.1, uttalte departementet:

«I forbindelse med at Stortinget 26. mai 2005 vedtok at lovregler om obligatorisk tjeneste-

pensjon skulle innføres og tre i kraft fra 1. januar 2006, ga Stortinget samtidig uttrykk for at egen frivillig pensjonsordning for selvstendig næringsdrivende etter lov 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven) skulle gis større skattemessig likebehandling med tilsvarende ordning for arbeidstakere. Dette taler etter departementets vurdering for at selvstendig næringsdrivende, deltakere i deltakerlignende selskaper og frilansere bør ha adgang til å tegne risikodekninger (uførepensjon, ytelser til etterlatte samt innskuddsfritak ved uførhet) med rett til fradrag i skattepliktig inntekt, slik arbeidsgiver har rett til fradrag i skattepliktig inntekt for premie for risikodekninger knyttet til arbeidstakernes tjenstepensjon.»

Forslaget om at selvstendig næringsdrivende, deltakere i deltakerlignende selskaper og frilansere bør ha adgang til å tegne risikodekninger med rett til fradrag i skattepliktig inntekt er følgelig fremmet med sikte på å oppnå en større grad av likebehandling med arbeidstakernes tjenstepensjon. De samme hensyn gjør seg ikke gjeldende her. Det foreslås som nevnt i § 1–3 første ledd annet punktum at alderspensjon skal utgjøre mer enn en tredjedel av årlig innbetaling til individuell pensjonsordning. En løsning hvor premier til risikodekninger kom i tillegg til innskudd eller premie til alderspensjonssparing ville således medføre en adgang til en tre ganger høyere årlig innbetaling til individuell pensjonsordning enn det er adgang til etter Banklovkomisjonens forslag. Dette ville heller ikke være i tråd med Stortingets vedtak om en årlig beløpsgrense for skattefavisert individuell pensjonsordning på 15 000 kroner. Departementet vil ikke foreslå en slik utvidelse av rammen for årlige innbetalinger.

Departementet slutter seg til Banklovkomisjonens forslag om at kundene skal kunne velge om en individuell pensjonsavtale skal omfatte innskudds- eller premiefritak ved uførhet. Det vises til lovforslaget § 1–3 annet ledd. Departementet foreslår at dette skal gjelde når avtalen inngås på individuelt grunnlag og når den inngås i tilknytning til kollektiv tjenstepensjonsordning, jf. lovforslaget § 4–1 annet ledd. Denne sistnevnte problemstillingen er nærmere drøftet i kapittel 3.15.

3.5 Institusjoner som kan tilby individuelle pensjonsavtaler

3.5.1 Gjeldende rett

Hvilke institusjoner som kan tilby henholdsvis pensjonsforsikringsavtale eller pensjonsspareavtale bestemmes av de regler som fastlegger virksomhetsområdet for de ulike institusjonene. Pensjonsforsikringsavtaler kan tilbys av livsforsikringselskap samt pensjonskasser med konsesjon til slik virksomhet, jf. forsikringsloven § 1–3. Pensjonsspareavtaler kan inngås med banker, forvaltningsselskap for verdipapirfond og i tilfelle av pensjonskasser med tillatelse til virksomhet uten forsikringselement. Forskrift 30. juni 2006 nr. 869 til forsikringsloven (livsforsikring mv.) § 1–2 første ledd fastsetter at et livsforsikringselskap har adgang til å overta innskuddspensjonsordninger med tilstrekkelig forsikringselement, og at innskuddsfritak ved uførhet regnes som tilstrekkelig forsikringselement. Det følger av bestemmelsens første ledd siste punktum at Kredittilsynet ellers avgjør hva som regnes som tilstrekkelig forsikringselement. Forskriftens § 1–2 første ledd gjelder tilsvarende for pensjonskasser, jf. § 1–3 første ledd.

Det følger av forsikringsloven § 1–4 at pensjonskasser bare kan overta kollektive pensjonsordninger. Etter forsikringsloven § 1–5 kan innskuddspensjonsforetak bare overta kollektive pensjonsordninger uten forsikringselement.

3.5.2 Banklovkomisjonens forslag

Banklovkomisjonen foreslår en endring i forsikringsloven § 1–5 slik at innskuddspensjonsforetak skal kunne få konsesjon til å tilby individuelle pensjonsspareavtaler.

Banklovkomisjonen reiser i utredningen avsnitt 6.2.2 spørsmål om pensjonsspareavtaler som på utbetalingstidspunktet skal forvaltes som pensjonsforsikringsavtale anses å ha tilstrekkelig forsikringselement til at slike avtaler kan tilbys av livsforsikringselskap. Banklovkomisjonen viser til at grenseoppgangen mellom produkter med og uten tilstrekkelig forsikringselement ble drøftet i Ot.prp. nr. 74 (2003–2004) kapittel 14, og antar at forskrift til forsikringsloven (livsforsikring mv.) § 1–2 kan tolkes dit hen at kravet om forsikringselement vil være oppfylt for pensjonsspareavtaler uten innskuddsfritak eller andre risikoytelser, men hvor pensjonskapitalen i utbetalingsperioden skal forvaltes som en pensjonsforsikringsavtale. Banklovkomisjonen legger følgelig til grunn at livsfor-

sikringsselskap samt pensjonskasser med tillatelse til å drive livsforsikringsvirksomhet vil kunne tilby pensjonsspareavtaler hvor det ikke er tilknyttet risikodekninger, men hvor det i ordningens regelverk er fastsatt at avtalen i utbetalingstiden skal forvaltes som en pensjonsforsikringsavtale. Banklovkommisjonen viser til at slike pensjonsavtaler også vil kunne tegnes i pensjonsinnretninger som ikke driver livsforsikring, men konverteringen av alderspensjonskapitalen vil i så fall måtte skje ved avtale med et livsforsikringsselskap.

3.5.3 Høringsinstansenes merknader

Pensjonskasseforeningene er tilfreds med at Banklovkommisjonen foreslår at private og kommunale pensjonskasser skal kunne tilby individuelle pensjonsavtaler, men legger til grunn at pensjonskasser må ha konsesjon til å tilby individuelle pensjonsavtaler.

3.5.4 Departementets vurdering

Det er av betydning for konkurransen i markedet for skattefaviserte individuelle pensjonsavtaler at flest mulig institusjoner skal kunne tilby slike avtaler, og departementet slutter seg derfor til forslaget fra Banklovkommisjonen om lovendring som åpner for at innskuddspensjonsforetak skal kunne få konsesjon til å tilby individuelle pensjonsspareavtaler. Departementet viser til forslaget til endring i forsikringsloven § 1–5. Pensjonskasser har etter departementets syn etter gjeldende rett ikke adgang til å tilby individuelle pensjonsavtaler. Departementet foreslår derfor endringer i forsikringsloven § 1–4 slik at pensjonskasser kan få konsesjon til å tilby individuelle pensjonsavtaler til medlemmer av en kollektiv avtale som pensjonskassen forvalter.

Det vises til lovforslaget § 1–2 annet og tredje ledd som angir hvilke typer institusjoner som kan tilby individuelle pensjonsavtaler.

Når det gjelder spørsmålet om hvilken grad av forsikringselement pensjonsspareavtaler må ha for at et livsforsikringsselskap kan tilby slike avtaler, drøftet Finansdepartementet i Ot.prp. nr 74 (2003–2004) kapittel 14 hva som vil være å anse som tilstrekkelig forsikringselement. Departementet uttalte der på side 102:

«Etter Finansdepartementets vurdering er det vanskelig å utlede en helt bestemt grenseoppgang med utgangspunkt i krav til forsikringselement som angis i EU-direktivet. Om tilbud av et konkret produkt skal kunne anses som

livsforsikringsvirksomhet eller ikke, vil måtte bero på en konkret vurdering av det enkelte produktet. Det vil i utgangspunktet være tilsynsmyndighetenes ansvar å foreta en slik vurdering.

(...)

Som nevnt er grensegangen her et typisk tilsynsansvar, og Kredittilsynet vil derfor treffe avgjørelser i de saker som måtte oppstå innenfor dette feltet. Finansdepartementet viser for øvrig til at det vil kunne fastsettes nærmere regler i forskrift om hva som skal kunne anses som et tilstrekkelig forsikringselement. (...)»

Kravet til tilstrekkelig forsikringselement er i dag nedfelt i forskrift 30. juni 2006 nr. 869 til forsikringsloven (livsforsikring mv) § 1–2 første ledd. Bestemmelsen lyder:

«Et livsforsikringsselskap har adgang til å overta pensjonsordninger med innskuddspensjon med tilstrekkelig forsikringselement. Innskuddsfritak ved uførhet regnes her som tilstrekkelig forsikringselement. Kredittilsynet avgjør ellers hva som regnes som tilstrekkelig forsikringselement.»

Banklovkommisjonen synes å legge til grunn at innskuddspensjonsprodukter som består av en pensjonsspareavtale i oppsparingsperioden og som konverteres til en pensjonsforsikringsavtale i utbetalingsperioden, har tilstrekkelig forsikringselement til at slike avtaler kan tilbys av livsforsikringsselskap og pensjonskasser med konsesjon til å drive livsforsikringsvirksomhet. Departementet viser til at forskriftens § 1–2 første ledd konkret angir at innskuddsfritak ved uførhet skal anses som tilstrekkelig forsikringselement, men at Kredittilsynet for øvrig kan avgjøre hva som skal regnes som tilstrekkelig forsikringselement. Etter departementets syn må derfor spørsmålet om hvorvidt et innskuddspensjonsprodukt som består av en individuell pensjonsspareavtale i oppsparingsperioden og som konverteres til en pensjonsforsikringsavtale i utbetalingsperioden har tilstrekkelig forsikringselement, avgjøres ved forskriftsendring eller ved vedtak av Kredittilsynet.

3.6 Krav til pensjonsavtalens innhold

3.6.1 Gjeldende rett

Forsikringsavtalelovens regler om formkrav, opplysningsplikter, krav til avtalenes innhold, avbrudd mv. gjelder for pensjonsforsikringsavtaler, men gjelder ikke for pensjonsspareavtaler. For kollektive innskuddspensjonsordninger er det i innskuddspensjonsloven og i forskrift 30. juni 2006 nr.

870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon bl.a. satt krav til innholdet i regelverket for pensjonsordningen. Loven og forskriften gjelder imidlertid ikke for individuelle pensjonsspareavtaler.

3.6.2 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonen foreslår i utredningen avsnitt 6.3.1 at det fastsettes minstekrav til skattefaviserte individuelle pensjonsspareavtaler etter mønster av regelverket for kollektive innskuddspensjonsavtaler. Banklovkommisjonen foreslår blant annet lovfestet krav om at skattefaviserte pensjonsspareavtaler skal inngås skriftlig. Det foreslås videre at avtalene skal angi hvilke pensjonsytelser som omfattes og vilkår for utbetaling, samt hvilke regler som gjelder om endring, oppsigelse og flytting av pensjonsspareavtalen, jf. lovutkastet § 2–1.

Banklovkommisjonen foreslår at pensjonsspareavtaler skal inneholde en innskuddsplan som fastsetter hvilke årlige innskudd kunden forplikter seg til å foreta til oppbygging av alderspensjonskapital, samt i tilfelle til dekning av premie knyttet til innskuddsfritak eller andre risikoytelser som knyttes til pensjonsspareavtalen. For de aller fleste kunder som inngår en pensjonsspareavtale vil det være vanskelig å vite størrelsen på de pensjonsytelser som man vil ha krav på etter avtalen ved nådd pensjonsalder. Samtidig er dette vesentlig informasjon for kunden, både ved avtaleslutningen og vurdert i forhold til hva kunden vil ha av inntekt ved nådd pensjonsalder. Banklovkommisjonen foreslår derfor at institusjonen, før innskuddsplanen fastsettes, i avtalen skal gi kunden eksempler på hva ulike innskuddsnivå vil kunne gi i antatt pensjonskapital ved pensjonsalder. Dette vil selvfølgelig bero på hvilke forutsetninger man gjør for avkastning i perioden, men Banklovkommisjonen mener likevel at slike eksempler vil kunne gi kunden viktig informasjon. Forutsetningene for eksemplene må imidlertid gjøres klart for kunden. Institusjonen skal opplyse om hvilke vederlag som kreves for administrasjon av den individuelle pensjonsavtalen og forvaltning av pensjonskapitalen, jf. lovutkastet § 2–2.

For skattefaviserte individuelle pensjonsforsikringsavtaler vises det i utredningen avsnitt 6.4.1 i all hovedsak til de krav til forsikringsavtalers innhold som følger av forsikringsavtaleloven, men det foreslås likevel krav om at avtalen skal angi hvilke ytelser som omfattes og vilkårene for utbetaling, samt hvilke premier og vederlag for tjenester kunden skal betale, jf. lovutkastet § 3–1 annet ledd.

3.6.3 Høringsinstansenes merknader

Den norske Aktuarforening mener det bør vurderes å samordne de bestemmelser som er like for pensjonsspareavtaler og pensjonsforsikringsavtaler fremfor å behandle de samme problemstillinger parallelt for henholdsvis pensjonsspareavtaler og pensjonsforsikringsavtaler.

Aktuarforeningen viser til at i de tilfeller en pensjonsspareavtale inneholder risikoytelser, vil premie for risikoytelser kunne endres årlig. Å oppgi en innskuddsplan som med stor sannsynlighet vil bli endret, kan være villedende for kunden. Aktuarforeningen foreslår derfor at lovutkastet § 2–1 første ledd gis følgende ordlyd:

«Avtalen skal inneholde en innskuddsplan som fastsetter hvilke innskudd kunden skal foreta til oppbygging av alderspensjonskapitalen og i tilfelle størrelsen på innskuddsfritak og andre særskilte forsikringer.»

Aktuarforeningen er skeptisk til at det lovfestes at institusjonen skal gi representative eksempler på ulike innskuddsnivåer og antatt alderspensjonskapital ved nådd pensjonsalder, idet kunden vil kunne oppfatte en slik prognose som en garanti for hva som skal utbetales. Aktuarforeningen mener videre det er uklart hva som ligger i begrepet representative eksempler. En rekke faktorer som ikke kan forutses på salgstidspunktet vil kunne påvirke hva som kommer til utbetaling ved pensjonsalder. Dette gjelder faktorer som sammensetningen av alderspensjon og risikodekninger, utvikling av pristariffer, avkastningsnivå og avsetning til tilleggsavsetninger, pris for rentegaranti (hvis det er rentegaranti) og i hvilken grad selskapet vil avsette til risikoutjevningfond. Aktuarforeningen mener det må være en forutsetning at informasjonen tilpasses det som vil bli offentliggjort i de pensjonsportalene det arbeides med i Norsk Pensjon og NAV.

Aktuarforeningen forstår formuleringen i utkastet § 2–2 fjerde ledd siste punktum om at «institusjonen skal sørge for at også avregnede beløp skal tilordnes som avkastning av alderspensjonskapitalen» slik at implisitte fondskostnader tilbakeføres pensjonskapitalen. Ifølge Aktuarforeningen kan merknadene tolkes dit hen at institusjonen skal dekke opp slike kostnader, noe som ville være urimelig. Aktuarforeningen mener dette punktet med fordel kan presiseres.

Utkastet § 2–2 femte ledd som omhandler avkastning som institusjonen garanterer, benytter begreper som avkastningsrente og oppgitt rentesats. Aktuarforeningen mener det ville være hen-

siktmessig å benytte allerede innarbeidede begreper som grunnlagsrente eller garantert rente.

Aktuarforeningen forutsetter at forsikringsloven skal gjelde for utkastet § 3–4 om alderspensjon uten ytelsesgaranti, herunder at eventuell rentegaranti skal betales i henhold til egen tariff.

3.6.4 Departementets vurdering

Departementet foreslår visse tekniske endringer i forhold til Banklovkomisjonens forslag til regler om krav til pensjonsavtalen og avtalens innhold. Det foreslås blant annet at flere av bestemmelsene i utkastet til § 2–2, som svarer til lovforslaget § 2–2 i proposisjonen her, flyttes til lovforslaget § 2–1 (§ 2–1 i lovutkastet), som gis overskriften «Krav til avtalens innhold». Lovforslaget § 2–2, som regulerer innbetalinger mv., gis overskriften «Årlige innbetalinger». Det vises til lovforslaget §§ 2–1 og 2–2.

Departementet slutter seg til Banklovkomisjonens forslag om at pensjonsspareavtaler skal inneholde en innskuddsplan som fastsetter hvilke årlige innbetalinger kunden skal foreta. Departementet er enig med Aktuarforeningen i at en angivelse av premie for risikodekninger i innskuddsplanen vil kunne medføre hyppige endringer i innskuddsplanen. Departementet oppfatter imidlertid ikke Banklovkomisjonens forslag dithen at premie for tilknyttede forsikringer skal angis særskilt i innskuddsplanen. Dersom innskuddsplanen angir samlede årlige innbetalinger til skattefavoredert individuell pensjonsspareavtale, det vil si både innskudd og eventuelt premie til tilknyttede forsikringer, vil kunden kunne variere sammensetningen av årlig innbetaling til pensjonsspareavtale innen de krav loven stiller til alderspensjonsoppbygging. Ettersom det er samlede årlige innbetalinger som skal fastsettes i innskuddsplanen, foreslår departementet at en i stedet for begrepet «innskuddsplan» benytter begrepet «betalingsplan». Det vises til lovforslaget § 2–2 første og tredje ledd. Adgangen til å endre betalingsplanen samt variere årlig innbetaling omtales nærmere under avsnitt 3.9.

Når det gjelder Aktuarforeningens forståelse av Banklovkomisjonens utkast til § 2–2 fjerde ledd siste punktum om at «institusjonen skal sørge for at også avregnede beløp skal tilordnes som avkastning av alderspensjonskapitalen», vil departementet vise til at bestemmelsen må leses i sammenheng med resten av bestemmelsen i lovutkastet § 2–2 fjerde ledd. Bestemmelsen må også ses i sammenheng med den tilsvarende bestemmelsen i forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obli-

gatorisk tjenestepensjon § 5 tredje ledd. Lovforslaget § 2–1 fjerde ledd første punktum fastsetter at kunden blant annet skal betale et avtalt vederlag for forvaltning av pensjonskapitalen. Annet punktum angir nærmere hva vederlaget for forvaltning av alderspensjonskapitalen skal omfatte, og innebærer at også godtgjørelse som dekkes ved avregning i avkastning på den forvaltede kapital skal gjøres synlig for kunden. Dette gjelder uansett om det er institusjonen selv som forestår forvaltningen eller om institusjonen har valgt å bruke eksternt kapitalforvalter. Dersom institusjonen allerede har tatt seg betalt for forvaltningen av alderspensjonskapitalen, følger det av siste punktum at godtgjørelse avregnet mot avkastningen skal tilføres alderspensjonskapitalen ved at institusjonen regnskapsfører beløpet som avkastning. Institusjonen kan således ikke ta mer betalt for forvaltningen av pensjonskapitalen enn det som er angitt i avtalen. Det vises til lovforslaget § 2–1 fjerde ledd.

Banklovkomisjonens utkast til § 2–2 femte ledd benytter begrepet «avkastningsrente» for de tilfelle der institusjonen garanterer en avkastning som skal oppnås ved forvaltning av pensjonskapitalen. Departementet vil i den forbindelse nevne at det ikke vil være heldig å benytte begrepet «garantert rente» eller «grunnlagsrente» om den avkastning som institusjonen garanterer, slik Aktuarforeningen foreslår, idet dette er forsikringstekniske begreper. Departementet slutter seg til Banklovkomisjonens forslag, men foreslår at en i stedet benytter begrepet «avkastningsgaranti», se lovforslaget § 2–1 femte ledd.

3.7 Informasjonsplikt

3.7.1 Gjeldende rett

Forsikringsavtaleloven del B gir nærmere regler om hvilken informasjon selskapet skal gi til sine kunder og hvilke opplysninger som skal være inn tatt i forsikringsavtalen. Som nevnt under punkt 3.6.1 gjelder forsikringsavtaleloven ikke for pensjonsspareavtaler. For kollektive innskuddspensjonsordninger er det gitt informasjonsregler i forskrift 22. desember 2000 nr. 1413 til innskuddspensjonsloven og i forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon.

3.7.2 Banklovkomisjonens forslag

Krav om informasjon til kunden og kontoføring drøftes i utredningen avsnitt 6.5.3. Banklovkommi-

sjonen foreslår generelle regler om pensjonsinstitusjonens informasjonsplikt, slik at kunden sikres en viss minsteinformasjon uavhengig av hvilken pensjonsinstitusjon vedkommende velger. For å sikre dokumentasjon for at den nødvendige informasjon er gitt kunden, foreslår Banklovkommisjonen i lovutkastet § 1–6 at pensjonsinstitusjonen før pensjonsavtalen inngås gir kunden skriftlig informasjon om følgende:

- binding av pensjonskapitalen i avtaleperioden,
- hvilke pensjonsytelser avtalen omfatter
- reglene for utbetaling av ytelser, og
- skattereglene som gjelder for pensjonsavtalen.

Denne informasjonsplikten kommer i tillegg til den informasjonen som skal inntas i selve avtalen.

Videre foreslår Banklovkommisjonen i lovutkastet § 1–6 en plikt for pensjonsinstitusjonen til å gi kunden en kontoutskrift i henhold til lovutkastet § 1–7, som viser utviklingen av kontoen med hensyn til innbetalinger i form av innskudd/premie, avkastning, vederlag for dekning av risiko og kostnader til administrasjon av pensjonsavtalen og forvaltning av pensjonskapitalen. Etter Banklovkommisjonens vurdering er det viktig at kontoutskriften også gir kunden informasjon som gjør at kunden har et grunnlag for å vurdere hvilke inntekter vedkommende vil kunne få ved nådd pensjonsalder. Det foreslås derfor at kontoutskriften skal vedlegges oppdatert informasjon over utviklingen av alderspensjonskapitalen og pensjonsytelsene, gitt ulike forutsetninger med hensyn til fremtidig innskudds- og premienivå og beregningsforutsetninger. Slik informasjon vil kunne gi kunden grunnlag for å vurdere effektiviteten i pensjonsoppsparingen og forholdet mellom pensjonsopp- og inntektsutvikling.

3.7.3 Høringsinstansenes merknader

Konkurransetilsynet viser til at finansprodukter generelt er vanskelige å forstå, og at en utfyllende informasjonsplikt for selskapene derfor er viktig for at kundene skal kunne orientere seg i markedet og vurdere kvalitet og pris på produktet. Konkurransetilsynet støtter derfor forslaget om at kundene skal få årlig informasjon om utviklingen av alderspensjonskapitalen og pensjonsytelsene under ulike forutsetninger, slik det foreslås i lovutkastet § 1–6 annet ledd annet punktum. Ved årlig å få oppdatert informasjon om beregnet pensjonsytelse under ulike forutsetninger og nivåer, vil kunden få et godt overblikk over hva han eller hun kan forvente i fremtiden. Dette er også tall som vil gjøre det lettere for kunden å sammenligne ulike

tilbydere, for å se hvilken tilbyder som synes å forvalte pensjonskapitalen på den beste måten. Selv om informasjonen som blir gitt ikke kan ses på som noen garanti for de fremtidige ytelsene, vil den likevel gi et viktig signal til kundene om hvordan ytelsene er forvaltet det siste året.

Forbrukerombudet viser til at valg av pensjonsordninger vil være av relativt stor økonomisk betydning for den enkelte forbruker, og således et viktig valg. Det kan tenkes å være variasjoner mellom de ulike tilbud av pensjonsspareordninger når det gjelder blant annet risiko og avkastningsmuligheter. Forbrukerombudet mener imidlertid at utkastet § 1–6 ikke sikrer kunden tilstrekkelig informasjon til å kunne foreta et veloverveid valg, og foreslår at institusjonene skal pålegges å gi opplysninger om forhold som eventuell garantert minsteavkastning, eventuell indeksregulering, forventet avkastning og risiko knyttet til verdiutvikling.

Forbrukerombudet viser til at det i forhold til spareprodukter har vist seg å være behov for en vidtgående regulering av institusjonenes opplysningsplikt i forbindelse med salg. Når det her er tale om et spareprodukt som også skal tilbys deler av befolkningen som ikke har erfaring med spareordninger, er kravene til de opplysninger som skal gis i forbindelse med salget ifølge Forbrukerombudet særskilt viktige. Kravene til pensjonsspareavtalen i utkastet § 2–2 sikrer etter Forbrukerombudets syn at kunden får slik informasjon forut for avtaleinngåelsen, men for at forbrukerne lettere skal kunne orientere seg blant ulike tilbud bør det også oppstilles klare minimumsregler i forhold til informasjon som kan gis i markedsføring av individuelle pensjonsavtaler. I den grad det ikke finnes hensiktsmessig med en utvidet opplysningsplikt i loven, bør det utarbeides en forskrift som regulerer dette nærmere.

Aktuarforeningen mener kravene til informasjon i utkastet til § 1–6 annet ledd vil kunne medføre et ganske omfattende merarbeid for individuelle pensjonsavtaler utover det som følger av de generelle årlige kontoutskriftskravene. Hvis det skal gis en fremskrivning av den aktuelle forsikring må det tas stilling til en hel rekke parametere dersom illustrasjonen skal bli relevant. Pensjonsytelsene nevnes eksplisitt i paragrafen, og Aktuarforeningen legger til grunn at det skal oppgis forsikringssummer i tillegg til premiereserver. Dette er en ytterligere komplisering siden nye forsikringsavtaler i stor grad vil være produkter der forsikringssum verken er garantert eller i det hele tatt beregnet/registrert slik som har vært vanlig til for tidligere produkter. Det bør derfor være en forutsetning at informasjonen tilpasses det som vil bli

offentliggjort i de pensjonsportalene det arbeides med i Norsk Pensjon og hos NAV.

NAV viser til det pågående arbeidet med å utvikle en pensjonsportal som i første versjon vil gi en oversikt over framtidig pensjon fra folketrygden med mulighet for å simulere forskjellige alternativer mht. pensjoningstidspunkt, varierende arbeidsinntekt både før og etter pensjoning osv. Denne portalen skal utvides og knytte til seg andre aktører, først de store offentlige tjenstepensjonsordningene og etter hvert også ulike private pensjonsordninger. Det er ønskelig å legge til rette for at også forvaltere av individuelle pensjonsordninger blir knyttet opp til denne portalen. Dette vil gi en mest mulig helhetlig løsning for brukeren, og i tillegg være enkelt for brukeren å forholde seg til. Forvaltere av individuelle pensjonsordninger bør derfor pålegges å melde inn etablerte pensjonsforhold (knytning mellom ordning og person) til en offentlig pensjonsportal, og å legge til rette for utveksling av informasjon om verdien av disse ordningene med den offentlige pensjonsportal. Hjemmelen til informasjonsplikt bør derfor åpne for at hvis det etableres et forpliktende samarbeid med Norsk Pensjon, kan denne informasjonsinnhenting koordineres og administreres gjennom en slik løsning.

FNH legger også til grunn at opplysningene skal kunne tilpasses pensjonsportalene. FNH peker videre på at institusjonene ikke kan pålegges å opplyse om de skatteregler «som vil bli gjort gjeldende for pensjonsavtaler», og foreslår at § 1–6 første ledd annet punktum skal lyde: «Institusjonen skal også oppdatere opplysninger om de skatteregler som *gjelder* for pensjonsavtaler, både i opptjenings- og utbetalingsperioden.» FNH mener også at opplysninger om utviklingen av pensjonsytelsene for pensjonssparing uten garantert avkastning bør standardiseres og holdes på et minimumsnivå.

Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening mener at alle pensjonsleverandører bør pålegges å innrapportere alle pensjonsrettigheter til skattemyndighetene. Ut fra de samlede opplysninger om pensjonsspareordninger, inklusiv alderspensjon opparbeidet gjennom folketrygden, som tilflyter skattemyndighetene, burde antatt pensjonsutbetaling kunne beregnes av skattemyndighetene og informasjon om framtidig pensjon oversendes den enkelte som en tilleggsopplysning på skatteoppgjøret. Skatteoppgjøret er det sted der skattytere er vant til å få denne type informasjon om egen økonomi, og dette ville kunne bli et bedre alternativ enn «fripoliseregister» eller «min side» eller i det minste et viktig og nyttig supplement. Oversendelse av opplysninger om pensjon som skjer

sammen med annen oversendelse til skattyterne vil trolig være enklere for den enkelte å motta (samlet oversikt), samtidig som bearbeiding også vil være mindre ressurskrevende og rimeligere når alt skjer på ett og samme sted. En annen fordel ved at pensjonsrettigheter samles i skatteoppgjøret er at etterlatte eller et eventuelt bo alltid starter med å be om utskrift av ligningen og skatteoppgjøret for på denne måten å skaffe seg en oversikt over den avdødes økonomi. Foreningen peker også på at dersom det årlig tilflyter forsikringstakere informasjon om framtidig alderspensjon gjennom skattededelen, vil dette bidra til større oppmerksomhet rundt hva den enkelte vil få utbetalt som pensjonist. Dette vil igjen føre til at den enkelte også tar et større ansvar for å selv spare mot pensjonsalderen.

3.7.4 Departementets vurdering

Departementet deler FNHs vurdering av at det først og fremst er gjeldende skatteregler som det vil være relevant for kundene å få informasjon om, og det er også hva Banklovkommissjonen synes å legge til grunn i de alminnelige motivene. Departementet antar imidlertid at det også vil være relevant for kunden å få informasjon om varslede endringer i skattereglene. Departementet foreslår derfor regler om at institusjonen, før avtalen inngås, skal gi opplysninger om gjeldende skatteregler for individuelle pensjonsavtaler, samt varslede endringer i disse. I tillegg skal institusjonen informere om eventuelle endringer i skattereglene i løpet av avtaleperioden, se lovforslaget § 1–6 første ledd.

Departementet slutter seg til merknadene fra Forbrukerombudet om at det i de tilfeller avtalen omfatter sparing med garantert avkastning, vil være relevant å opplyse om bl.a. fremtidige ytelser, men departementet anser det ikke nødvendig å lovfeste dette særskilt.

Departementet viser til at forslaget fra Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening om at pensjonsytelser skal innrapporteres til skattemyndighetene, som så skal opplyse om forventet samlet framtidig pensjon, herunder pensjon fra folketrygden, ligger utenfor rammen av det som skal behandles i dette lovforslaget. Departementet viser for øvrig til arbeidet med å etablere en pensjonsportal som vil gi informasjon om folketrygd og samordnet offentlig og privat tjenstepensjon, som NAV omtaler i sine høringsmerknader.

Flere av høringsinstansene mener opplysningene bør kunne tilpasses pensjonsportalene når denne foreligger. NAV peker på at hjemmelen til informasjonsplikt bør ta høyde for et eventuelt

fremtidig samarbeid mellom NAV og Norsk Pensjon om en felles pensjonsportal for private og offentlige pensjonsrettigheter. Departementet foreslår på bakgrunn av høringsinstansenes merknader at det gis hjemmel til å gi utfyllende bestemmelser om institusjonenes informasjonsplikt i forskrift. Departementet slutter seg for øvrig til Banklovkomisjonens forslag til regler om informasjonsplikt og kontoføring, jf. lovforslaget §§ 1–6 og 1–7.

3.8 Pensjonsalder og utbetaling av pensjonsytelser

3.8.1 Gjeldende rett

Det følger både av innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven at pensjonsordningen ikke kan fastsette en lavere pensjonsalder enn 67 år med mindre det er fastsatt særlige aldersgrenser i forskrift, jf. innskuddspensjonsloven § 7–1 og foretakspensjonsloven § 4–1. Begge lovene stiller også krav om at utbetalingsperioden skal være minst 10 år fra pensjonsalder. I stedet for at ytelsene opphører etter 10 år, kan det fastsettes i regelverket for ordningen at ytelsene skal settes ned etter 10 år eller senere. Dette er begrunnet i at behovet for inntekt ut over alderspensjonen fra folketrygden normalt vil være størst de første årene etter pensjonsalder. Både innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven åpner for at en arbeidstaker kan utsette utbetaling av pensjon i den utstrekning vedkommende mottar lønn. For IPA-kontrakter følger reglene om pensjonsalder av forskrift 26. mars 1999 nr. 14 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven §§ 6–47–12 flg, hvor hovedregelen er at pensjonsalderen er 64 år med mindre høyere pensjonsalder er avtalt.

3.8.2 Banklovkomisjonens forslag

Banklovkomisjonen drøfter regler om pensjonsalder og utbetaling av alderspensjon i utredningen avsnitt 6.2.3. Banklovkomisjonen har i tråd med mandatet foreslått at reglene om pensjonsalder og utbetaling av alderspensjon for individuelle pensjonsavtaler bør ta utgangspunkt i tilsvarende bestemmelser i innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven, men foreslår samtidig at det bygges inn en fleksibilitet som gjør at den enkelte kan tilpasse utbetalingene for å unngå for store svingninger i inntekten som pensjonist. Banklovkomisjonen foreslår derfor at pensjonsalder som hovedregel skal være 67 år, men at det kan avtales en høyere pensjonsalder enn 67 år. For kunde som er medlem av en lovregulert tjenestepensjonsord-

ning kan det likevel fastsettes samme pensjonsalder som den som følger av tjenestepensjonsordningen. Det betyr at ansatte med særaldersgrense i sin tjenestepensjonsordning kan ha samme særaldersgrense i sin skattefavorede individuelle pensjonsordning. Det vises til lovutkastet §§ 2–4 og 3–2.

For pensjonsspareavtaler foreslår Banklovkomisjonen at når kunden når pensjonsalderen som er avtalt i henhold til lovutkastet § 2–4, skal institusjonen utstede pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon, jf. lovutkastet § 2–5. Dette er det samme systemet som er brukt i innskuddspensjonsloven, jf. innskuddspensjonsloven § 7–2. For å unngå at det blir nødvendig å endre lovens bestemmelser om pensjonsalder dersom det innføres fleksibel pensjonsalder i folketrygden, foreslår Banklovkomisjonen videre at pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon kan kreves utstedt fra det tidspunkt kunden har rett til alderspensjon fra folketrygden.

Selv om utgangspunktet er at pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende pensjon først skal utstedes ved nådd pensjonsalder, foreslår Banklovkomisjonen at det kan avtales at kunden kan kreve at slikt pensjonskapitalbevis utstedes på et tidligere tidspunkt. Dette innebærer at muligheten for tidligere utstedelse må avtales, men kunden avgjør selv om denne muligheten skal benyttes eller ikke. Etter lovutkastet § 2–5 annet ledd første punktum kan det avtales at kunden kan kreve pensjonskapitalbevis utstedt fra vedkommende fyller 62 år. Dersom avtalen åpner for dette kan det også avtales at ytelsen skal settes ned ved fylte 67 år, likevel ikke med mer enn 50 prosent, jf. annet punktum. 62 år svarer til det tidligste tidspunktet man kan gå av med AFP.

Banklovkomisjonen foreslår at alderspensjon etter individuell pensjonsspareavtale skal utbetales fra pensjonsalder og til kunden fyller 77 år, men i alle tilfelle i minst 10 år. Siden pensjonsalderen for de fleste vil være 67 år, vil denne regelen for de fleste innebære et minstekrav om 10 års utbetaling. Kravet om at alderspensjon skal utbetales til kunden fyller 77 år vil innebære at minste utbetalings-tid blir lengre enn 10 år for de som har lavere pensjonsalder enn 67 år. Dersom det er avtalt en høyere aldersgrense enn 67 år vil kravet om minste utbetalingstid ha forrang, slik at alderspensjon uansett skal utbetales i minst 10 år. Det kan avtales at pensjonsytelsene settes ned etter 10 år eller senere. Det kan også avtales at ytelsene skal kunne øke fra 77 år for å kompensere for eventuelt redusert alderspensjon fra en tjenestepensjonsordning.

Etter forslaget vil utbetalingsperioden, dersom årlige alderspensjonsytelser vil utgjøre mindre enn 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp, likevel kunne kortes ned slik at årlige ytelser vil svare til omtrent 20 prosent av grunnbeløpet. Det vises til lovutkastet § 2–7.

Banklovkommisjonen viser til at fordi livssituasjonen ofte vil endre seg fra kunden inngår avtalen og frem til pensjonsalder, er det et klart behov for at individuelle avtaler kan endres både mht pensjonsalder og utbetaling av pensjonsytelsene. Banklovkommisjonen foreslår derfor at individuelle pensjonsspareavtaler frem til pensjonsalder kan endres mht. fastsettelse av tidspunktet for opphør, utbetaling eller nedsettelse av alderspensjonen. Slik avtale må gjøres innenfor de rammer loven fastsetter. Det vises til lovutkastet § 2–7 sjette ledd.

For pensjonsspareavtaler som ikke omfatter forsikring av uføreytelser, foreslår Banklovkommisjonen videre at dersom kunden har rett til uføreytelser fra folketrygden, skal han også kunne ha rett til utstedelse av pensjonskapitalbevis for den pensjonskapital som er opptjent på utstedelsestidspunktet med rett til årlige ytelser i samsvar med uføregraden. Dette vil gi kunden en økt sosial sikkerhet hvis uførhet oppstår og vedkommende helt eller delvis mister sin arbeidsinntekt. Ytelsene skal utbetales så lenge vedkommende har rett til uføreytelser fra folketrygden og så lenge pensjonskapitalen rekker. Eventuelt gjenværende kapital skal benyttes til alderspensjon, og kapital som bygges opp ved innbetalinger som følge av eventuelt innskuddsfritak ved uførhet skal anvendes til ny alderspensjonskapital. Det vises til lovutkastet § 2–5 tredje ledd.

For pensjonsforsikringsavtaler foreslår Banklovkommisjonen i stor grad tilsvarende regler om pensjonsalder og utbetaling av pensjonsytelser som for pensjonsspareavtaler. For pensjonsforsikringsavtaler er imidlertid hovedregelen at alderspensjonen skal utbetales som livsvarige ytelser, jf. lovutkastet § 3–3 femte ledd. Det kan likevel avtales at pensjonen skal opphøre ved fylte 77 år, men ikke i noe tilfelle før alderspensjon har vært utbetalt i 10 år. På samme måte som for pensjonsspareavtaler, kan det for pensjonsforsikringsavtaler foretas en endring av tidspunktet for utbetaling, størrelsen av pensjonsytelsene, utbetalingstidspunktet eller opphørstidspunktet for alderspensjonen. Det må i så fall foretas en forsikringsteknisk omregning av alderspensjonen. Det vises til lovutkastet § 3–3 syvende ledd, jf. § 3–9. Det gis en nærmere omtale av reglene om omregning av individuell pensjonsforsikringsavtale i avsnitt 3.10.4.

3.8.3 Høringsinstansenes merknader

Pensjonskasseforeningene mener det ville være mest hensiktsmessig å knytte reglene om aldersgrenser til tidspunktet for uttak av alderspensjon fra folketrygden.

Aktuarforeningen mener begrepet «alderspensjon» i kapittel 3 bør presiseres. Tradisjonelt rommer begrepet alderspensjon deknings både med og uten rett til tilbakebetaling av innbetalte premier ved dødsfall. Lovforslaget forstås slik at det med alderspensjon menes ren alderspensjon uten tilbakebetaling. Aktuarforeningen mener det ville være hensiktsmessig at dette fremkom i lovteksten ved at det etter alderspensjon settes i parentes «(uten rett til tilbakebetaling av premier ved dødsfall)».

Aktuarforeningen uttaler følgende om utkastet § 2–5:

«Annet ledd åpner for at kunden kan kreve pensjonen utbetalt fra 62 år. Etter Aktuarforeningens syn er bestemmelsen ikke konsistent med § 2–4 første ledd om at pensjonsalderen skal være 67 år eller høyere. Tilsvarende kommentar gjelder kapittel 3 pensjonsforsikringsavtaler».

Aktuarforeningen synes å mene at bestemmelsen om minste pensjonsalder er overflødig, idet det kan avtales at pensjonsytelser kan utbetales fra 62 år.

I utkastet § 2–5 tredje ledd er det gitt bestemmelser om at pensjonskapitalen kan benyttes til utbetaling av straks begynnende uførepensjon, dersom kunden før pensjonsalder har fått rett til uføreytelser fra folketrygden. Det kan synes som om Aktuarforeningen ikke slutter seg til forslaget, både fordi midlene i disse tilfeller går til et helt annet formål enn opprinnelig tenkt, og videre fordi dette dreier seg om en ordning som bare vil gjelde for individuell pensjonsspareavtale og ikke for pensjonsordninger etter de andre pensjonslovene.

Aktuarforeningen viser videre til at utkastet § 3–2 annet ledd fastsetter at kunden kan ha samme pensjonsalder som i en kollektiv tjenstepensjonsordning, og at ny pensjonsalder skal fastsettes dersom kunden ikke lenger oppfylder vilkårene for den fastsatte pensjonsalder eller opphører å være medlem av tjenstepensjonsordningen. Bestemmelsen innebærer at institusjonen må være løpende oppdatert om kundens arbeidsforhold, noe som etter Aktuarforeningens mening synes urimelig å kreve. Gjeldende praksis for tilsvarende problemstilling for fripoliser innebærer at pensjonsalder ikke endres, men at kunden har rett til

utsatt utbetaling. Aktuarforeningen mener en slik løsning vil være mer hensiktsmessig og lettere å gjennomføre i praksis.

Norges Bondelag støtter Banklovkomisjonens forslag til aldersgrense på 67 år, herunder forslaget om at hvis en arbeidstaker går av med AFP i perioden 62 år til 67 år skal en kunne ta ut pensjon fra denne ordningen. *Norges Bondelag* understreker at dette også må gjelde bønder som går av med AFP innenfor det systemet som er hjemlet i Jordbruksavtalesystemet. *Norges Bondelag* støtter forslaget som åpner for at en eventuell mulighet til pensjonering fra 62 år i ny folketrygd gir adgang til utbetalinger fra tilleggspensjonsordninger fra samme pensjoneringstidspunkt.

Akademikerne uttaler:

«Akademikerne støtter forslaget om at det kan avtales at kunden kan kreve utbetaling av alderspensjon før nådd pensjonsalder. Akademikerne er også positiv til at det foreslås regler som gir kunden mulighet til å utskyte utbetalingen av alderspensjon helt eller delvis ved nådd pensjonsalder til et senere tidspunkt. Akademikerne mener slik fleksibilitet gjør det enklere å dekke kundens behov best mulig.»

NAV viser til at utbetaling av bl.a. uførepensjon under en individuell pensjonsavtale skal regnes som skattbar personinntekt, men ikke som pensjonsgivende inntekt. Etter dagens regelverk er verken uførepensjon etter folketrygdloven eller uførepensjon etter individuelle pensjonsavtaler pensjonsgivende inntekt. I NOU 2007: 4 Ny uførestønad og ny alderspensjon til uføre foreslås det at ny uførestønad skal beregnes som korttidsytelse og at den skal skattes og regnes som pensjonsgivende inntekt inntil vedkommende går over på alderspensjon. Personer som oppebærer uførepensjon etter forslaget til ny lov om individuell pensjonsordning, men ikke fyller vilkårene for uførestønad fra folketrygden, får derimot ikke pensjonspoeng av uførepensjonen når man ser dagens regelverk opp mot forslaget til ny lov om individuell pensjonsordning. Dette kan ifølge *NAV* være komplisert å formidle, og kan få negative konsekvenser for medlemmer som har en ikke-pensjonsgivende uførepensjon under en individuell pensjonsavtale før overgang til alderspensjon, i forhold til de som får uførestønad fra folketrygden. Det kan i følge *NAV* settes spørsmålstegn ved om dette er tilsiktet.

Norges Bondelag støtter forslaget om at oppsparte midler kan brukes til uførepensjon selv om det ikke er tegnet spesiell uføredeknning i ordningen. Hvis en selvstendig næringsdrivende blir ufør,

kommer de ofte i en vanskelig økonomisk situasjon, og det vil da være viktig for denne gruppen av yrkesaktive å få tilgang til oppsparte midler til bruk i en løpende pensjon og ikke være henvist til å vente til 67 år før en får tilgang til disse midlene.

Silver støtter også en slik rett, og mener en slik rett på prinsipielt grunnlag også bør kunne gjøres gjeldende under en pensjonsforsikringsavtale.

FNH mener at lovutkastet § 2–5 har en kronglete formulering, og at det i stedet for å knytte retten til pensjonsutbetaling opp til utstedelse av pensjonskapitalbevis bør sies eksplisitt at det er alderspensjonsytelser som kan kreves utbetalt,

3.8.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til Banklovkomisjonens forslag til regler om pensjonsalder og utbetaling av ytelser for skattefaviserte individuelle pensjonsavtaler. Det vises til lovforslaget §§ 2–4, 2–5 og 2–7 for såvidt gjelder pensjonsspareavtaler, og §§ 3–2 og 3–3 for såvidt gjelder pensjonsforsikringsavtaler. Etter forslaget skal pensjonsalderen som hovedregel være 67 år, men det kan avtales at ytelser kan utbetales fra og med 62 år dersom kunden ikke mottar lønn. Departementet foreslår i § 2–7 første ledd at alderspensjon skal utbetales fra avtalt pensjonsalder og til fylte 77 år eller senere. Dersom avtalt pensjonsalder er høyere enn 67 år, skal alderspensjonen utbetales i minst 10 år. Dette er i samsvar med Banklovkomisjonens forslag, men bestemmelsen har fått en noe annen utforming. Departementet slutter seg videre til at det ved nådd avtalt pensjonsalder skal utstedes et pensjonskapitalbevis. Et slikt pensjonskapitalbevis vil være tilsvarende de pensjonskapitalbevis som utstedes i en kollektiv innskuddspensjonsordning, jf. innskuddspensjonsloven § 1–2 bokstav 1. Pensjonskapitalbevis omtales nærmere under avsnitt 3.11.3.

Departementet slutter seg til Banklovkomisjonens forslag om at en kunde som har nådd pensjonsalder og som fremdeles mottar lønn, vil kunne kreve at pensjonen ikke skal utbetales i den utstrekning vedkommende mottar lønn, se forslaget § 2–7 tredje ledd og § 3–3 tredje ledd. Beregnet personinntekt fra næringsvirksomhet og godtgjørelse til deltaker for arbeidsinnsats i deltakerliknet selskap sidestilles med lønn i denne sammenheng.

Departementet vil, i tilknytning til Aktuarforeningens merknad, vise til at begrepet «alderspensjon» tradisjonelt omfatter ytelser både etter innskuddsbaserte og ytelsesbaserte pensjonsordninger, og begrepet benyttes også i lovforslaget både

for alderspensjonsytelser etter pensjonsspareavtale og pensjonsforsikringsavtale. Det er etter departementets syn ikke nødvendig å gi en nærmere presisering av begrepet «alderspensjon» i lovforslaget. Til NAVs merknad vil departementet vise til at lovforslaget tar utgangspunkt i gjeldende regler i folketrygden, og vil eventuelt måtte tilpasses nye utførelser i den grad NOU 2007: 4 Ny uførestønning og ny alderspensjon til uføre følges opp med konkrete lovregler.

I de tilfeller hvor kunden har avtalt særaldersgrense, men ikke lenger oppfyller vilkårene for særaldersgrensen eller opphører å være medlem av tjenestepensjonsordningen, har Banklovkommissjonen foreslått at ny pensjonsalder skal fastsettes. På bakgrunn av Aktuarforeningens merknad, foreslår departementet en plikt for kunden til å informere institusjonen dersom kunden ikke lenger oppfyller vilkårene for særaldersgrensen. Departementet foreslår videre å lovfeste at ny pensjonsalder i så fall skal fastsettes etter hovedregelen i lovforslaget § 2–5 første ledd. Det vises til lovforslaget § 2–5 annet ledd.

3.9 Adgang til å variere innbetaling til en skattefavisert individuell pensjonsspareavtale

3.9.1 Banklovkommissjonens forslag

Banklovkommissjonen foreslår i lovutkastet § 2–2 første ledd at en individuell pensjonsspareavtale skal inneholde en innskuddsplan som skal angi kundens plikt til innbetaling av innskudd og evt. premie. Som redegjort for i punkt 3.6.4 over, foreslår departementet at denne planen benevnes som «betalingsplan». Det vises til nærmere omtale av lovutkastet § 2–2 i punkt 3.6 over. Banklovkommissjonen mener lovgivningen bør ta høyde for at det vil kunne oppstå uforutsette forhold i kundens økonomi som kan gjøre det vanskelig å følge betalingsplanen, og foreslår derfor at kunden skal kunne kreve endring av betalingsplanen. Videre foreslår Banklovkommissjonen at det tas inn en tilsvarende bestemmelse som i innskuddspensjonsloven § 5–1 annet ledd om at kundens innbetaling kan variere med 25 prosent høyere eller lavere beløp enn det som er fastsatt i betalingsplanen, uten at dette krever endring av betalingsplanen. Forutsetningen for at det kan innbetales høyere beløp enn opprinnelig angitt i betalingsplanen, vil være at dette beløpet ligger innenfor rammen for hva som årlig kan innbetales til en individuell pensjonsordning. Banklovkommissjonen foreslår også at kunden skal kunne gi institusjonen melding om at det ikke vil bli inn-

betalt innskudd til pensjonsspareavtalen i en angitt periode uten at dette medfører at pensjonsspareavtalen går til opphør. Banklovkommissjonen uttaler i spesialmerknadene til lovutkastet § 2–2 annet ledd at premie til risikodekninger må dekkes kontinuerlig ved årlige innbetalinger dersom ikke forsikringsdekningen skal opphøre, og at det ikke vil være adgang til å trekke risikopremien fra den oppbygde pensjonskapitalen.

3.9.2 Høringsinstansenes merknader

Aktuarforeningen mener bestemmelsen i utkastet § 2–2 annet ledd om at kunden skal ha mulighet til å variere innskuddene er unødvendig, og at det vil være tilstrekkelig med en maksimalgrense på de årlige innskuddene.

Sparebankforeningen mener det bør presiseres at innbetalt premie for risikodekninger i en periode uten innskudd etter betalingsplanen etter utkastet § 2–2 annet ledd ikke kommer i konflikt med utkastet § 1–3 første ledd.

Verdipapirfondenes forening mener at fordi dette er en frivillig pensjonsordning, bør man ikke forplikte kunden på forhånd til å spare innenfor et gitt beløpsintervall. Videre bør ordningen ikke betraktes som avsluttet dersom den enkelte i en periode unnlater å spare i henhold til betalingsplanen uten å gi melding til selskapet. Verdipapirfondenes forening peker på at en slik regel kun vil bidra til å øke antallet pensjonskapitalbevis, og at lovutkastet på dette området står i motstrid til det uttalte ønsket om å legge bedre til rette for at pensjonskapitalbevis kan slås sammen.

3.9.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til Banklovkommissjonens forslag om at kunden skal kunne endre betalingsplanen. Departementet slutter seg videre til Banklovkommissjonens forslag om at kunden skal kunne variere årlig innskudd med inntil 25 prosent (høyere eller lavere beløp) i forhold til det beløp som er fastsatt i betalingsplanen, uten at dette krever endring av planen. Denne variasjonen må imidlertid skje innen rammen for årlig innbetaling til skattefavisert individuell pensjonsordning. Departementet slutter seg også til Banklovkommissjonens forslag om at kunden ved melding til institusjonen skal kunne la være å betale innskudd i henhold til betalingsplanen i en angitt periode, uten at betalingsplanen endres. Det vises til lovforslaget § 2–2 annet ledd.

Departementet vil understreke at premie til ett-årige og flerårige forsikringer må innbetales årlig

dersom ikke forsikringsdekningen skal opphøre. For flerårige forsikringer vil unnlatelse av å betale premie føre til at forsikringsavtalen avbrytes, jf. forsikringsavtalelovens regler om dette. Adgangen til helt eller delvis å unnlate å foreta årlig innbetaling gjelder derfor ikke for premie til tilknyttede forsikringer som er flerårige. Departementet foreslår på denne bakgrunn å lovfeste at dersom kunden endrer eller unnlater å foreta innbetaling i henhold til annet ledd, skal det likevel betales premier til flerårige tilknyttede forsikringer som nevnt i § 1–3 annet og tredje ledd.

Sparebankforeningen peker på at det kan oppstå konflikt med kravet om at minst en tredjedel av årets innbetaling skal benyttes til oppbygging av alderspensjon, i de tilfelle hvor kunden helt eller delvis unnlater å innbetale innskudd i en angitt periode, men hvor premie til risikodekninger innbetales. Departementet viser til at forslaget om at det skal foretas innbetaling av premie til flerårige forsikringer i de tilfelle kunden helt eller delvis unnlater å innbetale til den individuelle pensjonsordningen i en angitt periode, innebærer et unntak fra hovedregelen § 1–3 første ledd annet punktum om at alderspensjonssparing skal utgjøre minst en tredjedel av årlig innbetaling. Det er likevel viktig at det ikke gis anledning til å fravike hensynet bak loven om at alderspensjon skal være hovedytelsen. Departementet foreslår derfor å lovfeste at premier som innbetales til tilknyttede forsikringer i henhold til § 2–2 tredje ledd første punktum likevel ikke kan overstige det beløp som det ville ha vært anledning til å betale inn til slike premier dersom årlig innbetaling ble foretatt i henhold til betalingsplanen, jf. § 1–3 første ledd om at minst en tredjedel av årlig innbetaling skal gå til alderspensjonssparing. Det vises til lovforslaget § 2–2 tredje ledd annet punktum. Se også avsnitt 3.4.4 over, hvor forholdet mellom tilknyttede forsikringer og innskudd eller premie behandles nærmere.

3.10 Regler om omregning ved endring av skattefavoredert individuell pensjonsforsikringsavtale

3.10.1 Gjeldende rett

Av foretakspensjonsloven § 4–15 annet ledd følger at det ved sammenslåing av fripoliser som gir ulike rettigheter skal foretas omregning av alderspensjon på grunnlag av premiereserver for alderspensjon på omregningstidspunktet. Forskrift 26. mars 1999 nr. 14 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven § 6–47–23 fastsetter at det kan skje

visse endringer i IPA som er tegnet som pensjonsforsikringskontrakt, og at det da skal skje en omregning av pensjonen på forsikringsteknisk grunnlag og med anvendelsen av beregningsgrunnlaget som gjelder for forsikringen. Ved slik avtaleendring kan forsikringsselskapet beregne et fradrag i de forsikringstekniske avsetningene som står i forhold til endring i risiko. Av overgangsreglene for IPA-kontrakter om rett til utbetaling av innstående midler følger det at dersom kunden krever utbetaling av innstående midler i en IPA-kontrakt som ikke overstiger 1,5 ganger G, kan selskapet beregne et fradrag i de forsikringstekniske avsetninger som står i forhold til endringen i risiko. Selskapet skal da orientere rettighetshaver skriftlig om det vil kreve fradrag og om grunnlaget for fradraget. Videre skal selskapet opplyse om innstående verdi ved aktuell utbetalingsdato og hvor stort fradraget er samme dato, før rettighetshaver tar endelig standpunkt til om retten til utbetaling skal benyttes. Det vises til forskriften § 6–47–31 annet ledd.

3.10.2 Banklovkommisjonens forslag

For pensjonsforsikringsavtaler foreslår Banklovkommisjonen regler om at dersom det foretas endring av pensjonsalder, tidspunkt for utbetaling, størrelsen av pensjonsytelsene, utbetalingsperioden eller opphørstidspunktet for alderspensjon, skal alderspensjonsytelsen omregnes på forsikringsteknisk grunnlag. Det foreslås at det ved omregningen kan tas hensyn til endret risiko som følge av endret pensjonsalder, utbetalingsperiode eller ytelsenes størrelse, se lovutkastet § 3–9.

3.10.3 Høringsinstansenes merknader

Kredittilsynet mener lovutkastet § 3–9 om forsikringsteknisk omregning i stor grad ivaretar selskapenes behov for å ta høyde for det rent forsikringstekniske og soliditetsmessige ved endringer i alderspensjonsytelsene.

Aktuarforeningen viser til at det bør være en plikt for selskapene til å ta hensyn til endret risiko, ikke en adgang slik det følger av utkastet § 3–9. Dersom pensjonsalder, utbetalingsperiode eller ytelsen endres, vil beregningsgrunnlagene indirekte ivareta endringen i risiko. Bestemmelsen åpner for å slå sammen fripolise utgått fra tjenestepensjonsordning og pensjonsforsikringsavtale.

Silver viser til at de oppfatter utkastet § 3–9 slik at det åpner for å kunne ta hensyn til antiseleksjon, og uttaler:

«Det fremgår av § 3–9 første ledd at hvis det foretas en endring av pensjonsalderen, tidspunktet for utbetaling, størrelsen av pensjonsytelsen, utbetalingsperioden eller opphørstidspunktet, skal alderspensjonsytelsen omregnes på forsikringsteknisk grunnlag ved anvendelsen av det beregningsgrunnlag som gjelder for forsikringen på endringstidspunktet. Ved omberegningen kan det tas hensyn til endring av risiko som følge av endret pensjonsalder, utbetalingsperiode eller ytelsenes størrelse. § 3–9 annet ledd åpner således for å kunne ta hensyn til eventuell antiseleksjon som følge av spekulative tilpasninger knyttet til sammenslåing av pensjonsavtaler og endring av pensjonsalder, utbetalingsperiode eller ytelsenes størrelse, jf. også §§ 3–10 og 5–4, når dette finner sted i ett og samme selskap.»

FNH viser til at Banklovkommisjonen i utredningen avsnitt 6.4.2 gir uttrykk for at forslaget til regler om omregning for ny skattefavoredert individuell pensjonsordning skal svare til reglene om omregning i regelverket for pensjonsforsikringskontrakter etter IPA-regelverket. *FNH* uttaler:

«I forslaget til ny lov velges det likevel en annen tilnæringsmetode i lovteksten, der det ikke går klart frem at det kan tas et fradrag i de forsikringstekniske avsetningene, og heller ikke at dette evt. kan gjøres med bakgrunn i legeerklæring. Ordlyden i lovteksten er heller ikke i overensstemmelse med tilsvarende ordlyd i overgangsreglene for IPA og livrenter. Vi mener at § 3–9 må endres slik at det klart fremgår at det kan tas et fradrag i avsetningene og at endrete avsetninger uansett kan foretas ut fra legeerklæring, eventuelt at dette presiseres i forarbeidene dersom det anses tilstrekkelig.»

3.10.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til Banklovkommisjonens vurdering av at det skal være adgang til endring av individuelle skattefavorederte pensjonsforsikringsavtaler, og at det ved endring av avtalen skal skje en omregning av pensjonsytelsene som kan ta hensyn til endret risiko. Aktuarforeningen foreslår at det fastsettes at selskapene skal ha *plikt* til å ta hensyn til endret risiko ved omberegning av pensjonsytelsene. Banklovkommisjonen har ikke uttalt seg om institusjonenes adgang til å ta et seleksjonsfradrag ved endret risiko, men synes å legge til grunn at reglene om omregning av skattefavorederte individuelle pensjonsordninger bør bygge på gjeldende regler om omregning for IPA-kontrakter. Departementet foreslår derfor at reglene om omregning i lov om individuell pen-

sjonsordning i større grad tilpasses gjeldende regler for omregning av IPA-kontrakter.

I overgangsreglene som ble gitt i forbindelse med avviklingen av IPA-ordningen ble det presisert at selskapene kan beregne et fradrag i forsikringstekniske avsetninger som står i forhold til endring i risiko ved omregning, jf. forskrift 26. mars 1999 nr. 14 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven § 6–47–31. I tråd med høringsmerknadene fra *FNH* foreslår departementet å lovfeste at selskapene ved omregning av en skattefavoredert individuell pensjonsforsikringsavtale har adgang til å ta et fradrag i forsikringstekniske avsetninger som står i forhold til endring av risiko, se lovforslaget § 3–9. Det følger også av overgangsreglene for IPA-kontrakter at selskapet før utbetaling av innestående midler på en IPA-kontrakt må informere rettighetshaver skriftlig dersom det ved endring vil ta et seleksjonsfradrag i de forsikringstekniske avsetningene, og videre om grunnlaget for fradraget. Selskapet skal eventuelt også opplyse om innestående verdi og størrelsen på fradraget før rettighetshaver kan ta endelig standpunkt til om retten til utbetaling skal benyttes. Departementet foreslår regler i § 3–9 som svarer til reglene om seleksjonsfradrag i nevnte forskrift § 6–47–31 om utbetaling av innestående midler i en IPA-kontrakt.

3.11 Opphør av skattefavoredert individuell pensjonsavtale

3.11.1 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonen foreslår at kunden når som helst kan avbryte en pensjonsspareavtale. Har kunden ikke betalt forfalt innskudd innen tre måneder etter at institusjonen har sendt varsel om innbetaling, skal avtalen anses avbrutt av kunden, jf. lovutkastet § 2–3 første ledd. Dette skal likevel ikke gjelde når kunden har gitt institusjonen melding om at innskudd ikke vil bli betalt i en angitt periode i henhold til lovutkastet § 2–2 annet ledd. Ved avbrudd av pensjonsspareavtalen skal det utstedes et pensjonskapitalbevis, se lovutkastet § 2–3 første ledd.

Banklovkommisjonen viser til at det ikke er behov for å ta inn særskilte regler om avbrudd for individuelle pensjonsforsikringsavtaler, da dette er regulert i forsikringsavtaleloven. I lovutkastet § 3–1 fjerde ledd foreslås det at institusjonen, ved opphør av pensjonsforsikringsavtale, skal utstede et pensjonsbevis som angir kundens rett til opptjent pensjon og tilhørende pensjonskapital på opphørstidspunktet.

3.11.2 Høringsinstansenes merknader

Aktuarforeningen viser til at det opereres med ulike begreper for de bevis som skal utstedes ved opphør av en individuell pensjonsavtale, og uttaler:

«i henhold til forslaget § 3–1 fjerde ledd skal det utstedes pensjonsbevis ved opphør av pensjonsforsikringsavtale. I forarbeidene presiseres det at et slikt pensjonsbevis ikke må forveksles med fripoliser fra ytelsesbaserte pensjonsordninger. I forarbeidene omtales pensjonsbeviset som pensjonskapitalbevis. Videre omtales pensjonsbeviset i forslaget til § 5–2 som forsikringsbevis. Aktuarforeningen mener alle de ulike begrepene kan virke forvirrende, og foreslår at man i størst mulig grad forsøker å lande på ett begrep.»

Silver og *FNH* viser til at det vil være kostnader forbundet med å utstede pensjonskapitalbevis eller pensjonsbevis ved avbrudd av en individuell pensjonsavtale og anfører at avtaledokumentene, kontoutskrifter mv. vil være tilstrekkelig dokumentasjon for opptjente pensjonsrettigheter som er ferdigbetalt.

3.11.3 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til Banklovkommisjonens vurdering av at dersom kunden stanser innbetaling til en skattefavourisert individuell pensjonsspareavtale uten å varsle selskapet, skal ordningen anses som avsluttet. Dette tilsvarer reglene som gjelder for pensjonsforsikringsavtaler i henhold til forsikringsavtaleloven. Departementet slutter seg videre til Banklovkommisjonens vurdering av at det bør utstedes pensjonskapitalbevis og pensjonsbevis dersom henholdsvis en individuell pensjonsspareavtale eller pensjonsforsikringsavtale avsluttes. Utstedelse av slike bevis vil etter departementets syn ikke være i konflikt med premissene i utredningsmandatet om å finne løsninger for å slå sammen og således redusere eksisterende avtaleforhold. Etter departementets syn vil det være i kundens interesse å motta et dokument som eksplisitt angir kundens rettigheter, og som etter sin form også gir kunden lettere tilgjengelig informasjon om sine rettigheter. I tråd med det som er anført av enkelte av høringsinstansene legger departementet til grunn at utstedelse av et slikt bevis vil kunne medføre visse kostnader. Det er etter departementets syn likevel ikke grunn til å tro at de kostnader institusjonene har ved å utstede et bevis vil være uforholdsmessige sett i forhold til kundens nytte av og ønske om å få et bevis for opptjente rettigheter, idet den informasjon som skal

fremgå av slike bevis vil være opplysninger som skal innehas av institusjonene.

Når det gjelder Aktuarforeningens merknader om at det bør tilstrebes en ensartet begrepsbruk, vil departementet vise til at det knytter seg en del særlige regler til begrepet «fripolise». Fripolise utstedes til medlemmer som fratrer en kollektiv ytelsesbasert pensjonsordning. Etter forskrift til forsikringsloven § 5–2 skal det bl.a. knyttes administrasjonsreserve til en fripolise. For å unngå en begrepsbruk som kan gi opphav til misforståelser, vil departementet følge Banklovkommisjonens forslag om å bruke begrepet «pensjonsbevis» for pensjonsrettigheter som utspringer av individuelle pensjonsforsikringsavtaler som reguleres i denne lov kapittel 3.

Ved opphør av en individuell pensjonsspareavtale skal det utstedes pensjonskapitalbevis etter reglene i innskuddspensjonsloven § 6–2.

Det vises til lovforslaget § 2–3 for individuelle pensjonsspareavtaler og § 3–1 fjerde ledd for individuelle pensjonsforsikringsavtaler.

3.12 Sammenslåing av pensjonsrettigheter

3.12.1 Gjeldende rett

Foretakspensjonsloven § 4–15 har regler om sammenslåing av fripoliser. § 4–15 annet ledd fastsetter at ved sammenslåing av fripoliser som gir ulike rettigheter skal det skje en omregning av pensjonsytelsene. Videre er det fastsatt utfyllende regler om sammenslåing av fripoliser i forskrift 1. desember 2000 nr. 1212 til foretakspensjonsloven kapittel 2. Innskuddspensjonsloven § 6–4 har regler om sammenslåing av pensjonskapitalbevis, og fastsetter blant annet at en arbeidstaker kan kreve at pensjonskapital knyttet til flere alderspensjonskontoer i samme pensjonsinstitusjon kan bli slått sammen og at nytt pensjonskapitalbevis utstedes. Dette gjelder likevel ikke for pensjonskapitalbevis som skal forvaltes som pensjonsforsikring i utbetalingstiden. Departementet legger videre til grunn at i den grad sammenslåing ikke er regulert, vil dette også kunne løses etter nærmere avtale mellom den forsikrede og pensjonsinstitusjonen.

3.12.2 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonen viser i utredningen punkt 6.2.4 til at en person som følge av skifte av arbeidsted vil kunne ha vært medlem i flere tjenstepensjonsordninger, og dermed ha fripoliser og pensjonskapitalbevis for opptjente pensjonsrettigheter

i de ulike ordningene. Videre vil vedkommende også kunne ha IPA-kontrakt i samsvar med regler gitt i medhold av skatteloven § 6–47. Det vil kunne være vanskelig for den enkelte å holde oversikt over de pensjonsrettigheter og pensjonsytelser vedkommende vil ha krav på, samt kostnadene ved den enkelte avtale. Det vil også kunne være vanskelig å se hva disse pensjonsrettighetene vil gi i samlet inntekt. Dersom kunden har mange avtaler, vil utbetaling fra hver av avtalene føre til unødvendig høye kostnader for selskapene i form av mer administrasjon og en mindre effektiv forvaltning av pensjonskapitalen, noe som igjen vil kunne gi høyere administrasjonskostnader for kunden. Banklovkommisjonen har på denne bakgrunn, i tråd med mandatet for utredningen, vurdert mulighetene for å slå sammen pensjonsrettigheter i individuelle pensjonsavtaler med andre individuelle pensjonsrettigheter som for eksempel fripoliser og pensjonskapitalbevis.

Banklovkommisjonen mener at kunden normalt bør kunne kreve at pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon utstedt under en individuell pensjonsspareavtale skal kunne slås sammen med kundens øvrige pensjonskapitalbevis, uavhengig av om disse har sitt grunnlag i en individuell pensjonsordning eller i en kollektiv innskuddspensjonsordning. Det vises til utredningen punkt 6.3.2. Har kunden et pensjonskapitalbevis som i henhold til avtalen skal konverteres til pensjonsforsikring i utbetalingstiden, kan det likevel foretas en samordning av rettigheter ved at kunden kan benytte et annet pensjonskapitalbevis som engangspremie for tillegg til alderspensjonen etter pensjonsforsikringsavtalen. Forsikringstekniske forhold tilsier imidlertid at en slik utvidelse av pensjonsforsikringsforholdet er betinget av samtykke fra livsforsikringsselskapet. Kunden vil videre kunne ha en fripolise fra en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning som vedkommende tidligere har vært medlem av. En samordning av pensjonsrettigheter vil her kunne tenkes ved at kunden gis adgang til å benytte pensjonskapitalbevis utstedt i henhold til den nye individuelle pensjonsordningen som engangspremie for tillegg til alderspensjon etter fripolisen, det vil si å kjøpe seg alderspensjonsytelser på samme grunnlag som fripolisen. Det vises til utkastet § 2–6.

Banklovkommisjonen foreslår videre at det skal kunne skje en samordning av fripoliser og en individuell pensjonsforsikringsavtale. Det vises til utredningen punkt 6.4.2. Det må i så fall foretas en forsikringsteknisk omregning av samlet alderspensjon på grunnlag av premiereservene som er knyt-

tet til de avtalene som sammenslås. På grunn av at det for individuelle pensjonsavtaler kan være en lengre utbetalingsperiode enn for fripolisen, foreslår Banklovkommisjonen at alderspensjonen minst skal løpe til 77 år, og ikke i noe tilfelle opphøre før utløpet av den korteste av utbetalingsperiodene etter de avtaler som skal slås sammen. Etter Banklovkommisjonens forslag skal retten til sammenslåing gjelde både før nådd pensjonsalder og når fripolisen og pensjonsforsikringsavtalen gir rett til utbetaling på det tidspunktet krav om sammenslåing fremsettes. Det vises til lovutkastet § 3–10.

Banklovkommisjonen reiser i utredningen punkt 6.3.2 også spørsmål ved om kunden skal kunne benytte pensjonskapitalbevis etter en individuell pensjonsordning som engangspremie til en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning som kunden fremdeles er medlem i. Pensjonsrettighetene etter tjenstepensjonsordningen vil da fremdeles være en del av kollektivavtalen, og en sammenslåing stiller seg dermed annerledes enn sammenslåing med fripoliser og pensjonskapitalbevis. Banklovkommisjonen viser til at en samordning av pensjonsrettigheter etter pensjonsspareavtaler og kollektive pensjonsforsikringsavtaler vil være vanskelig gjennomførbart, og kommer til at det ikke nå bør åpnes for en slik adgang. Banklovkommisjonen viser imidlertid til at et livsforsikringsselskap etter avtale med kunden vil kunne samordne utbetalinger av pensjonsytelser fra en individuell pensjonsavtale og alderspensjon fra en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning.

3.12.3 Høringsinstansenes merknader

FNH legger til grunn at det ikke vil være anledning til å slå sammen fripolise med tilknyttede risikodekninger med en ny pensjonsforsikringsavtale uten risikodekninger, og mener en slik sammenslåing vil reise forsikringstekniske problemstillinger som ikke er behandlet i utredningen. Det opplyses videre at næringen for tiden arbeider med denne type problemstillinger.

FNH, Kredittilsynet og Aktuarforeningen mener det er behov for nærmere utredning av forslaget til regler om sammenslåing av fripoliser. Det gjelder dels også forholdet til foretakspensjonslovens regler om medregning, som etter nærmere regler krever overføring av midler knyttet til fripolisen som vilkår for medregning. *FNH* uttaler at

«(...) det er helt nødvendig at bestemmelsene om sammenslåing med fripoliser må vurderes nærmere før de settes i kraft, siden blant annet

fripolisenes forhold til tjenstepensjonsordningene må utredes nærmere».

FNH peker på at følgende punkter må avklares for at sammenslåing som foreslått skal kunne foretas:

1. Hvilket regelverk skal gjelde for den sammenslåtte avtalen
2. Hvilke tariffer skal gjelde for den sammenslåtte avtalen (ikke minst hvilken rentegaranti)
3. Hvordan skal en forholde seg til risiko og etterlattedekninger ved en sammenslåing
4. Seleksjon i forhold til komprimering av alderspensjonsdekning
5. Seleksjon i forhold til eventuell fjerning av uføredokumenter
6. Seleksjon i forhold til eventuell fjerning av etterlattedekninger
7. Eiendomsrett til etterlattedekningene ved arbeidsgiverbetalte ordninger
8. Presisering i forhold til adgang til å ta seleksjonsfradrag ved omgjøring av ytelsene
9. Behandling av kostnader som skjer via administrasjonsreserven i en fripolise kontra løpende belastning av kostnader i en IPS pensjonsforsikringsavtale.

Aktuarforeningen mener i likhet med FNH at det bør presiseres hvilken lov som skal gjelde etter sammenslåing av pensjonskapitalbevis fra en individuell ordning og et pensjonskapitalbevis utgått fra en ordning etter innskuddspensjonsloven, mens dette bør utredes nærmere for sammenslåing av individuell pensjonsforsikringsavtale og fripolise i henhold til utkastet § 3–10. *Aktuarforeningen* viser også til at det er uklart hvilken tariff som skal benyttes ved sammenslåingen, fripolisens eller pensjonsforsikringsavtalens, og kan ikke se at dette fremgår av lovtkastet. Tjenstepensjonsordninger bygger på et såkalt kollektivt beregningsgrunnlag, der ektefelle- og barnpensjon inngår uavhengig av forsikredes faktiske situasjon (gift, ugift, barn). I tariffene kan det videre ligge ulike forutsetninger som for eksempel dødelighet og garantert rente, samt ulike begunstigelser. *Aktuarforeningen* synes i likhet med FNH at lovtkastet er uklart hva angår behandling av ulike dekningskombinasjoner ved sammenslåing. Videre peker også *Aktuarforeningen* på at fripolisen og den individuelle pensjonsforsikringsavtalen kan bestå av ulike ytelser, og stiller spørsmål ved hvordan dette skal tas hensyn til ved sammenslåing.

Silver viser til at bestemmelsene i foretakspensjonsloven § 4–11 fastslår at regelverket for en pensjonsordning kan inneholde bestemmelser om

medregning av tjenestetid og opptjent pensjon fra medlemskap i annen privat pensjonsordning. I tilfelle skal premiereserve for fripolisen knyttet til tidligere tjenestetid i annet foretak, overføres til pensjonsordningen og innregnes i denne. *Silver* forstår disse bestemmelser slik at i den utstrekning en slik fripolise er slått sammen med andre pensjonsrettigheter innenfor rammen av det foreliggende lovtkast, må de sistnevnte pensjonsrettigheter holdes utenfor ved medregningen.

Silver viser videre til at det i utgangspunktet kan synes som om foretakspensjonslovens bestemmelser om medregning vil kunne skape komplikasjoner i forhold til lovtkastets bestemmelser om sammenslåing. *Silver* vil imidlertid peke på at medregning av tidligere opptjente rettigheter i tjenstepensjonsordning kun i svært liten grad praktiseres. Selskapet antar at det for de tjenstepensjonsordninger som praktiserer medregning vil la seg gjøre å inngå avtaler mellom arbeidsgiver og medlemmer som håndterer dette.

FNH peker på at utkastet § 3–10 om sammenslåing vil gi kunden mulighet til å omgjøre livsvarig ytelse til opphørende ytelse, noe som bryter med eksisterende regelverk for sammenslåing av fripoliser, hvor det er krav om at lengste utbetalingstid legges til grunn. Banklovkommisjonen omtaler ikke de problemstillinger dette reiser i forhold til at befolkningen stadig lever lengre. *FNH* stiller spørsmål ved om adgangen til å ta hensyn til risiko ved omregning innebærer at selskapet kan ta et risikofradrag ved endret risiko, slik det er adgang til etter gjeldende regler for IPA.

Kredittilsynet mener også at det er behov for en nærmere avklaring av håndtering av antiseleksjon som kan oppstå når forsikringstaker ønsker omdanning av individuell pensjonsavtale fra livsvarig til opphørende alderspensjon, seleksjon ved fjerning av uføre- eller etterlattedekninger etc. Lovtkastet mangler tilsvarende regler som de som er gitt i foretakspensjonsloven § 4–15 annet ledd om forsikringsteknisk omregning og i § 2–2 i forskrift til foretakspensjonsloven om tilpasning av ulike rettigheter ved sammenslåing av fripoliser. Forskriftens bestemmelser har en hovedregel om at pensjonsalderen ikke kan settes lavere enn det som gjelder for den fripolise som har høyest pensjonsalder. Det er etter Kredittilsynets vurdering lite hensiktsmessig å ha ulike regelverk for sammenslåing av rettigheter i foretakspensjonsloven og lov om individuelle pensjonsavtaler. Foretakspensjonslovens regler er basert på sentrale soliditetsmessige hensyn som Kredittilsynet mener er nødvendige for at livsforsikringsselskapenes premiereserver skal være tilstrekkelige til enhver tid.

Silver mener det bør det være mulig å slå sammen et pensjonskapitalbevis utgått av en pensjonsspareavtale som skal konverteres til forsikring etter innskuddspensjonsloven § 7–3 første ledd bokstav b og en fripolise utgått fra en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning, idet det i begge tilfeller vil være tale om pensjonsforsikringsavtaler.

3.12.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til Banklovkommisjonens forslag til regler om sammenslåing av pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon, med annet pensjonskapitalbevis. Det vises til lovforslaget § 2–6 annet ledd. Departementet slutter seg også til Banklovkommisjonens forslag til regler om adgang til å benytte pensjonskapitalbevis som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelse i en pensjonsforsikringsavtale eller i en fripolise. Det vises til lovforslaget § 2–6 tredje ledd. Etter foretakspensjonslovens regler om sammenslåing av fripoliser vil det ikke være adgang til å fravike de regler som gjelder for utbetalingsperiode, og i praksis må da lengste utbetalingsperiode velges. Banklovkommisjonens forslag om at kunden ved sammenslåing av en individuell pensjonsavtale med fripolise med ulike utbetalingsperioder skal kunne velge den korteste utbetalingsperioden for disse, vil kunne legge til rette for økt grad av sammenslåing, men innebærer samtidig at kunden vil kunne omgå reglene om utbetalingsperiode i den kollektive ordningen som fripolisen bygger på. Departementet mener det er uheldig dersom man på denne måten åpner for en omgåelse av regelverket til en kollektiv pensjonsordning, som ellers ville vært ufravikelig for det enkelte medlem. Departementet foreslår derfor at ved sammenslåing skal lengste utbetalingsperiode legges til grunn. Det vises til lovforslaget § 3–10.

Etter det ovenstående vil utgangspunktet være at vilkårene i den kollektive tjenstepensjonsordningen som fripolisen løper ut fra, videreføres i den nye sammenslåtte avtalen, idet pensjonsordningens regler ikke kan fravikes av det enkelte medlem. I den utstrekning rettsforholdet under fripolisen ikke vil måtte videreføres, legger departementet til grunn at innholdet av den nye sammenslåtte avtalen vil måtte fastsettes ved avtale mellom kunden og institusjonen. For eksempel gjelder dette kostnader for de sammenslåtte avtalene. Kostnader ved administrasjon av fripoliser vil dekkes av administrasjonsreserve tilordnet fripolisen, og i tillegg kan selskapene betinge seg en andel av overskuddet på avkastningsresultatet som angitt i selskapets vedtekter, jf. forsikringsloven § 9–12.

Departementet legger til grunn at tariffer og kostnader for den sammenslåtte avtalen vil måtte fastsettes ved avtale for den skattefavoriserte individuelle pensjonsordningen, og legger videre til grunn at selskapet etter forsikringsloven § 9–3 må operere med en egen tariff for individuell avtale som er slått sammen med fripolise. Departementet foreslår også at det gis hjemmel til å gi utfyllende bestemmelser om sammenslåing i forskrift. Det vises til lovforslaget § 3–10 tredje ledd.

Spørsmålet om sammenslåing av risikoytelser med rett til fripoliseopptjening som er knyttet til en fripolise, vil etter departementets syn måtte løses med utgangspunkt i reglene om sammenslåing av fripoliser i foretakspensjonsloven § 4–15 samt utfyllende bestemmelser gitt i forskrift 1. desember 2000 nr. 1212 til foretakspensjonsloven. Når det gjelder spørsmålet om eiendomsrett til etterlatteytelser legger departementet til grunn at premiereserven til etterlattedekninger knyttet til fripolisen eller den individuelle pensjonsavtalen skal tilordnes kunden/innehaveren av fripolisen så lenge etterlattedekningen ikke er aktualisert, og at potensielle etterlatte ikke har noen «eiendomsrett» til premiereserve før forsikringstilfellet er inntruffet.

Spørsmålet om eventuelt seleksjonsfradrag ved endret risiko er omtalt i avsnitt 3.10 over om omregning, og selskapets plikt til å informere kunden om grunnlaget for et eventuelt fradrag og i tilfelle størrelsen på et slikt fradrag mv., gjelder også her.

Når det gjelder innspillet fra *Silver* om sammenslåing av fripolise og pensjonskapitalbevis fra kollektiv ordning som skal forvaltes som pensjonsforsikring, ville dette trolig måtte løses ved endringer i innskuddspensjonsloven. Problemstillingen ligger imidlertid utenfor rammene for dette lovforslaget.

Når det gjelder sammenslåing av fripolise og individuell pensjonsforsikringsavtale og de spørsmål som oppstår om sammenslåing når kunden blir medlem av en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning som har regler om medregning, legger departementet til grunn at dette er en mindre aktuell problemstilling. Både FNH og *Silver* gir uttrykk for at det i dag er relativt sjelden at foretakspensjonsordninger har regler om medregning av opptjente rettigheter i tidligere tjenstepensjonsordning. Departementet legger til grunn at i tilfelle kunden blir medlem av en ny tjenstepensjonsordning som har regler om medregning, og fripolisen er slått sammen med en individuell pensjonsordning som er avsluttet, vil de samlede midlene i den sammenslåtte avtalen knyttet til fripolisen kunne inngå. Lengden av tjenestetiden som medregnes,

beregnes etter foretakspensjonsloven § 4–12 ut fra den samlede premiereserve som overføres. Departementet legger derimot til grunn at når en fripolise er slått sammen med en individuell pensjonsforsikringsavtale som fremdeles løper, må spørsmålet om medregning løses etter nærmere avtale mellom kunden og den nye arbeidsgiveren.

3.13 Flytting

3.13.1 Gjeldende rett

Forsikringsloven kapittel 11 har regler om flytting mellom pensjonsinstitusjoner av blant annet foretakspensjonsordninger, innskuddspensjonsordninger og individuelle pensjonsavtaler. Reglene er gitt anvendelse for både forsikringsselskap, pensjonsforetak, banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond. De nærmere regler for flytting av individuelle pensjonsavtaler er fastsatt i forsikringsloven § 11–14. Denne bestemmelsen er tilpasset det tidligere IPA-systemet og individuelle livrenteforsikringer. Forsikringsavtaleloven § 12–3 regulerer kundens rett til å si opp og flytte avtaler om ulykkes- eller sykeforsikring, og fastsetter i tredje ledd at oppsigelsesfristen er minst én måned.

3.13.2 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonen viser i utredningen avsnitt 6.5.2 til at forsikringsloven § 11–14, som gjelder flytting av individuelle pensjonsavtaler, ikke fullt ut vil være praktisk anvendelig for skattefaviserte individuelle pensjonsordninger, og legger til grunn at bestemmelsene i forsikringsloven § 11–13 om flytting av fripolise og pensjonskapitalbevis langt på vei passer bedre for den nye individuelle pensjonsordningen. Banklovkommisjonen foreslår derfor at reglene om flytting av fripoliser i forsikringsloven § 11–13 gis tilsvarende anvendelse for skattefaviserte individuelle pensjonsavtaler, både pensjonsforsikringsavtaler og pensjonsspareavtaler. Banklovkommisjonen mener imidlertid at reglene om institusjonenes adgang til å ta seleksjonsfradrag i forsikringsloven § 11–14 sjette ledd også bør komme til anvendelse ved flytting av pensjonsforsikringsavtaler, jf. lovutkastet § 1–5.

Banklovkommisjonen foreslår at flyttereglene i forsikringsavtaleloven § 12–3, som gir forsikringstaker rett til å si opp en ulykkes- eller sykeforsikring for flytting av forsikringen til annet selskap med en oppsigelsesfrist på minst én måned, får anvendelse for tilknyttede risikoytelser som tegnes som en ren risikoforsikring med en forsikringstid på høyst ett år. I forsikringslovens regler om flyt-

ting og i forsikringsavtaleloven § 12–3 er det fastsatt ulike oppsigelsesfrister. I forsikringsloven er oppsigelsesfristen to måneder, mens den er på minst én måned i forsikringsavtaleloven. For å skape likhet mellom oppsigelsesfristene som gjelder for individuelle pensjonsavtaler uavhengig av om disse har tilknyttede risikodekninger som er tegnet som pensjonsforsikring med fripoliseopptjening eller som risikoforsikring med en forsikringstid på høyst ett år, har Banklovkommisjonen foreslått at den generelle oppsigelsesfristen for individuelle pensjonsavtaler settes til én måned, og legger til grunn at dette vil legge forholdene best til rette for konkurranse mellom de ulike aktørene i markedet for individuell pensjon, samtidig som det sikrer lettest mulig gjennomføring av flyttingen.

3.13.3 Høringsinstansenes merknader

Konkurransetilsynet støtter forslaget om flytteregler som følger reglene i forsikringsloven, slik at reglene vil være de samme for flytting av ulike typer forsikring og at gebyret for flytting holdes relativt lavt. Tilsynet støtter også forslaget om at oppsigelsesfristen for individuelle kontrakter skal være en måned.

Aktuarforeningen og *FNH* antar at fristen på en måneds varsel kan være for kort i de tilfeller der selskapet det flyttes til skal foreta helsevurdering av kunden. Aktuarforeningen mener det i lovteksten bør tas forbehold om godkjent helsevurdering.

Aktuarforeningen viser til at en kunde lett kan omgå bestemmelsen om omregning (utkastet § 3–9) ved å foreta en flytting og en samtidig endring, og legger til grunn at dette vil skje. Ved flytting vil ikke det selskapet som får endret risikoen kunne foreta en omregning og få avsatt ekstra for endret risiko, siden det er mottakende selskap som evt. kan omregne. Ut fra dette ber Aktuarforeningen departementet om å endre reglene for seleksjonsfradrag i forsikringslovens § 11–14, slik at avgivende selskap kan foreta et risikofradrag ut fra en helsevurdering ved flytting.

Kredittilsynet viser til at lovutkastet § 3–9 om forsikringsteknisk omregning, som i stor grad ivaretar selskapenes behov for å ta høyde for det rent forsikringstekniske og soliditetsmessige ved endringer i alderspensjonsytelsene, ikke er gjort særskilt gjeldende ved flytting, og stiller spørsmål ved om dette åpner for at forsikringstaker kan omgå lovforslagets bestemmelser ved først å flytte forsikringen til et annet livsforsikringsselskap, for så samtidig å be mottakende selskap om å endre ytel-

sene uten at det foretas forsikringsteknisk omregning.

FNH legger i likhet med Kredittilsynet til grunn at regelen om omregning ved sammenslåing vil kunne omgås ved å flytte kontrakten og samtidig kreve omregning, og at det i tilfelle flytting ikke vil være adgang til å ta hensyn til endret risiko ved omregning.

Kredittilsynet samt et flertall i FNH anfører at forsikringsloven § 11–14 sjette ledd annet punktum, som fastsetter at seleksjonsfradrag bare kan kreves dersom den pensjonsinnretning som kontrakten flyttes til legger til grunn ny helseprøving av forsikrede, bør oppheves. Kredittilsynet og flertallet i *FNH* peker på at mottakende pensjonsinnretning alltid vil være tjent med at opplysninger om svekket helse ikke hensyntas ved premieberegningen, og dermed ikke vil ha noe incitament til å legge ny helseprøving til grunn for enkelte forsikringstyper. Kredittilsynet viser til, og fastholder sitt tidligere standpunkt om, at avgivende selskap i individuell forsikring bør ha en ubetinget adgang til å vurdere behovet for helseprøving og om nødvendig kreve seleksjonsfradrag, og at forsikringsloven § 11–14 sjette ledd annet punktum derfor bør oppheves. Kredittilsynet peker på at dersom kontraktene som flyttes, og samtidig endres, i stor grad innehas av personer med reduserte leveutsikter, vil premiereserven for de gjenværende kontrakter i avgivende selskap være utilstrekkelig i forhold til beregningsgrunnlagets forutsetninger, da de gjenværende forsikringstakere vil ha lengre forventet levetid enn de som flytter. Kredittilsynet og flertallet i *FNH* legger til grunn at utilstrekkelig premiereserve som følge av antiseleksjon vil redusere selskapets overskuddsevne og soliditet. Kredittilsynet opplyser at signaler de har fått fra livsforsikringsbransjen kan tyde på at det ved flytting av individuelle kontrakter er en viss overrepresentasjon av personer med svekket helse som flytter.

Et *mindretall i FNH* mener at det av hensynet til konkurransen mellom livselskapene ikke bør innføres en adgang til å kreve et seleksjonsfradrag ved flytting.

Silver viser til at lovutkastet ikke synes å åpne for at selskapene kan ta hensyn til en antiseleksjon i forbindelse med fraflytting. Etter *Silver*'s oppfatning taler tungtveiende grunner mot å innføre en adgang til å kunne beregne et slikt seleksjonsfradrag. For det første vil dette kunne gi innelåsings-effekter, all den stund synliggjøring av en «kostnad» som kommer til fradrag i pensjonskapitalen tilsier at kunden vil kunne vegre seg mot å flytte. Tatt i betraktning at to aktører dominerer ca. 90 prosent av markedet samt at flyttefrekvensen i et

historisk perspektiv har vært i størrelsesorden to prosent eller lavere, har *Silver* vanskelig for å se hvordan de økonomiske konsekvenser av seleksjonsrisiko ved flytting kan fremstå som så vesentlige at de kan rettferdiggjøre et særskilt seleksjonsfradrag. For det tredje har samtlige livsforsikrings-selskaper styrket fripolisenes avsetningsgrunnlag for langtlivsrisiko, hensyntatt de minstekrav til sikkerhetsmarginer som Kredittilsynet har fastsatt. I lys av de restriksjoner for sammenslåing og omregning som fremgår av lovutkastet § 3–10 annet ledd, har *Silver* vanskelig for å se hvordan seleksjonsrisikoen ved flytting kan være av så materiell karakter at sikkerhetsmarginene kan bli truet. Skulle seleksjonsrisikoen ved flytting av fripoliser mot formodning innebære en reell risiko for selskapenes risikoresultat, vil en slik eventuell risiko etter *Silver*'s oppfatning være håndterbar innenfor rammene av forsikringslovens regler om oppdekning av negativt risikoresultat samt forsikringsloven § 9–11 som åpner for at årets overskudd med samtykke fra Kredittilsynet helt eller delvis kan benyttes til nødvendig styrking av premiereserve for forsikringsforpliktelser knyttet til de kontrakter det gjelder.

Kredittilsynet forutsetter at lovutkastet ikke åpner for at individuelle pensjonsavtaler med forsikringselementer kan flyttes og omdannes til rene spareprodukter, men viser til at det er vanskelig å lese en slik begrensning av flytteretten ut fra ordlyden i utkastet § 1–5. Det samme gjelder for forsikringsloven § 11–1. Det følger imidlertid av sistnevnte lovbestemmelse at det med flytting menes oppsigelse av kontrakten for overføring av tilhørende midler til en tilsvarende kontrakt opprettet i en annen pensjonsinnretning. Kredittilsynet har forstått Finansdepartementet slik at denne bestemmelsen innebærer at forsikringer med forsikrings-element, herunder fripoliser, ikke kan flyttes til bank, forvaltningsselskap eller for så vidt et livsforsikringsselskap dersom forsikringen skal omdannes til et rent spareprodukt. Kredittilsynet vil anbefale at nevnte bestemmelse i forsikringsloven § 11–1 gis en mer presis ordlyd på dette punkt. Kredittilsynet anbefaler videre at flyttereglene samles i forsikringslovens kapittel 11, som også gjelder flytting til eller fra banker og forvaltningsselskaper, og at det samtidig tas inn en henvisning til forsikringslovens kapittel 11 i loven om individuelle pensjonsordninger.

FNH viser til at ettårige risikoforsikringer i tilknytning til tjenstepensjonsordninger følger forsikringslovens regler, og mener derfor at flytting av risikodekninger uten fripoliseopptjening også bør

følge reglene i forsikringsloven kapittel 11. FNH foreslår at lovutkastet § 1–5 annet ledd utgår.

Verdipapirfondenes forening viser til at det er et viktig premiss i det pensjonspolitiske forliket som de tre regjeringspartiene inngikk med Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti at den nye individuelle pensjonsordningen «skal åpne for et mangfold av tilbydere». Banklovkommisjonens forslag om at pensjonsordningen skal kunne tilbys både av forsikringsselskaper, banker og forvaltningsselskaper for verdipapirfond er i tråd med dette. Av hensyn til konkurransen i markedet er det etter Verdipapirfondenes forenings syn videre svært sentralt at regelverket legger til rette for et mest mulig effektivt fungerende flyttemarked. Det innebærer at den enkelte – både i oppsparingsperioden og i utbetalingsperioden – så langt som mulig bør kunne flytte sin ordning mellom de ulike leverandørene. Det må forventes at livsforsikringsselskapene i stor grad vil selge individuelle pensjonsordninger hvor det samtidig inngås avtale om at den oppsparte kapitalen ved pensjoneringstidspunktet skal konverteres til en livsvarig ytelse. Det er ingen andre enn livsforsikringsselskaper som kan tilby livsvarige ytelser, og flyttemarkedet for dette produktet vil i utbetalingsperioden begrenses til å gjelde kun mellom livsforsikringsselskapene. I oppsparingsperioden bør det imidlertid legges til rette for at det skal kunne flyttes mellom de ulike tilbyderne. Verdipapirfondenes forening er usikre på om reglene om en generell flytteadgang i utkastet § 1–5 ivaretar disse hensyn. I den grad dette ikke er tilfelle, tilrår foreningen at det eksplisitt slås fast at den enkelte i oppsparingsperioden har full adgang til å flytte mellom livsforsikringsselskap, bank og verdipapirfond, også i de tilfeller der det er inngått avtale om at kapitalen skal konverteres til en livsvarig ytelse ved pensjoneringstidspunktet.

3.13.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til forslaget fra Banklovkommisjonen om at skattefaviserte individuelle pensjonsordninger kan flyttes til annen institusjon med en oppsigelsesfrist på én måned. Det vises til lovforslaget § 1–5. Dette vil sikre lettest mulig gjennomføring av flyttingen og vil videre legge forholdene til rette for konkurranse mellom tilbydere av skattefavisert individuell pensjonsordning. Departementet slutter seg også til vurderingene fra Aktuarforeningen og FNH om at en oppsigelsesfrist på en måned vil kunne være for kort i de tilfeller der selskapet det flyttes til skal foreta helsevurdering av kunden, og denne ikke foreligger innen oppsigelsesfristens utløp. Dette er det tatt

hensyn til i lovforslaget § 1–5 om at i de tilfelle den pensjonsinnretning kontrakten flyttes til, skal legges til grunn ny helseprøving av forsikrede, kan oppgjørsfristen forskyves med den tid utover en måned som det tar for mottakende pensjonsinnretning å gjennomføre helseprøvingen. Forslaget om en måneds oppsigelsesfrist innebærer at man fraviker forsikringsloven § 11–5, som forsikringsloven § 11–13 viser til i helhet. Departementet vil presisere at regler om flyttegebyr som er gitt i medhold av § 11–5 skal gjelde også ved flytting av individuell pensjonsordning. Etter forskrift 30. juni 2006 nr. 869 til forsikringsloven § 11–3 kan flyttegebyret ikke settes høyere enn 200 kroner.

Når det gjelder merknadene fra Kredittilsynet og FNH om at en kunde kan unngå omregning ved å kreve sammenslåing av to eller flere fripoliser samtidig med flytting, vil departementet vise til at sammenslåing og flytting er to selvstendige disposisjoner. Dette gjenspeiles også i ordlyden i § 3–10: «...herunder i tilfelle etter flytting, [kan kunden] kreve sammenslåing av pensjonsforsikringsavtalen og fripolisen med tilhørende midler.» Det følger av ordlyden i forslaget § 3–10 at § 3–9 gjelder tilsvarende ved den omregningen som skal skje ved sammenslåing. Etter flyttingen vil således den institusjon som foretar sammenslåingen kunne ta hensyn til endret risiko gjennom omregning slik det følger av forslaget § 3–9.

Ved flytting skal premiereserve for opptjente rettigheter, beregnet etter beregningsgrunnlaget til avgivende pensjonsinnretning, overføres til mottakende pensjonsinnretning. Forsikringsloven § 11–14 sjette ledd annet punktum gir avgivende selskap rett til å kreve at det beregnes et såkalt seleksjonsfradrag ved overføring av midler knyttet til individuell pensjonsavtale i de tilfeller den nye pensjonsinnretningen legger til grunn ny helseprøving av den forsikrede. Adgangen til å kreve et seleksjonsfradrag forutsetter at selskapet har tatt forbehold om slikt fradrag i forsikringsvilkårene. Seleksjonsfradrag innebærer at avgivende selskap beregner et fradrag i premiereserven i de tilfelle hvor premiereserven ikke står i forhold til den risiko som faller bort, slik at overføringen vil påføre avgivende selskap et tap.

I forbindelse med flytting kunne avgivende selskap tidligere kreve at det ble fremlagt legeattest av den forsikrede. Et flertall i Banklovkommisjonen foreslo i NOU 2003: 11 å oppheve den generelle adgangen for avgivende pensjonsinnretning til å kreve seleksjonsfradrag, jf. NOU 2003: 11 s. 161. Flertallet begrunnet dette blant annet i at selskapenes adgang til å ta et seleksjonsfradrag representerte en rettsusikkerhet for den forsikrede, og

videre at seleksjonsfradrag ville kunne motvirke flytting, noe som ville virke uheldig i forhold til ryddig markedskonkurransen. Flertallet viste til at et vesentlig motiv ved seleksjonsfradrag syntes å være å motvirke at den person som flytter sin forsikring oppnår høyere ytelser i mottakende selskap enn forsikringen ga i avgivende selskap. I Ot.prp. nr 11 (2003–2004) fremmet departementet forslag om at seleksjonsfradrag bare kunne kreves dersom den pensjonsinnretningen kontrakten flyttes til, legger til grunn ny helseprøving av forsikrede. Forslaget ble vedtatt og følger nå av forsikringsloven § 11–14 sjette ledd. Det følger også av forsikringsloven § 11–1 annet ledd at flyttereglene gjelder flytting til tilsvarende kontrakt. Kredittilsynet og FNH hevdet at det etter de nye reglene om flytting og seleksjonsfradrag vil kunne oppstå spekulasjonsrettet flytting og omdanning av individuelle kontrakter med opplevelsesforsikring. På grunnlag av dette vurderte departementet det som hensiktsmessig å presisere begrepet «tilsvarende kontrakt», og sendte et forslag til forskrift på høring høsten 2004. Høringsinstansene var delt i synet på forslaget. FNH, Kredittilsynet og Aktuarforeningen var skeptiske til departementets forslag og mente at forskriften ikke løser det grunnleggende problemet med skjevseleksjon og helsemotivert flytting. Som følge av dette ble forskriften ikke fastsatt.

Departementet viser til at det ved flytting til tilsvarende kontrakt ikke samtidig skal kunne skje en omdanning til nye ytelser, og selskapets ansvar for den forsikredes liv og helse skal ikke endres vesentlig. En eventuell omdanning i forbindelse med flytting skal foretas i henhold til ellers gjeldende regler, jf. forsikringsloven § 11–1 fjerde ledd.

Det vil kunne tenkes eksempler på at en kunde som har en kontrakt som gir rett til livsvarige ytelser og som får reduserte leveutsikter flytter sin kontrakt, og at kunden og mottakende selskap avtaler at kontrakten til kundens fordel skal endres til tidsbegrensede ytelser etter at kontrakten er flyttet og forsikringstekniske reserver er overført til mottakende selskap. Departementet ser at slike tilfeller vil kunne innebære en spekulasjon mot avgivende selskap, men understreker at slik spekulasjon vil være en ren omgåelse av loven. Det er etter departementets oppfatning et tilsynsansvar å påse at slik omgåelse ikke skjer. Etter departementets syn er det ikke grunnlag for å forslå en oppheving av forsikringsloven § 11–14 sjette ledd annet punktum. Det er etter departementets vurdering for øvrig sannsynlig at de fleste skattefaviserte individuelle pensjonsordninger vil være pensjons-

spareordninger. I så fall vil problemstillinger knyttet til seleksjonsfradrag ved flytting av skattefaviserte individuelle pensjonsordninger heller ikke få nevneverdig praktisk betydning.

3.14 Begunstigede

3.14.1 Gjeldende rett

Forsikringsavtaleloven, som gjelder for individuelle pensjonsforsikringsavtaler, inneholder et forholdsvis komplisert system hvoretter forsikringstakeren ved gjenkallelig eller ugjenkallelig oppnevning av begunstiget kan utpeke den eller de personer som skal ha rett til å motta utbetalingene i henhold til forsikringen dersom forsikringstakeren dør, se lovens kapittel 15. Dette er bestemmelser som vil ha størst betydning ved utbetaling av engangsbeløp ved forsikringstakerens død, men vil også gjelde i forhold til utbetaling av etterlattepensjoner. Oppnevningen av begunstiget kan tilbakekalles av forsikringstakeren med mindre oppnevningen – etter avtale med den begunstigede – er gjort endelig (ugjenkallelig). Forsikringsavtaleloven gir nærmere regler for fremgangsmåten ved oppnevning av begunstiget og eventuelle senere endringer, samt en del tolkningsregler vedrørende oppnevning. Forskrift 26. mars 1999 nr 14 til utfylling og gjennomføring av skatteloven § 6–47–6 fastsetter at rettighetshaver til en IPA kan oppnevne begunstiget i samsvar med reglene i forskriften kapittel III og forsikringsavtaleloven § 15–2.

Lovgivningen om skattefaviserte kollektive tjenestepensjonsordninger bygger på et annet system mht. begunstigede enn forsikringsavtalelovens system. Innskuddspensjonsloven § 7–4 fastsetter at alderspensjonskapital ved et medlems død skal benyttes til barnepensjon til barn under 21 år som medlemmet forsørget og i tilfelle også til pensjon til ektefelle, samboer eller registrert partner. Dersom pensjonskapitalen overstiger det som er nødvendig for å sikre slik barnepensjon og i tilfelle ytelser til andre etterlatte, skal gjenværende pensjonskapital utbetales dødsboet i form av et engangsbeløp. Disponeringen av dette beløpet vil da følge arvelovens vanlige regler om arveoppgjør, herunder regler om arv etter testament. Ytelsesbaserte pensjonsordninger har dødelighetsarv, men det kan tegnes etterlatteytelser med rett til inntektsfradrag etter foretakspensjonsloven, hvor loven selv angir hvem som i tilfelle har rett til etterlatteytelser, jf. foretakspensjonsloven §§ 7–1, 7–2, 7–3, 7–7 og 7–8.

3.14.2 Banklovkommisjonens forslag

Banklovkommisjonens flertall mener at en lov om skattefaviserte individuelle pensjonsordninger prinsipielt bør bygge på tjenestepensjonslovgivningen på dette området, i stedet for å følge forsikringsavtalelovens system med oppnevning av begunstigede som har vært en del av det tidligere IPA-regelverket. Denne tilnæringsmåten vil gi enkle regler som ved forsikringstakerens død sikrer kundens nærmeste familie de rettigheter pensjonsavtalen gir, noe som er rimelig når det er tale om midler opptjent med fradrag i skattepliktig inntekt, se lovutkastet §§ 2–8, 3–7 og 3–8. Forslaget er nærmere omtalt i Banklovkommisjonens utredning punkt 6.2.6 nr 3). Dette opplegget er også i samsvar med anmodningen i mandatet om at vilkårene for utbetaling i størst mulig utstrekning skal være i samsvar med det som gjelder for tilsvarende ytelser i innskuddspensjonsloven og foretakspensjonsloven.

For pensjonsspareavtaler har Banklovkommisjonens flertall således utformet lovforslaget i samsvar med reglene i innskuddspensjonsloven § 7–4, som inneholder regler om anvendelse av pensjonskapitalen ved kundens død, og beregning av pensjonsytelsene. Disse reglene om anvendelse av pensjonskapitalen ved kundens død, vil bare gjelde for pensjonsspareavtaler. For pensjonsforsikringsavtaler vil det være biometrisk risiko og dødelighetsarv knyttet til avtalene, og ved forsikringstakerens død vil retten til pensjonskapitalen falle bort og kapitalen tilfalle forsikringskollektivet. Dette gjelder også om kunden velger å konvertere en pensjonsspareavtale til en pensjonsforsikringsavtale i utbetalingstiden. Sikring av de etterlatte kan derfor i slike tilfelle bare skje dersom pensjonsforsikringsavtalen inneholder forsikringer som gir rett til utbetaling av ytelser til barn eller andre etterlatte. For pensjonsforsikringsavtaler er de nærmere regler om etterlatteytelser, som bygger på reglene i foretakspensjonsloven kapittel 7, tatt inn i lovutkastet §§ 3–7 og 3–8.

Et mindretall i Banklovkommisjonen, medlemmene Breck, Dalsøren, Dyrhaug, Løfsgaard, Skomsvold, Skrede og Øverli, viser til at utbetalingsreglene ved død i innskuddspensjonsloven gir en helt annen fordeling av midlene ved død enn etter IPA-regelverket og forsikringsavtaleloven. Etter IPA-regelverket og forsikringsavtaleloven kan den enkelte selv bestemme hvem som skal være begunstiget ved død innenfor visse rammer. Dersom det ikke er oppgitt en navngitt begunstiget blir kapitalen utbetalt til dødsboet. Mindretallet i Banklovkommisjonen viser til at fraskilt ektefelle

etter reglene om utbetaling i innskuddspensjonsloven vil ha rett til utbetalinger dersom det ikke finnes barn under 21 år etter avdøde. Ved de fleste dødsfall vil det typisk ikke være barn under 21 år, siden de fleste dødsfall skjer i rimelig høy alder. Etter regelen i ekteskapsloven vil det kunne oppstå situasjoner der fraskilt ektefelle får hele eller en ganske stor del av pensjonskapitalen, selv om avdøde har vært gift på ny eller har en samboer på dødsfallstidspunktet. Disse medlemmene mener at ved en frivillig individuell pensjonsavtale må det fortsatt være mulig for den som betaler innskudd å oppnevne en begunstiget. Dersom denne muligheten ikke opprettholdes, vil det sannsynligvis føre til at færre gamle IPA-kontrakter konverteres til nye avtaler enn ellers. Disse medlemmene foreslår derfor en annen utforming av lovforslaget § 2–8 annet ledd enn flertallet.

3.14.3 Høringsinstansenes merknader

Pensjonskasseforeningene deler flertallets oppfatning, og finner det naturlig at systematikken i innskuddspensjonsloven § 7–4 følges. De fleste høringsinstansene støtter imidlertid forslaget til Banklovkommisjonens mindretall om at det skal være anledning til å oppnevne begunstiget etter forsikringsavtaleloven.

Sparebankforeningen mener fleksibilitet i forhold til hvem som skal være begunstiget i henhold til avtalen vil gjøre produktet mer attraktivt. I tilfelle der avdøde har mindreårige barn, er det lite sannsynlig – med den langt lavere beløpsgrensen enn hva som gjaldt for IPA – at det blir noe igjen til ektefelle/samboer/partner. Sparebankforeningen legger videre til grunn at eksisterende IPA-kunder vil la være å konvertere gammel IPA over til ny IPS dersom det medfører bortfall av begunstigelsesrett.

Forbrukerombudet uttaler:

«Jeg mener at det er viktig at lovreguleringen av pensjonskapitalens anvendelse ved kundens død gjøres deklarasjonsregler, slik at kunden selv kan oppnevne en begunstiget. Bakgrunnen for mitt syn på dette er blant annet at arvelovens pliktdelsregler for livsarvinger, og i noen grad reglene om minste arv for ektefelle, kan gi løsninger som i en del tilfeller ikke er i samsvar med arvelaters ønske. Disse reglene kan tidvis resultere i at enkelte vil ha vanskeligheter med å ivareta dem som for kunden er viktigst å sikre økonomisk. Dette kan typisk være samboer, ny ektefelle eller barn.»

Forbrukerombudet peker på at utradisjonelle familiekonstellasjoner, særlig hvor den ene eller

begge ektefellene har særkullsbarn, har vist at arvelovens regler kan gi utslag som var uønsket fra arvelaters side. I slike situasjoner er mange i dag avhengig av en livsforsikring, for eksempel for å kunne sikre at gjenlevende ektefelle kan beholde deres felles hjem etter ens bortgang. Dette er mulig da forsikringsutbetalingen ikke inngår som en del av boet og således ikke vil omfattes av pliktdelegene. Særlig aktuelt er dette i ekteskap der særkullsbarn gjør uskifte til en betinget rettighet. Per i dag må mange tegne livsforsikring dersom man ønsker en annen prioritering enn det arveloven legger opp til. Forbrukerombudet mener det er uheldig om en så økonomisk sett betydelig avtale som en pensjonsspareavtale ikke også skal kunne dekke et slikt behov, og vil kunne bidra til at kunden tegner en livsforsikring han kunne vært foruten eller som kunne vært redusert. Forbrukerombudet mener det, sett i lys av Høyesteretts avgjørelse inntatt i Rt. 2003 s. 92, vil være forenlig med gjeldende rett å underlegge et pensjonsinnskudd av denne karakter en tilsvarende regulering som i forsikringsavtaleloven § 15–1 og § 15–2.

Forbrukerombudet viser til at Banklovkommissjonens flertall foreslår en ordning der kapitalen skal benyttes til barnepensjon eller etterlattepensjon etter reglene i innskuddspensjonsloven § 7–4, og at dette synes å være begrunnet i et ønske om et enkelt og lite konfliktskapende regelverk samtidig som avdødes nærmeste blir sikret de rettigheter pensjonsavtalen gir. Når det etableres en ordning som er av en så stor økonomisk betydning for den enkelte, mener Forbrukerombudet det er uheldig om ikke kunden selv kan styre fordelingen av disse midlene ved et eventuelt dødsfall. Ordningen vil etter flertallets forslag antakelig fremstå som mindre attraktiv for mange, i stedet for at den i noen grad kunne avløst deler av dagens behov for livsforsikring. Forbrukerombudet mener at det i noen grad kan anføres at reglene i forsikringsavtaleloven § 15–2 er mer konfliktskapende og mindre klare enn reglene i innskuddspensjonsloven § 7–4, men mener at de konflikter som har oppstått og de saker som har blitt prøvd for domstolene viser at det eksisterer et behov og et ønske om å skape løsninger som gir alternativer til lovens ordning. Ombudet er videre kritisk til at en skattefavouriserende ordning, som er et ledd i en helhetlig pensjonsreform, skal legges i rammer som gjør den klart mindre attraktiv og aktuell som pensjonssparing for enkelte deler av befolkningen, da særlig for personer med en mer utradisjonell familiestruktur. På bakgrunn av dette støtter ombudet mindretallets forslag til utforming av § 2–8 (2).

Aktuarforeningen støtter også mindretallets forslag til disponering av midler ved dødsfall. Begrunnelsen er at kunden bør ha råderett til å bestemme hvem som skal ha rett til pensjonskapitalen ved dødsfall når det er snakk om sparing med individuelle midler.

Akademikerne støtter også kommisjonens mindretall, og mener dette er den mest fleksible ordningen. Når kunden dør vil situasjonen være ulik fra tilfelle til tilfelle. I mange tilfelle vil denne kapitalen komme i tillegg til deknings fra kollektive tjenestepensjonsordninger som vil sikre de nærmeste med periodiske ytelser. Akademikerne er derfor av den oppfatning at midlene i forhold til den individuelle avtalen bør kunne gå til særskilt begunstiget eller en friere disponering i dødsboet. I de fleste tilfeller vil kapitalen tilfalle de nærmeste etterkommerne uansett.

Etter *Silvers* oppfatning bør kunden selv få kunne avgjøre hvem som skal få utbetalt pensjonskapitalen ved et eventuelt dødsfall. Selskapet støtter her Banklovkommissjonens mindretall, som foreslår at pensjonskapitalen skal benyttes til pensjon til navngitt begunstiget i samsvar med bestemmelsene i forsikringsavtaleloven § 15–2 og lovforslaget §§ 3–7 og 3–8.

3.14.4 Departementets vurdering

Flere høringsinstanser mener at adgang til å oppnevne begunstiget til ordningen vil gjøre produktet mer attraktivt. Det er ikke adgang til å oppnevne begunstiget i de lovene som regulerer skattefavouriserte kollektive ordninger. Ved utarbeidelsen av foretakspensjonsloven og innskuddspensjonsloven ble spørsmålet om adgang til fritt å oppnevne begunstiget vurdert, og avvist. Dette tilsier i utgangspunktet en tilsvarende løsning for skattefavouriserte individuelle pensjonsordninger.

Departementet vil vise til at Banklovkommissjonens (flertallets) utkast til regler vedrørende pensjon til fraskilt ektefelle vil være i tråd med ekteskapsloven § 86, som regulerer henholdsvis en fraskilt ektefelles rett til ektefellepensjon fra annen pensjonsordning enn folketrygden og § 87, som fastsetter regler om fordeling av etterlattepensjon mellom fraskilt ektefelle og ny ektefelle i de tilfelle avdøde var gift på nytt. Kunden vil i de fleste tilfeller bruke en andel av løpende inntekt til individuell pensjonsordning. Utbetaling av etterlattepensjon til fraskilt ektefelle vil derved også ha karakter av en utsatt deling av verdier som ligger i individuelle pensjonsordninger, jf. også utvalgets begrunnelse for regelen om fraskilt ektefelles rett til etterlattepensjon i foretakspensjonsloven § 7–3, jf. NOU

1998: 1 Utkast til lov om foretakspensjon avsnitt 6.6.2. Departementet deler ikke mindretallet i Banklovkommisjonens syn på at det bør kunne oppnevnes en begunstiget etter en skattefavisert individuell pensjonsordning for å kunne oppnå en annen fordeling av pensjonsmidlene enn det som følger av arvelovens regler om fordeling til arvinger og ekteskapslovens regler om fraskilt ektefelles rett til etterlattepensjon. Reglene om skattefaviserte individuelle pensjonsordninger bør etter departementets vurdering tilpasses gjeldende regler om fordeling av midler til fraskilt ektefelle og arvinger i de lovene som regulerer dette.

For øvrig vil departementet i den forbindelse vise til Forbrukerombudets uttalelse om at arvelovens pliktregler for livsarvinger, og i noen grad reglene om minste arv for ektefelle, kan gi løsninger som i en del tilfeller ikke er i samsvar med arvelaters ønske, og at det derfor bør være anledning for kunden til å ivareta dem som kunden mener er viktig å sikre økonomisk. Forbrukerombudet viser videre til at mange må tegne livsforsikring dersom man ønsker en annen fordeling av formue enn det arveloven legger opp til, og mener det er uheldig om en så økonomisk sett betydelig avtale som en individuell pensjonsspareavtale ikke skal kunne dekke et slikt behov. I avgjørelsen inn tatt i Rt. 2003 s. 92, som Forbrukerombudet viser til, tok Høyesterett stilling til om en sparekonto i tilknytning til en dødsrisikoforsikring var å anse som et kontoinnskudd som skulle gå inn i avdødes dødsbo og fordeles mellom arvingene, eller en forsikringssum som tilfaller en avdød forsikringstakers ektefelle etter forsikringsavtaleloven (FAL) § 15–1 annet ledd. Flertallet kom til at dette var å anse som en del av forsikringen og at utbetalingen skulle skje i henhold til forsikringsavtaleloven § 15–1. Flertallet uttalte at i den grad reglene om begunstigelse innebærer en uønsket rettstilstand, vil det være en oppgave for lovgiveren å foreta de nødvendige lovendringer. Mindretallet uttalte derimot at det å «unnta sparesaldoen fra fordeling etter arvelovens regler, gir en arvelater en betydelig større adgang til å fordele formuen ved sin død etter eget forgodtbefinnende... For mange kan dette bety at alt av likvide midler kan settes inn der [på sparekontoen], og en kan selv bestemme hvem som skal få pengene. De øvrige midler i dødsboet fordeles på vanlig måte. Mitt syn er ikke begrunnet i at jeg tror på noen stor fare for at folk så ofte søker å komme utenom arvelovens regler. Men jeg ser det slik at faren for omgåelser er større i vår tid enn tidligere. Mange familier oppløses, foreldre stifter nye forhold med nye barnekull. Kontakten til den første familien kan svekkes, og det kan være nær-

liggende å sikre den nye familien. Det er godt mulig at en kunne diskutere om en person i større grad skulle kunne rå over formuens fordeling etter sin død. Men jeg er i mot at en omgåelse skal kunne skje bare med bakgrunn i et produkt lansert av et forsikringsselskap, der nettopp ordningen med begunstigelse er fremtredende. Selve sparingen kan jo forsikringstakeren ellers like gjerne foreta i en bank.»

Etter departementets syn kan den begrunnelse Høyesteretts flertall la til grunn i avgjørelsen som det er vist til ikke tas til inntekt for at det bør være adgang til å oppnevne begunstiget til skattefavisert individuell pensjonsordning, da dette ligger utenfor flertallets resonnement. Derimot er mindretallets begrunnelse etter departementets vurdering et argument for at det ikke skal være adgang til å oppnevne begunstiget for denne formen for skattefavisert sparing. Mindretallet viser til at omgåelse av arvelovens regler ikke bør skje med bakgrunn i et produkt lansert av et forsikringsselskap der ordningen med begunstigelse er fremtredende. Departementet slutter seg til den oppfatning Høyesteretts mindretall her gir uttrykk for. En endring i lovfastsatte regler om fordeling av arv, midler opptjent gjennom ekteskap mv. bør eventuelt foretas ved å endre de aktuelle lovene (arveloven og ekteskapsloven), og ikke ved at det åpnes for å etablere pensjonsordning med adgang til å omgå lovfastsatte fordelingsregler. Dette gjelder i enda større grad når det som her er snakk om en skattefavisert pensjonsordning. Pensjonslovgivningens regler om fordeling av pensjonskapitalen ved kundens død gir enkle regler som ved forsikringstakerens død sikrer etterlatteytelser til kundens barn og ektefelle.

Departementet ser det som viktig at en her følger flertallet i Banklovkommisjonens løsning om at det ikke skal være adgang til å oppnevne begunstiget etter skattefavisert individuell pensjonsavtale. Dette er som nevnt også det som gjelder i de lovene som regulerer de skattefaviserte kollektive ordningene. Det vises til lovforslaget §§ 2–8, 3–7 og 3–8.

3.15 Kobling av individuelle pensjonsavtaler til kollektivordninger

3.15.1 Banklovkommisjons forslag

Banklovkommisjonen legger til grunn at en stor del av de personer som forventes å benytte seg av den nye individuelle pensjonsordningen vil være medlemmer av en kollektiv tjenestepensjonsord-

ning. Etter gjennomføringen av lov om obligatorisk tjenestepensjon vil de fleste arbeidstakere i privat sektor være medlem av en foretaks- eller innskuddspensjonsordning. De fleste arbeidstakere i kommunal sektor omfattes av fondsbaserte offentlige pensjonsordninger. Selvstendig næringsdrivende og frilansere har adgang til å etablere en skattefavourisert tjenestepensjonsordning. Banklovkommissjonen viser til at dette aktualiserer spørsmålet om det bør åpnes for en kobling av individuelle pensjonsavtaler til kollektivordninger for å utnytte samordningsgevinster.

Banklovkommissjonen drøfter kostnadsnivået for ny individuell pensjonsavtale i utredningens avsnitt 7.1:

«Banklovkommissjonen legger stor vekt på at kostnadsnivået ved pensjonsavtaler i samsvar med den nye individuelle pensjonsordningen skal bli så lavt som mulig, noe som vil være til fordel, ikke bare for kundene, men også for pensjonsinstitusjonene og samfunnet for øvrig. Kostnadsnivået i det individuelle pensjonsmarked må nødvendigvis bli en god del høyere enn kostnadsnivået i kollektivmarkedet, noe også erfaringene viser. Det dreier seg her om håndtering av et meget betydelig antall enkeltkontrakter som hver for seg er små i forhold til en pensjonsinstitusjons samlede virksomhet, men som likevel hver for seg krever forholdsvis betydelig administrativ ressursinnsats fra pensjonsinstitusjonens side. Dette gjelder både ved selve avtaleslutningen og i innbetalings- og utbetalingsperioden. Det er imidlertid grunn til å anta at det ville kunne oppnås en del rasjonaliseringsgevinster – og kostnadsreduksjoner – dersom individuelle pensjonsavtaler kunne knyttes til den kollektive pensjonsordning som kundene allerede er medlemmer av. Selv om det må fastholdes at de individuelle pensjonsavtalene prinsipielt utgjør et eget rettsforhold i forhold til tjenestepensjonsordningen vil en, sett fra pensjonsinstitusjonens side, kunne oppnå visse stordriftsfordeler ved slik samordning. Områder som her utpeker seg, omfatter den løpende kommunikasjon mellom kunde og institusjon, herunder kontoutskrifter, kapitalforvaltningen og samordning av utbetaling av pensjonsytelser.»

Banklovkommissjonen mener det er fullt mulig å kunne slå sammen ordninger hvor kunden som er medlem av en tjenestepensjonsordning etter innskuddspensjonsloven ønsker å inngå pensjonsspareavtale. Dette foreslås i lovutkastet § 4–1 første ledd. Kommisjonen foreslår også at kunden kan slå sammen pensjonskapitalbevis med annet pensjonskapitalbevis slik at samlet pensjonskapital

undergis felles forvaltning i utbetalingsperioden, jf. lovutkastet § 4–3 annet ledd, jf. § 2–6 annet ledd. Videre foreslår Banklovkommissjonen at pensjonskapitalbeviset kan benyttes som engangspremie for tillegg til ytelser i henhold til pensjonsforsikringsavtale inngått ved konvertering av pensjonskapitalbevis utstedt av innskuddspensjonsordningen, jf. lovutkastet § 4–3 annet ledd, jf. § 2–6 tredje ledd.

For ytelsesbaserte ordninger vil det etter Banklovkommissjonens syn ikke være like enkelt å oppnå samordningsfordeler, blant annet på grunn av at disse til dels er forsikringsteknisk kompliserte produkter og ikke standardiserte i samme grad som innskuddspensjonsordningene. Banklovkommissjonen mener derfor at det ikke er behov for særlige regler for tilfelle hvor individuelle pensjonsforsikringsavtaler knyttes til en ytelsesbasert tjenestepensjonsordning. Kommisjonen foreslår derimot en generell adgang til å koble individuelle pensjonsspareavtaler med kollektive tjenestepensjonsordninger, jf. lovutkastet § 4–1 første ledd.

Videre foreslås det at individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til en kollektiv innskuddspensjonsordning, skal omfatte forsikring av innskuddsfritak ved uførhet for blant annet å oppnå parallellitet med det krav til innskudds- og premiefritak ved uførhet som følger av lov om obligatorisk tjenestepensjon, jf. lovutkastets § 4–1 annet ledd. Det er likevel ikke til hinder for at et forsikringsselskap avslår å forsikre kunden på grunnlag av opplysninger om kundens helsetilstand. Videre foreslås det i samme bestemmelse at forsikringsselskapet kan ta forbehold som nevnt i forsikringsavtaleloven § 19–10 første punktum, for å gi mulighet for å redusere kostnadene knyttet til tegning av innskuddsfritak knyttet til den individuelle pensjonsavtalen hvor dette kreves.

For kollektive ytelsesbaserte tjenestepensjonsordninger vil det normalt allerede foreligge en god uføredekning i form av uførepensjon som også omfatter premiefritak ved uførhet. Banklovkommissjonen har ikke sett at det i slike tilfeller vil være behov for å knytte innskuddsfritak til individuell oppsparing av pensjon som knyttes til en ytelsesbasert tjenestepensjonsordning.

Banklovkommissjonen foreslår at individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til kollektive tjenestepensjonsordninger utgjør et eget rettsforhold som er undergitt de alminnelige reglene for pensjonsspareavtaler i lovutkastet, med mindre annet er særskilt fastsatt, jf. lovutkastet § 4–1 tredje ledd.

Banklovkommissjonen mener at en forutsetning for å oppnå samordningsgevinster vil være at kapitalen knyttet til den individuelle ordningen må for-

valtes sammen med tjenstepensjonsordningens midler, jf. lovutkastet § 4–2 første ledd. I forlengelsen av dette foreslår Banklovkommissjonen at kunden vil måtte dekke vederlag for kapitalforvaltning og andre tjenester som institusjonen yter, men kun det som ikke allerede er inkludert i det vederlag institusjonen mottar fra den kollektive pensjonsordningen, jf. lovutkastet § 4–2 første ledd annet punktum. Det foreslås at pensjonsinstitusjonen skal føre egen konto for pensjonsspareavtalen, jf. lovutkastet § 4–2 annet ledd.

I lovutkastet § 4–3 foreslår Banklovkommissjonen bestemmelser om bruk av alderspensjonskapitalen, herunder adgang til at samlet pensjonskapital undergis felles forvaltning i utbetalingsperioden. Videre har kunden en individuell flytterett knyttet til pensjonskapitalen i pensjonsspareavtalen selv om denne er inngått i tilknytning til en kollektiv ordning, jf. lovutkastet § 4–4. Hvis den kollektive tjenstepensjonsordningen skal flyttes, innebærer dette imidlertid at pensjonsspareavtalen ikke følger med på en slik flytting med mindre kunden selv krever det i samsvar med reglene i lovutkastet § 1–5, jf. § 4–4 annet ledd.

Når det gjelder adgangen til å koble en individuell pensjonsspareavtale til en kollektiv tjenstepensjonsordning som er etablert i en institusjon hvis virksomhet er begrenset til kollektive pensjonsordninger, uttaler Banklovkommissjonen følgende i utredningens avsnitt 7.1:

«En kunde bør etter Banklovkommissjonens oppfatning ikke ha adgang til å knytte individuell innskuddspensjonsavtale til en kollektiv tjenstepensjonsordning dersom denne er etablert i en institusjon hvis virksomhet er begrenset til kollektive pensjonsordninger. Denne begrensningen vil kunne få betydning i forhold til pensjonskasser, jf. forsikringsloven § 7–1. En rekke pensjonskasser – særlig mindre pensjonskasser – vil ut fra egne vurderinger begrense sin virksomhet på denne måten. Det følger imidlertid av forsikringsloven § 7–1 tredje ledd at en pensjonskasse med tillatelse til å drive virksomhet som regnes som livsforsikring vil kunne overta visse individuelle avtaler i tilknytning til medlemmene i tjenstepensjonsordning etablert i pensjonskassen, men det kan i tillatelsen være fastsatt vilkår som begrenser denne adgangen, jf. forsikringsloven § 7–3 annet ledd. I samsvar med hovedregelen i lovutkastet § 1–2 annet ledd vil et slikt vilkår kunne være til hinder for at pensjonskassen overtar individuelle pensjonsforsikringsavtaler eller innskuddspensjonsavtaler som omfatter forsikring av innskuddsfritak ved uførhet. Pensjonskasser med tillatelse til å overta tjeneste-

pensjonsordninger etter innskuddspensjonsloven, det vil si uten forsikringselement, vil derimot som tilknyttet virksomhet kunne overta individuelle innskuddspensjonsavtaler uten forsikring av innskuddsfritak ved uførhet på samme måte som banker og forvaltningsselskap for verdipapirfond, jf. forsikringsloven § 7–1 tredje ledd første punktum, jf. § 1–4 tredje ledd.»

Når det gjelder statlige og andre offentlige ansatte som er medlemmer av Statens Pensjonskasse, legger Banklovkommissjonen følgende til grunn:

«Statens Pensjonskasse er ikke en fondsbasert pensjonsordning. Den nye individuelle pensjonsordningen derimot vil, på samme måte som andre tjenstepensjonsordninger enn Statens Pensjonskasse, være fondsbaserte pensjonsordninger, det vil si at pensjonsrettighetene sikres ved oppbygging av en pensjonskapital gjennom innbetalinger i løpet av den enkeltes yrkesaktive periode som, etter nådd pensjonsalder, sikrer og benyttes til utbetaling av pensjonsytelser. Lovtekniske og pensjonsrettslige forhold må følgelig antas å være til hinder for slik samordning innenfor rammen av Statens Pensjonskasse. I alle tilfelle vil det være en krevende lovteknisk oppgave å utforme de regelverksendringer når det gjelder Statens Pensjonskasse, som i tilfelle vil være påkrevd for å muliggjøre tilknytning av individuelle pensjonsavtaler. Banklovkommissjonen kan ikke se at det innenfor den tidsramme som er gitt for utredningen, vil være mulig å utrede de spørsmål som her måtte oppstå. En legger derfor til grunn at gruppen av statlige og andre offentlig ansatte som er medlemmer av Statens Pensjonskasse vil være henvist til å gjøre bruk av den nye individuelle pensjonsordningen ved inngåelse av frittstående individuelle pensjonsavtaler.»

3.15.2 Høringsinstansenes merknader

Flere høringsinstanser støtter forslaget som gir adgang til å koble individuelle pensjonsavtaler til kollektivordninger for å utnytte samordningsgevinster.

Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV) støtter et mest mulig fleksibelt system og uttaler:

«Banklovkommissjonens forslag er fleksibelt på den måten at de legger opp til mest mulig grad av «samordning» mellom individuell pensjonsordning og tjenstepensjon der dette er mulig. Med «samordning» menes her «sambruk» mellom tjenstepensjon og individuell pensjon slik at kunden i utgangspunktet bare trenger å for-

holde seg til et selskap og få informasjon fra en aktør. Dette kan igjen medføre administrative besparelser og dermed være kostnadsbesparende for kunden.»

Akademikerne mener at en sammenslåing av pensjonsrettigheter kan ha rasjonaliseringsgevinster, men at det må være et tydelig skille mellom pensjonskapital knyttet til en kollektiv tjenstepensjonsordning og en individuell ordning.

Skattebetalerforeningen er fornøyd med at Banklovkommisjonen har lagt vekt på at den individuelle pensjonssparingen kan tilknyttes den kollektive pensjonsordningen arbeidstaker er medlem av. Sparebankforeningen støtter muligheten til å knytte individuelle pensjonsavtaler til eksisterende tjenstepensjonsordninger.

Norges Ingeniør- og teknologorganisasjon (NITO) er positiv til muligheten for kobling av kollektive og individuelle pensjonsavtaler. NITO støtter også at individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til en kollektiv innskuddspensjonsordning skal omfatte forsikring av innskuddsfritak ved uførhet, jf. lovutkastets § 4–1 annet ledd. NITO uttaler videre:

«NITO forutsetter at eventuelle innskudd fra medlemmene av en kollektiv innskuddsordning ikke kommer til fradrag eller på annen måte i konflikt med den beløpsgrense som legges til grunn for en individuell pensjonsordning.»

Konkurransetilsynet ser at en adgang til å kunne koble individuelle pensjonsavtaler til kollektivordninger kan gi samordningsgevinster, og er derfor positiv til dette. Konkurransetilsynet viser imidlertid til at kravet om at individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til en kollektiv innskuddspensjonsordning skal omfatte forsikring av innskuddsfritak ved uførhet, kan begrense etableringsmulighetene. Videre peker tilsynet på at adgangen til kobling også kan gi en annen konkurransebegrensning. Konkurransetilsynet uttaler:

«Personer som er knyttet til en kollektiv tjenstepensjonsordning vil ha et insentiv til å knytte sin individuelle ordning til samme foretak som tilbyr den kollektive ordningen. Selv om det legges opp til regler som skal gjøre det enkelt å bytte tilbyder, vil kundene på grunn av samordningsfordelen trolig være mindre tilbøyelige til å velge et annet selskap. De foretakene som tilbyr tjenstepensjonsordninger vil få en fordel sammenlignet med de selskapene som ikke tilbyr kollektive ordninger, hvilket er konkurransevridende. Det vil også gjøre det vanskeligere

å etablere seg i markedet for individuelle pensjonsordninger dersom foretaket ikke allerede er aktivt i markedet for tjenstepensjonsordninger.»

Konkurransetilsynet viser også til at dersom Banklovkommisjonens prognose om at personer tilknyttet en kollektiv tjenstepensjon vil utgjøre en stor andel av markedet for individuelle pensjonsordninger, vil konkurransen i størsteparten av markedet for individuelle pensjonsordninger bli preget av koblinger til de kollektive ordningene. Konkurransetilsynet uttaler videre:

«Markedet for kollektive pensjonsordninger er konsentrert og kjennetegnes ved høye etableringshindringer. Den forventede styrken på konkurransen i markedet for individuelle avtaler etter den nye loven, vil neppe bli særlig sterkere enn konkurransen i markedet for de kollektive avtalene. For lovgiver vil avveiningen være om effektivitetsgevinstene med den foreslåtte adgangen til samordning veier opp for de mulige konkurransebegrensningene som er påpekt ovenfor.»

Også *Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)* påpeker i sin høringsuttalelse at adgangen til kobling av individuelle pensjonsavtaler til eksisterende kollektive tjenstepensjonsordninger kan innebære en vridning av konkurransesituasjonen. NHO uttaler:

«Med to store dominerende pensjonsleverandører på OTP-siden kan det systemet som foreslås muligens medføre at disse får en særlig fordel i konkurransen om alle IPS-sparerne. NHO er derfor opptatt av at bedriftene må kunne beslutte overfor forsikringsleverandøren at disse pensjonsavtalene ikke skal knyttes til bedriftens pensjonsordning. Når det eksempelvis gjelder NHO Tjenstepensjon som er omtalt i utredningen, vil vi påpeke viktigheten av at arbeidsgiver skal kunne forhandle frem gunstigst mulig vilkår for de arbeidstakere som ønsker å knytte sparingen til tjenstepensjonsordningen. Dette er samme tankegang som lå bak regelverket om at arbeidsgiver skulle betale omkostningene tilknyttet OTP-ordningen.

Vi kan ikke se at det i lovforslaget er tatt inn en slik bestemmelse, og foreslår at lovens § 4–1(1) første setning får følgende ordlyd:

Medlem av en kollektiv tjenstepensjonsordning kan når virksomheten har gitt pensjonsinntekten samtykke til det inngå individuell innskuddspensjonsavtale etter loven her med tilknytning til pensjonsordningen, med mindre institusjonens virksomhet er begrenset til kollektive pensjonsordninger.»

NHO støtter forslaget om at individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til en kollektiv innskuddspensjonsordning skal omfatte forsikring av innskuddsfritak ved uførhet. NHO understreker at bruk av begrepet «samordning» bør unngås i denne sammenheng, da dette er et innarbeidet begrep som brukes i sammenheng med at alle ytelses fra Folketrygden skal samordnes med tjenestepensjonsordninger som er fastsatt ved lov eller vedtak av Stortinget, jf. lov 6. juli 1957 om samordning av pensjons- og trygdeytelser (samordningsloven).

Silver uttaler:

«Lovutkastets muligheter til å kunne slå sammen og harmonisere pensjonsavtaler, investere pensjonskapitalen mer optimalt, krav til synliggjøring av kostnadsbelastningen under avtalen og en mer effektiv forvaltning og administrasjon av opptjente pensjonsrettigheter vil etter selskapets syn bidra til høyere avkastning, lavere administrasjons- og forvaltningskostnader og bedre oversikt over samlede pensjonsrettigheter.»

HSH er positive til forslaget om at individuelle pensjonsspareavtaler kan knyttes til kollektive pensjonsordninger, men påpeker at det må være opp til arbeidsgiver å bestemme om en kobling kan gjennomføres. HSH uttaler:

«HSH mener virksomheten må ha bestemmelsesretten over om individuelle pensjonsavtaler skal kunne tilknyttes virksomhetens pensjonsordning. Etter det vi kan se framgår ikke det av BKs forslag til lovtekst. Det er også sentralt at arbeidsgiver har mulighet til å forhandle frem gunstigst mulig vilkår for arbeidstakerne i de tilfellene hvor det er aktuelt å koble sparingen til virksomhetens tjenestepensjonsordninger. HSH støtter at innskuddsfritaket eller premiefritak ved uførhet er obligatorisk når arbeidstaker ønsker å koble sparingen mot virksomhetens tjenestepensjonsordning. Det må ses i lys av at forsikringselementet er obligatorisk i de kollektive ordningene, og at dette da også bør gjelde ordninger som tilknyttes den kollektive ordningen for å ha et mest mulig oversiktlig og enkelt system.»

Pensjonskasseforeningene stiller seg positive til muligheten for å kunne knytte individuelle pensjonsspareavtaler til kollektive pensjonsordninger, og uttaler:

«Banklovkommissjonen har i utredningen, på side 77, lagt til grunn at pensjonskasser med ytelsesordninger skal kunne tilby individuell pensjonsordning uten forsikringselement og biometrisk risiko. Ved ytelsesordning etter

foretakspensjonsloven, som tjenestepensjon, vil det ikke være behov for å kreve forsikret innskuddsfritak ved uførhet. Situasjonen blir motsatt for arbeidstgere med innskuddspensjon etter lov om innskuddspensjon. Pensjonskasseforeningene slutter seg her til Banklovkommissjonens begrunnelse og konklusjon. Alminnelig innskuddspensjon i tjenesteforhold vil i mange henseender være en svakere pensjonsordning enn ytelsesordninger. Videre inneholder innskuddspensjonen normalt ikke en uføreytelse.»

Finansnæringsens Hovedorganisasjon (FNH) viser til lovutkastet § 4–2 og merknaden til bestemmelsen om at kapitalen ikke må forvaltes med den samme investeringsprofilen, men at den må forvaltes innenfor samme investeringsunivers som institusjonen tilbyr for tjenestepensjonsordningen. FNH antar at dette ikke innebærer at de individuelle avtalene må forvaltes i akkurat de samme porteføljene, men i tilsvarende porteføljer.

FNH mener at flytteregele i lovutkastets § 4–4, som de omtaler som særregler, bør flyttes til den generelle flyttebestemmelsen i lovutkastets § 1–5. Videre viser FNH til at ordlyden i lovutkastets § 4–4 bør endres, og uttaler:

«FNH mener lovteksten bør forenkles slik at det står rett ut hvordan individuelle ordninger skal håndteres ved en flytting av tjenestepensjonsordningen de eventuelt er tilknyttet.»

3.15.3 Departementets vurdering

Departementet antar, i likhet med Banklovkommissjonen, at adgang til blant annet felles administrasjon (avtaleslutning, kontoutskrift, kommunikasjon mellom kunde og institusjonen etc.), og sammenslåing av midlene i utbetalingsperioden vil kunne gi rasjonaliseringsgevinster for ordningen, og foreslår en generell adgang til å kunne koble en individuell pensjonsspareavtale til en kollektiv tjenestepensjonsordning, jf. lovforslaget § 4–1 første ledd. Forutsetningen for at en individuell pensjonsspareavtale skal kunne knyttes til en kollektiv tjenestepensjonsordning, er at institusjonen som den kollektive tjenestepensjonsordningen er tegnet i, også har adgang til å tilby individuelle pensjonsspareavtaler, i samsvar med virksomhetsreglene og konsesjonen.

Departementet antar at det ikke er nødvendig å sette lovkrav om at kapitalen knyttet til den individuelle pensjonsordningen må forvaltes sammen med kapitalen som er knyttet til den kollektive tjenestepensjonsordningen for å oppnå rasjonaliseringsgevinster. Den individuelle pensjonsordning

gen skal ikke være en del av den kollektive pensjonsordningens midler. Midlene i den kollektive ordningen reguleres av foretakspensjonsloven eller innskuddspensjonsloven. Departementet antar at det vil kunne oppnås rasjonaliseringsgevinster dersom pensjonskapital knyttet til pensjonsspareavtalen kan forvaltes av institusjonen på samme måte som den kapital som er knyttet til tjenstepensjonsordningen, og foreslår en adgang til dette, jf. lovforslaget § 4–2. I praksis vil dette for individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til foretakspensjonsordninger eller kommunale pensjonsordninger trolig gjøres ved å plassere alle individuellkundene i en egen underportefølje i kollektivporteføljen, og da «gjenbruke» vilkårene for investeringsmuligheter som er lagt til grunn for kollektivkundene. Departementet legger til grunn at det nettopp er her vesentlige rasjonaliseringsgevinster kan hentes ut.

Departementet slutter seg videre til Banklovkommisjonens forslag om bruk av alderspensjonskapitalen, herunder adgangen til at samlet pensjonskapital undergis felles forvaltning i utbetalingsperioden, jf. lovforslaget § 4–3. Departementet slutter seg også til at kunden skal ha en individuell flytterett knyttet til pensjonskapitalen i pensjonsspareavtalen selv om denne er inngått i tilknytning til en kollektiv ordning. Dette følger av reglene i lovforslaget § 1–5, jf. § 4–1 tredje ledd. Hvis den kollektive tjenstepensjonsordningen skal flyttes, innebærer dette imidlertid at pensjonsspareavtalen ikke følger med på en slik flytting med mindre kunden selv krever det i samsvar med reglene i lovforslaget § 1–5, jf. § 4–4 første ledd.

Departementet merker seg at Konkurransetilsynet i utgangspunktet er positiv til at det åpnes for å koble en individuell pensjonsordning til kollektiv tjenstepensjonsordning fordi dette vil kunne gi samordningsgevinster, selv om Konkurransetilsynet også påpeker at kravet om at individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til en kollektiv innskuddspensjonsordning skal omfatte forsikring av innskuddsfritak ved uførhet, kan begrense etableringsmulighetene. Departementet viser til at det på tilbudssiden legges opp til at alle aktører som i dag kan tilby kollektive avtaler skal kunne tilby individuelle avtaler, likevel slik at pensjonskasser bare kan tilby individuelle avtaler til medlemmer av en kollektiv ordning. Dersom en stor andel av de individuelle avtalene kobles opp mot kollektive avtaler, kunne man tenke seg at konkurransen i markedet for skattefaviserte individuelle pensjonsordninger begrenses tilsvarende, slik Konkurransetilsynet peker på. På en annen side vil en adgang til slik kobling kunne bidra til en økt kostnadseffektivitet

i forvaltningen av pensjonsavtaler og rasjonell distribusjon av kontoutskrifter og utbetalinger knyttet til slike tjenester, til fordel for både tilbydere og etterspørere.

Hvis konkurransen i pensjonsmarkedet hovedsakelig skjer ved tegning av kollektive avtaler, kunne dette føre til høyere priser i markedet for individuelle pensjonsordninger, idet arbeidsgiveren som tegner den kollektive avtalen ikke vil ha incentiv til å velge pensjonsordning ut fra prisene for individuelle avtaler. Kunden står imidlertid fritt til å velge om han skal slå sammen ordningen med kollektiv avtale. Dersom pensjonsinnretningene skulle kreve for høye vederlag for administrasjonskostnader, er det etter departementets syn grunn til å anta at dette vil kunne føre til at kundene velger å tegne individuelle avtaler hos en annen leverandør uten at det skjer en sammenkobling til den kollektive avtalen. Uansett forekomst av sammenkobling med kollektive avtaler, vil det likevel eksistere et eget, og kanskje ikke så ubetydelig marked for individuelle pensjonsordninger, idet det vil være en betydelig andel yrkesaktive som ikke omfattes av kollektive tjenstepensjonsordninger, slik som selvstendig næringsdrivende, frilansere mv. Når det gjelder markedet for kollektive tjenstepensjonsordninger, legger departementet til grunn at arbeidsgiver vil velge best mulig produkt ut fra en samlet vurdering av kostnader og avkastning. Videre vil regler om produktpakkeforbud til en viss grad kunne forhindre konkurranseskadelig atferd hos tilbyderne. Etter departementets vurdering er det grunn til å tro at forholdene ligger til rette for en sunn og åpen priskonkurranse mellom tilbydere av pensjonsløsninger.

For at en individuell pensjonsspareavtale skal kunne kobles mot en tjenstepensjonsordning etter innskuddspensjonsloven, kreves det i Banklovkommisjonens forslag at avtalen skal omfatte forsikring av innskuddsfritak ved uførhet for blant annet å oppnå parallellitet med det krav til innskudds- og premiefritak ved uførhet som følger av lov om obligatorisk tjenstepensjon. Departementet antar at det ikke er nødvendig å sette lovkrav om at den individuelle pensjonsordningen må omfatte forsikring av innskuddsfritak ved uførhet når hovedpoenget med koblingen er å oppnå rasjonaliseringsgevinster. Dette bør være frivillig og kunden bør selv kunne bestemme om hun eller han ønsker å tegne slik forsikring, uansett om den individuelle spareavtalen kobles til en kollektiv tjenstepensjonsordning etter innskuddspensjonsloven eller foretakspensjonsloven. Departementet antar i likhet med Banklovkommisjonen at en kunde lett kan gå ut fra at retten til alderspensjon i

den kollektive tjenestepensjonsordningen og den individuelle pensjonsspareavtalen vil stå i samme stilling ved uførhet. Det legges derfor inn en opplysningsplikt for pensjonsleverandøren om å informere om forskjell i risikodekninger hvis kunden ikke velger forsikring av innskuddsfritak ved uførhet, jf. lovforslaget § 4–1 annet ledd. I forsikring av innskuddsfritak ved uførhet kan forsikringsselskapet ta forbehold som nevnt i forsikringsavtaleloven § 19–10 første punktum, med mindre selskapet har foretatt helsevurdering før avtaleinngåelsen.

Det er foretatt noen tekniske justeringer av ordlyden i lovteksten i kapittel 4 om hvilke regler individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til kol-

lektiv tjenestepensjonsordning skal følge. Det vises til lovforslaget § 4–1 tredje ledd som gir lovforslaget kapittel 1 og 2 tilsvarende anvendelse for disse individuelle pensjonsspareavtalene. Dette innebærer at individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til kollektiv tjenestepensjonsordning, er underlagt samme regler som individuelle pensjonsspareavtaler som ikke er tilknyttet en kollektiv avtale. Dette gjelder med mindre annet følger av lovforslaget §§ 4–2 til 4–4. Pensjonskapitalbevis fra individuelle pensjonsspareavtaler som omfattes av lovforslagets kapittel 4, skal for eksempel følge reglene i lovforslaget § 2–6.

4 Forholdet til eksisterende IPA-kontrakter, overgangsregler og ikrafttredelse

4.1 Gjeldende rett

4.1.1 Kort om IPA

Etter skatteloven § 6–47 første ledd bokstav c ble det fram til og med 11. mai 2006 gitt fradrag i skattepliktig inntekt for premie, innskudd og tilskudd til premiefond under individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA). Finansdepartementets skattelovforskrift (forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring av skatteloven 26. mars 1999 nr.14 (FSFIN)) § 6–47 oppstiller en rekke krav til IPA-kontrakter. Avtalen kan inngås som pensjonsforsikringsavtale eller pensjonsspareavtale. Den skal alltid inneholde avtale om alderspensjon, og det kan avtales ytelser til etterlatte. I tillegg kan det i pensjonsforsikringsavtaler avtales rett til uførepensjon og premiefritak ved uførhet. Pensjonsalderen er 64 år med mindre høyere pensjonsalder er avtalt. Ytelsesperioden må være minst 10 år fra avtalt pensjonsalder.

4.1.2 Forslag om avvikling av IPA og overgangsregler

I Ot.prp. nr. 1 (2006–2007) foreslo Finansdepartementet å avvikle skattefordelingen av IPA. Om bakgrunnen for forslaget vises til proposisjonen avsnitt 5.1.1. Departementet uttaler i avsnitt 5.1.2 bl.a.:

«Departementet foreslår at fradragsretten for individuell pensjonssparing (IPA) fjernes med virkning for innbetalinger foretatt fra og med 12. mai 2006. Det foreslås at eksisterende IPA-kontrakter avsluttes og at forsikringstaker får en fripolise. Fripolisen vil bli beskattet etter dagens regler for beskatning av IPA. Samtidig gis forsikringstaker en rett til å inngå en ny kontrakt på samme vilkår. Denne kontrakten vil bli skattlagt etter de ordinære reglene for livrenter».

I departementets forslag til overgangsregler for avviklingen av skattefordelingen av IPA-kontrakter ble det satt en frist frem til 31. juli 2007 for adgangen til å få utbetalt innestående midler på

IPA-kontrakter eller inngå ny avtale på tilsvarende vilkår uten å gi nye helseopplysninger, jf. Ot.prp. nr. 1 (2006–2007). Begrunnelsen for forslaget er nærmere omtalt i proposisjonen på s. 50:

«Etter departementets syn er det ønskelig at de som har IPA-kontrakter skal kunne fortsette sparingen på samme type kontrakter som de har. Samtidig vil dagens regler for beskatning av utbetalinger fra IPA lede til dobbeltbeskatning av innbetalinger det ikke er gitt fradrag for. En ulik beskatning av utbetalinger alt etter som den stammer fra innbetalinger det er gitt fradrag for eller ikke, vil være komplisert. Av skattetekniske grunner foreslår departementet derfor en overgangsregel der eksisterende IPA-kontrakter avsluttes med hensyn til nye innbetalinger, og at det utstedes en fripolise. Samtidig gis forsikringstakerne en rett til å tegne en ny kontrakt på samme vilkår uten at det foretas noen ny helsevurdering. I forbindelse med et slikt opphør av den eksisterende kontrakten og inngåelse av en ny kontrakt, kan det påløpe kostnader. Departementet foreslår at kundens eventuelle utgift til etablering av en ny kontrakt begrenses på samme måte som for flytting av individuell livsforsikring eller pensjonsforsikring i forskrift til forsikringsloven § 11–3. Dette innebærer at kundens gebyr for inngåelse av ny kontrakt begrenses til 200 kroner. Departementet foreslår at selskapene må varsle kundene om retten til å tegne ny forsikring, og at retten til å tegne ny forsikring må benyttes innen 31. juli 2007. Det vises til forslag til overgangsregler og endring av skatteloven § 12–2 bokstav c.»

4.1.3 Stortingets behandling

Et flertall i Stortingets finanskomité sluttet seg til forslaget om oppheving av fradragsretten for IPA, men sluttet seg ikke til forslaget til overgangsregler. Flertallet uttalte (Innst. O. nr. 10 (2006–2007)):

«Fleirtallet i komiteen, medlemene fra Arbeidspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, sluttar seg til framlegget frå Regjeringa i utkastet til endringslov til skattelova avsnitt VI og VII og tilhøyrande iverksetjing og over-

gangsreglar unnateke overgangsreglar ved oppheving av skattelova § 6–47 første ledd bokstav c og d, jf. nedanfor.

Fleirtalet viser til at Regjeringa nyleg har lagt fram forslag til ei pensjonsreform. Under føresetnad av eit heilskapleg pensjonsforlik forpliktar regjeringspartia seg til å etablere privat, individuell pensjonssparing med skattemessig fradrag. Omfang på og tidspunkt for iverksetjing av ny ordning er ein del av pensjonsforhandlingane. Regjeringa vil eventuelt leggje fram forslag om slik spareordning for Stortinget i samband med Revidert nasjonalbudsjett for 2007. Retten til å spare i IPA-polisar og individuelle og kollektive livrenter blir vidareførte utan skattefordelar i 2007.

Med desse utsiktene til ei mogleg framtidig, individuell ordning finn fleirtalet at overgangsreglane bør utformast i lys av dette. I staden for ei lovfesting av dei overgangsreglane om poli-seopphøyr, fripolisar og gjenkjøp etc. som ligg i lovutkastet i proposisjonen, foreslår fleirtalet at departementet får fullmakt til å gi slike overgangsreglar i forskrift. Departementet kan då tilpasse innhaldet i slike reglar og iverksetjinga av dei til avklaringa av ei mogleg framtidig spareordning.»

Et flertall på Stortinget vedtok forslaget i tråd med Finanskomiteens innstilling. Finansdepartementet ble derved gitt fullmakt til å gi forskrift om overgangsregler til IPA for å kunne tilpasse innholdet og iverksetting av slike overgangsregler til avklaringen av en ny framtidig individuell pensjonsordning.

4.1.4 Forskrift om overgangsregler

Som en oppfølging av Stortingets vedtak fastsatte Finansdepartementet 2. februar 2007 overgangsregler for opphevingen av fradrag i skattepliktig inntekt for IPA-kontrakter. Overgangsreglene ble gitt ved forskrift om endring av forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring av skatteloven 26. mars 1999 nr. 14 (Finansdepartementets skattelovforskrift) § 6–47 romertall VII og VIII. Overgangsreglene fremgår av § 6–47–30, § 6–47–31 og § 6–47–32 som lyder:

«§ 6–47–30. *Overgangsregler til oppheving av skatteloven § 6–47 bokstav c*

Bestemmelsene i § 6–47 i denne forskrift om individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA) skal gjelde videre for avtaler inngått før 12. mai 2006, etter opphevelsen av skatteloven § 6–47 bokstav c.

§ 6–47–31. *Utbetaling av innestående midler*

(1) Rettighetshaver etter en individuell pensjonsavtale skal ha rett til å få samlet verdi av innestående midler utbetalt, dersom disse midlene etter kontoutskrift pr. 31. desember 2006 ikke utgjorde mer enn 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp (G). For en pensjonsforsikringsavtale er den samlede verdien av innestående midler samlet verdi/flytteverdi ved utgangen av året, ajourført på utbetalingstidspunktet, jf. forskrift 26. mai 1995 nr. 583 om kontoføring og kontoutskrift § 5 (post 13).

(2) Dersom verdien på utbetalingstidspunktet for en pensjonsforsikringsavtale utgjør mer enn halvparten av G, kan selskapet beregne et fradrag i de forsikringstekniske avsetningene som står i forhold til endring i risiko. Som grunnlag for slik beregning kan selskapet kreve at det fremlegges legeerklæring. Selskapet skal orientere rettighetshaver skriftlig om det vil kreve fradrag og grunnlaget for fradraget. Videre skal selskapet opplyse hva innestående verdi ved aktuell utbetalingsdato er og hvor stort fradraget er samme dato, før rettighetshaver tar endelig standpunkt til om retten til utbetaling skal benyttes.

(3) Selskapet skal innen 30. juni 2007 opplyse rettighetshaveren skriftlig om retten til å kreve utbetaling etter første ledd. Rettighetshaver som vil benytte adgangen til utbetaling, må sende skriftlig melding om dette til selskapet innen 31. desember 2010.

§ 6–47–32. *Rett til å inngå ny forsikringsavtale*

(1) Rettighetshaver etter en pensjonsforsikringsavtale skal ha rett til å inngå ny avtale på tilsvarende vilkår og med rett til samme ytelser som den eksisterende pensjonsforsikringsavtalen uten å gi nye helseopplysninger. Gebyr ved etablering av ny avtale kan ikke settes høyere enn maksimalt tillatt gebyr ved flytting av individuell livsforsikringsavtale.

(2) Rettighetshaver som vil benytte adgangen til å inngå ny avtale etter første ledd, må sende skriftlig melding om dette til selskapet innen 31. desember 2010. Dersom denne retten benyttes, er det ikke tillatt å foreta innbetaling på den opprinnelige avtalen.»

Fristen for å gi melding til selskapet om hvorvidt en ønsker å inngå ny avtale på tilsvarende vilkår uten å måtte avgi ny helseerklæring, ble ved dette satt til 31. desember 2010, som ga en vesentlig lengre overgangsperiode enn det som var foreslått i Ot.prp. nr. 1 (2006–2007).

Retten til å inngå ny kontrakt gjelder for kunder som per 12. mai 2006 hadde en IPA-kontrakt. Dette gjelder også kunder som fra og med denne datoen sluttet å innbetale premie, avsluttet sin IPA-kon-

trakt eller benyttet seg av gjenkjøpsretten. Disse har en opsjon frem til 31. desember 2010 på å inngå ny avtale uten nye helseopplysninger. Retten til ny avtale gjelder kun i forhold til den institusjonen som har den eksisterende avtalen med rettighets-haver.

IPA-kontrakter som opphørte før endringen av skattereglene 12. mai 2006 er ikke ment å skulle omfattes av overgangsreglene. Opphør av og retten til eventuelt å inngå ny avtale for disse avtalene reguleres av forsikringsavtaleloven.

4.2 Banklovkommissjonens forslag

4.2.1 Rett til å inngå ny avtale

Banklovkommissjonen reiser i avsnitt 8.2 om pensjonsrettslige forhold spørsmål om bestemmelsen i IPA-overgangsreglene i skattelovforskriften om tidsfristene for å kunne inngå ny avtale på tilsvarende vilkår og med rett til samme ytelser som den eksisterende pensjonsforsikringsavtalen uten å gi nye helseopplysninger, bør vurderes tilpasset den nye individuelle pensjonsordningen. Banklovkommissjonen legger til grunn at det er behov for en fornyet vurdering, særlig i lys av at IPA-overgangsreglene ble fastsatt før det var inngått pensjonsforlik i Stortinget som omfatter etablering av en ny individuell pensjonsordning med skattemessig behandling og det forhold at den nye ordningen skal være vedtatt og satt i kraft i løpet av 2008 med virkning for inntektsåret 2008.

Banklovkommissjonen uttaler bl.a. (utredningen avsnitt 8.3):

«Banklovkommissjonen mener at adgangen til å videreføre pensjonsinnbetaling på grunnlag av eksisterende IPA-kontrakter, men uten skattefordeler, bør gjøres betinget av at det inngås ny avtale med pensjonsinstitusjonen med de samme vilkår og ytelser, men uten at det må gis nye helseopplysninger, jf. forskrift til skatteloven § 6–47–32. Dermed etableres det avtalemessig et klart skattemessig skille mellom allerede opparbeidede pensjonsrettigheter og de rettigheter som opparbeides under den nye avtalen. I samsvar med lovutkastet § 5–2 bør den nye avtalen derfor knyttes til pensjonsinnbetaling etter 31. desember 2006, se lovutkastet § 5–3. Videre bør det være et vilkår for å inngå ny avtale at kunden gir skriftlig melding om inngåelse av ny avtale og påtar seg å betale tilskudd for 2008.

I forhold til pensjonsinstitusjonene er det behov for i tilfelle å gjøre den periode med usikkerhet som skattelovsendringene medfører, når det gjelder det videre avtaleforløp mellom

kunde og institusjon, så kort som mulig. Særlig gjelder dette i forhold til tidligere pensjonsforsikringsavtaler fordi kunden er gitt rett til å inngå ny avtale uten å gi nye helseopplysninger, noe som kan innebære en særlig seleksjonsrisiko. Banklovkommissjonen mener at gjennomføringen i 2008 av en ny individuell pensjonsordning med skattefordel vil gi kundene de nødvendige holdepunkter for å ta standpunkt til om retten til å inngå ny avtale på samme vilkår som eksisterende IPA-kontrakt, men uten skattefordeler, skal benyttes eller ikke. I forskrift til skatteloven § 6–47–32 er retten til å inngå ny avtale gjort betinget av at kunden har gitt melding om dette innen 31. desember 2010, det vil si den samme frist som i § 6–47–31. I Ot.prp. nr. 1 (2006–2007) foreslo Finansdepartementet vesentlig kortere frister for reglene i §§ 6–47–31 og 6–47–32, og at begge skulle settes til 31. juli 2007. Bestemmelsene i §§ 6–47–31 og 6–47–32 ble vedtatt før det var avklart om – og i tilfelle på hvilket tidspunkt – en ny individuell pensjonsordning ville bli etablert. Det er nå klart at dette vil skje i 2008. Det bør videre særlig tas hensyn til den betydelige seleksjonsrisiko som en meget lang frist vil innbære. Inngåelsen av den nye avtalen skal kunne skje uten at det skal gis nye helseopplysninger. Dette medfører ikke at institusjonen ikke vil kunne ta hensyn til endringer i helsesituasjonen til kunden i perioden fra endringen av beskatningsreglene i mai 2006 og fram til fristen 31. desember 2010. Siden IPA-kontrakten kan være inngått en rekke år tilbake, medfører dette videre at institusjonen kan måtte basere seg på helsevurderinger som kan ligge mange år forut for tidspunktet for endring av skattereglene i 2006. Banklovkommissjonen foreslår derfor at retten til å inngå ny avtale om fortsatt pensjonsinnbetaling uten ny helsevurdering gjøres betinget av at kunden gir pensjonsinstitusjonen melding om dette innen 31. desember 2008 og påtar seg å betale tilskudd for 2008. Etter Banklovkommissjonens vurdering vil dette gi kunden tilstrekkelig tid til å områ seg. En del kunder – men langt fra alle – har nok i samsvar med råd fra pensjonsinstitusjonene foretatt betaling av tilskudd etter 12. mai 2006 eller senere. Av hensyn til kunder som allerede har betalt tilskudd som helt eller delvis gjelder 2007 eller 2008, foreslås det at slik betaling skal anses som melding om ny avtale, med mindre kunden innen utgangen av 2008 gir melding om at den individuelle pensjonsavtalen avbrytes.

Virkingen av at kunden ikke gir melding om inngåelse av ny avtale innen 31. desember 2008 bør være at den individuelle IPA-kontrakten anses avbrutt av kunden. Etter dette tids-

punkt vil det ikke være adgang til å foreta innbetaling av tilskudd i henhold til avtalen.»

Medlemmene Løining og Rikheim viser i en særmerknad til at forslaget om en innkorting av fristen for å inngå ny avtale uten ny helsevurdering til utgangen av 2008 innebærer en innskrenkning av de rettigheter som opprinnelig ble gitt i overgangsreglene, og at forslaget om å korte inn denne fristen må vurderes nærmere.

I lovutkastet § 5–3 første ledd foreslår Banklovkommissjonen at kunder som vil inngå ny avtale på tilsvarende vilkår med samme ytelser som i eksisterende IPA-avtale og uten at det må gis nye helseopplysninger, må gi skriftlig melding om dette innen 31. desember 2008, og betale innskudd eller premie med forfall i 2008. Det følger videre av første ledd at institusjon som mottar melding fra kunden skal varsle kunden om at innbetalt premie og innskudd ikke gir rett til fradrag etter skatteloven. Dersom en kunde innbetaler premie eller innskudd i henhold til eksisterende IPA-avtale som helt eller delvis gjelder for 2007 eller 2008, jf. lovutkastet § 5–3 annet ledd, skal dette regnes som melding i samsvar med første ledd. Tredje ledd fastsetter at dersom det ikke inngås ny avtale i samsvar med første eller annet ledd, skal pensjonsavtalen anses som avbrutt.

4.2.2 Utbetaling av midler knyttet til eksisterende individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA)

Banklovkommissjonen mener at rettighetshaver etter en individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA) fortsatt bør ha rett til å få utbetalt samlet verdi av midler knyttet til den enkelte pensjonsavtale etter de regler som er fastsatt i Finansdepartementets skattelovforskrift § 6–47–31. Bestemmelsen gjelder både IPA-pensjonsforsikringsavtaler og IPA-pensjonsspareavtaler, og gir rett til utbetaling dersom midlene knyttet til kontrakten ikke utgjorde mer enn 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp etter kontoutskrift pr. 31. desember 2006.

Banklovkommissjonen uttaler:

«Fristen for å fremme krav etter § 6–47–31 er satt til 31. desember 2010. Som det fremgår av Finansdepartementets bemerkninger i Ot.prp. nr. 1 (2006–2007), gjengitt foran i avsnitt 8.1, er hovedpoenget med en slik bestemmelse å få redusert mengden av eksisterende individuelle pensjonsavtaler som det er knyttet begrensede midler til. Dette er i samsvar med synspunktene foran i avsnitt 6.2.4, hvor det særlig er pekt

på kostnadene ved å administrere et stort antall mindre individuelle pensjonsrettigheter.»

Banklovkommissjonen foreslår derfor at retten til å kreve midler knyttet til eksisterende IPA-kontrakter utbetalt, herunder også tidsfristen frem til 31. desember 2010, jf. overgangsreglene i Finansdepartementets skattelovforskrift (FSFIN), videreføres, jf. lovutkastet § 5–1 tredje ledd.

4.2.3 Utstedelse av forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis

I avsnitt 8.3 viser Banklovkommissjonen til Finansdepartementets bemerkning i Ot.prp. nr. 1 (2006–2007), hvor det blant annet uttales:

«Av skattetekniske grunner foreslår departementet derfor en overgangsregel der eksisterende IPA-kontrakter avsluttes med hensyn til nye innbetalinger, og at det utstedes en fripolise. Samtidig gis forsikringstakerne en rett til å tegne en ny kontrakt på samme vilkår uten at det foretas noen ny helsevurdering.»

Banklovkommissjonen mener at dette synspunktet ikke kommer klart til uttrykk i gjeldende overgangsregler. Videre mener Banklovkommissjonen at det ikke kommer klart frem at ovennevnte uttalelse i tilfelle også burde gjelde for individuelle pensjonsspareavtaler. Banklovkommissjonen mener at det hovedsynspunkt som departementet gir uttrykk for når det gjelder virkningene for eksisterende IPA-kontrakter av endringene i skattelovgivningen, bør komme klart til uttrykk i lovtekst. Banklovkommissjonen foreslår at det må fremtre i avklart form at eksisterende IPA-kontrakter skal anses avsluttet ved iverksetting av endringene i skattelovgivningen og at opptjente pensjonsrettigheter på opphørstidspunktet skal fastlegges i forsikringsbevis eller pensjonskapitalbevis utstedt av institusjonene, jf. lovutkastet § 5–2. Banklovkommissjonen bemerker at «uttrykket fripolise er et begrep som er så vidt nært knyttet til regelverket for ytelsesbaserte tjenstepensjonsordninger, at uttrykket forsikringsbevis som benyttet i forsikringsavtaleloven vil være mer dekkende i denne sammenheng.» Av skattetekniske grunner antar Banklovkommissjonen at regelen bør være at forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis blir utstedt på grunnlag av kontoutskrift pr. 31. desember 2006. Videre foreslås det at det i loven også må komme klart til uttrykk at slike forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis som hovedregel skal være undergitt reglene i forskrift til skatteloven § 6–47, jf. lovutkastet § 5–1 annet ledd.

4.2.4 Sammenslåing av pensjonsrettigheter

Banklovkommisjonen ser det som en fordel om pensjonsrettigheter og pensjonskapital fra avbrutte IPA-kontrakter kan slås sammen med andre pensjonsrettigheter, og legger til grunn at en sammenslåing av pensjonsrettigheter både kan være aktuelt før nådd pensjonsalder og i forbindelse med utbetalingsperioden. Banklovkommisjonen anfører derfor at forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis utstedt for rettigheter opptjent under eksisterende IPA-kontrakter, uavhengig av reglene i Finansdepartementets skattelovforskrift § 6–47, bør kunne slås sammen med andre pensjonsrettigheter som det er knyttet tilsvarende skattefordeler til. Med utgangspunkt i reglene foreslått av Banklovkommisjonen i utredningens avsnitt 6.3.2 og 6.4.2, foreslås det i lovutkastets § 5–4 regler for overføring av pensjonskapitalbevis utgått fra en IPA-avtale til en annen pensjonsspareavtale kunden har og som kan inngå i alderspensjonskapitalen knyttet til denne avtalen. Videre foreslås det regler for at pensjonskapitalbevis utgått fra en IPA-spareavtale kan slås sammen med et annet pensjonskapitalbevis ved rett til straks begynnende alderspensjon. Her må overføringen skje fra en spareavtale til en annen. Tilsvarende regler foreslås for sammenslåing av forsikringsbevis utgått fra en IPA-forsikringsavtale med fripolise utgått fra en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning. Det foreslås imidlertid at pensjonskapitalbevis utgått fra en IPA-spareavtale, i tilfelle av flytting og med samtykke fra forsikringsselskapet, kan benyttes som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelsen i henhold til fripolise utgått fra en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning, jf. lovutkastet § 5–4 første ledd annet punktum.

Videre foreslår Banklovkommisjonen at kunde som har inngått ny avtale om individuell pensjonsspareavtale kan kreve at pensjonskapital i henhold til pensjonskapitalbevis utgått fra en IPA-spareavtale slås sammen med og inngår i den nye pensjonsspareavtalen, samt at midler til forsikringer knyttet til IPA-spareavtalen kan slås sammen med og inngå i pensjonskapitalen til den nye pensjonsspareavtalen, jf. lovutkastet § 5–5. Tilsvarende foreslås for kunder som har inngått ny avtale om individuell pensjonsforsikringsavtale, men kun for rettigheter der det ikke er oppnevnt endelig begünstiget, jf. lovutkastet § 5–6.

4.2.5 Institusjonens informasjonsplikt

Banklovkommisjonen foreslår at kunder med eksisterende IPA-kontrakter skal informeres om

de frister og rettigheter som følger av lovutkastet og at fristen for institusjonene å gi slik informasjon settes til tre måneder etter ikrafttredelse av lov om individuelle pensjonsavtaler, jf. lovutkastet § 5–7.

4.3 Høringsinstansenes merknader

Silver støtter at fristen for å kunne inngå ny avtale på tilsvarende vilkår og med rett til samme ytelser som den eksisterende pensjonsforsikringsavtalen uten å gi nye helseopplysninger endres fra 31. desember 2010 til 31. desember 2008, og uttaler:

«Etter Silvers oppfatning har den foreslåtte rett til å inngå ny avtale en klar parallell til FAL § 14–3 for så vidt angår selve retten til å sette forsikringen i kraft igjen uten nye helseopplysninger. I utgangspunktet synes dette å tilsi at selskapet vil være avskåret fra å benytte økte dødelighets- og uførhetsrisikopremier i forhold til den opprinnelige avtale. Samtidig er «opsjonsperiodene» i de respektive bestemmelser forskjellige – mens «opsjonsperioden» etter forslaget varer ut 2008 varer «opsjonsperioden» etter FAL § 14–3 første ledd i inntil seks måneder. Et argument som taler for at selskapene skal kunne benytte økte dødelighets- og uførhetsrisikopremier i forhold til den opprinnelige avtale kan være at risikoen for helseforverring frem til 31. desember 2008 vil være høyere enn i et seks måneders perspektiv, og at kunder med forverret helse må forventes å være overrepresentert blant de kunder som benytter sin rett til å inngå ny avtale.

Et annet argument kan være at retten til å inngå ny avtale har visse fellestrekk med retten til å tegne fortsettelsesforsikring ved uttredelse av en tjenstepensjonsforsikring, all den stund det i begge tilfeller er tale om retten til å fortsette premiebetalingen for tidligere opptjente pensjonsrettigheter.

For en fortsettelsesforsikring som etableres i forbindelse med uttredelse av en tjenstepensjonsforsikring åpner FAL § 19–7 første ledd for å kunne benytte økte dødelighets- og uførhetsrisikopremier i forhold til den opprinnelige premietariff.

Når en kollektiv livsforsikring opphører, har medlemmene hver for seg rett til å fortsette forsikringsforholdet med individuell premieberegning uten å gi nye helseopplysninger. Samme rett har et medlem som av annen grunn enn alder trer ut av den gruppen som forsikringen omfatter. Medlemmet skal i skriftlig melding eller på annen forsvarelig måte varsles om adgangen til å tegne fortsettelsesforsikring. Medlemmet må benytte seg av denne adgangen innen seks måneder etter at selskapets ansvar har falt bort.

Det fremgår av «Forsikringsavtaleloven med kommentarer» av Brynildsen, Lid og Nygård (2001) s. 529 at «kollektivforsikringer kjennetegnes ved at premien er beregnet på et rimelig kollektivt grunnlag. Når det skal utstedes fortsettelsesforsikringer har vedkommende imidlertid ikke krav på å få opprettholde den billige kollektivpremie jf. første ledd første punktum»... med individuell premieberegning.. «Hvordan den individuelle premie nærmere skal fastsettes, er ikke lovregulert og kan by på tvil.»

Justisdepartementets lovavdeling gir i sitt brev av 22. november 1995 til Finansdepartementet sin vurdering av adgangen til å kunne benytte forhøyede dødelighets- og uførhetsrisikopremier i forhold til den opprinnelige premietariff.

Disse betraktninger tilsier at det kan være naturlig å legge til grunn en tilsvarende forståelse for så vidt angår adgangen til fastsettelse av et forhøyet premiegrunnlag ved inngåelse av ny avtale.»

Norges Bondelag mener at fristen for å inngå ny kontrakt uten helseopplysninger må være 31. desember 2010. Dette begrunnes med hensynet til selvstendig næringsdrivende hvor Norges Bondelag uttaler:

«Mange økonomiske disponeringer blir vurdert i tilknytning til årsoppgjøret. Bonden bruker som regel ekstern regnskapsfører, og det kan gå langt ut på våren i 2009 før regnskapet for 2008 skal gjøres opp. De må ikke miste retten til på ny å gå inn pensjonsspareordninger på grunn av arbeidssituasjonen hos regnskapsfører. Pressemeldingen fra Finansdepartementet har også vært klar på at fristen er 31.12.2010, så det vil være helt uforsvarlig å kutte ned på denne fristen nå i ettertid.»

Finansnæringens Hovedorganisasjon (FNH) uttaler:

«Overgangen mellom ordninger etter den gamle «IPA-forskriften» og den nye loven er komplisert. Vi forutsetter at kapittelet ikke er til hinder for at eksisterende kontoprodukter kan fortsette med å trekke risikopremie fra saldo på avtalen. Videre forutsetter vi at tradisjonelle avtaler med midler i premiefond fortsatt kan dekke premie via premiefondet», og har følgende merknader til lovutkastets kapittel 5:

«§ 5–1 Virkeområde – første ledd

Uttrykket «plikt til å foreta innbetalinger ...» bør endres til «hadde avtale om å foreta innbetalinger...».

§ 5–4 Samordning av pensjonsrettigheter

Vi vil peke på at uttrykket «samordning» i pensjonssammenheng stort sett benyttes i forhold til samordning av pensjonsrettigheter i offentlig sektor eller andre såkalte brutto-ordninger. Vi viser videre til at uttrykket verken brukes i kapittel 2 eller 3 i lovforslaget.

FNH foreslår at tittelen endres til «Samenslåing av pensjonsrettigheter».

§ 5–7 Institusjonenes informasjonsplikt

Institusjonene skal gi kundene informasjon om frister for å kreve utbetaling, rett til pensjonskapitalbevis eller forsikringsbevis og rett til å inngå ny avtale.

FNH ber om at det presiseres i loven at informasjonen nevnt over kun skal gis til de kundene som hadde avtale om å foreta innbetalinger pr. 12.05.06.»

4.4 Departementets vurdering

Finansdepartementet er enig med Banklovkommissjonen i at det er behov for presisering av de pensjonsrettslige spørsmålene som oppstår for eksisterende IPA-kontrakter, og at det videre kan være behov for regler om avslutning av eksisterende IPA-kontrakter.

4.4.1 Rett til å inngå ny avtale

Hensikten med regelen som gir kundene rett til å inngå ny forsikringsavtale uten ny helsevurdering, har vært – og er – å sikre at avviklingen av skattefavoriseringen av IPA og innføring av ny skattefavisert individuell pensjonsordning ikke begrenser kundenes mulighet til å videreføre et individuelt skattefavisert forsikringsforhold. Uten en slik rett ville kunder som i tiden etter inngåelse av sin opprinnelige IPA-kontrakt har fått svekket sin helsetilstand, ikke kunne få ny forsikring, eventuelt være henvist til dårligere vilkår. Kunden skal kunne velge å gå direkte fra en individuell pensjonsavtale etter skatteloven til et nytt regelverk for skattebegunstiget pensjonsforsikring, eller til en ikke skattebegunstiget individuell livrente (tosporer system) uten ny helsevurdering. Denne adgangen kan bare benyttes én gang, og ved evt. senere endringer kan institusjonen kreve ny helsevurdering.

Departementet er enig i at en lang overgangsperiode kan være uheldig for livselskapene, fordi det gir kundene en lang periode hvor de kan «spekulere» overfor selskapet ved helsemessig forverring. Dette vil være kunder som etter at overgangs-

reglene ble fastsatt stoppet innbetalingene, som blir syke i mellomtiden, og som vil se muligheten til å kunne gjenoppta forsikringen uten å gi nye helseopplysninger. Da forskrift om overgangsregler ble fastsatt, var det anslått at regelverket for ny skattefavisert individuell ordning skulle komme på plass omtrent samtidig med omlegging av folketrygden, dvs. i 2009. Dette var grunnen til at overgangsperioden ble satt til 31. desember 2010. Behovet for så lang overgangsperiode bør nå vurderes i forhold til at ny individuell skattefavisert pensjonsordning forventes å komme på plass i løpet av 2008.

Overgangsreglene, inkludert rettighetene for kunder, ble som nevnt fastsatt i forskrift 2. februar 2007 og kommunisert til markedet blant annet med pressemelding fra Finansdepartementet av samme dato. En nedkorting av overgangsperioden fra 31. desember 2010, slik den nevnte forskrift fastsetter, til 31. desember 2008, slik Banklovkomisjonens foreslår, innebærer at forsikringskunder i denne perioden ikke får tegnet ny forsikring, eller får dårligere vilkår fordi de må fremlegge helseerklæring selv om de etter de någjeldende overgangsreglene skulle hatt en slik rett. Det vil være kunder som får helsetilstanden forverret i perioden fra og med den frist en ny kortere frist blir vedtatt til, og til utløpet av den nåværende fristen (31. desember 2010), som vil bli rammet av en slik nedkorting av overgangsordningen.

Før forskriftsendringene i februar 2007 forelå det ingen mulighet for IPA-kunder til å inngå ny forsikringsavtale på samme vilkår og uten ny helsevurdering som avvek fra seksmånedersregelen i forsikringsavtaleloven. Med forskriftsendringen 2. februar 2007 ble det gitt overgangsregler som i praksis kan virke som en opsjon på å inngå ny forsikringsavtale fram til 31. desember 2010 uten ny helsevurdering. Dette vil kunne representere en økonomisk fordel for forsikringstakere som ved en ny helseundersøkelse enten ikke ville få forsikringsdekning eller få økt premie. Retten forsikringstaker har etter forskriften vil få økonomisk betydning i de tilfeller der forsikringstakere har fått eller får sin helsetilstand redusert i den kritiske perioden, sett i forhold til situasjonen som forelå ved helseundersøkelsen da eksisterende forsikringsavtale ble inngått. Dersom en slik reduksjon påvises, vil det være tale om en rett til et økonomisk gode for forsikringstakeren. Dette vil korrespondere med en økonomisk ulempe for forsikringsselskapene.

Gjennom det rettslige regimet som ble skapt i 2007, med frist til 31. desember 2010 for å inngå ny avtale uten å måtte avgi ny helseerklæring, er det

grunn til å tro at kundene har opparbeidet seg en berettiget forventning om en fordel med økonomisk verdi, og dette vil kunne anses som et gode som er rettslig beskyttet etter uskreven intern norsk rett og Grunnloven (GrL) § 97. Det vil i hvert fall være i samsvar med sentrale formål med GrL. § 97 å anse dette som et rettslig gode som må vurderes i forhold til tilbakevirkningsforbudet i bestemmelsen (innrettingshensyn, hensynet til forutberegnelighet). Det vil også være beskyttet etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, første tilleggsprotokoll (EMK P1) artikkel 1 (som gir en viss rettslig beskyttelse for «eiendom» – et begrep som ifølge domstolspraksis kan innbefatte ikke-realiserede økonomiske forventninger).

En lov- eller forskriftsendring som i 2008 reduserer fristen betraktelig, vil ut fra dette resonnermentet dermed også kunne representere en tilbakevirkning fordi den griper inn i og reduserer verdien av en berettiget forventning med økonomisk verdi. Dermed kommer det vern mot tilbakevirkende lovgivning som uttrykkes i GrL. § 97 og EMK P1 artikkel 1 til anvendelse, og en må vurdere om denne tilbakevirkningen også vil være rettsstridig.

At en regelendring griper inn i eksisterende rettsgoder, innebærer ikke uten videre at regelendringen er rettsstridig. En lov- eller forskriftsbestemmelse med konsekvenser for etablerte rettsgoder vil være rettsstridig såfremt den overskrider grensene som settes i GrL. § 97 og EMK P1 artikkel 1. Det skal etter bestemmelsene og rettspraksis en god del til for at slik lovgivning anses rettsstridig. Av særlig interesse er to høyesterettsavgjørelser fra 1996 (de såkalte Borthen- og Thunheim-dommene, publisert i Rt. 1996 side 1415 og Rt 1996 side 1440). Avgjørelsene er fattet av Høyesterett i plenum, og Høyesterett gikk nokså langt i å gi generelle føringer på tolkningen av GrL. § 97.

I Borthen-dommen (som ble avsagt først av de to dommene, og som retten i Thunheim-saken sluttet seg til) uttalte Høyesterett at GrL. § 97 «med dens generelle ordlyd ... stiller ... opp et forbud, som vel kan gis et mer presist innhold på spesielle rettsområder, men som ellers, blant annet på det rettsområdet vi her er på, må anses for å rette seg mot særlig urimelig eller urettferdig tilbakevirkning» (Rt 1996 side 1415, på side 1426). Det samme vil etter departementets vurdering være den rettslige normen som en endring om fristreduksjon må vurderes etter: Får fristendringen konsekvenser som kan anses som «særlig urimelig eller urettferdig tilbakevirkning»?

Et sentralt forhold til støtte for et syn om at regelendringen ikke vil være rettsstridig er bl.a. at

forsikringskundene ble gitt en ikke ubetydelig fordel ved å forlenge fristen langt utover den frist som følger av forsikringsavtaleloven. Den forventning som ble skapt i 2007 var således, kan en hevde, ekstraordinær, og svært til ulempe for forsikrings-selskapene.

I forbindelse med at timeplanen for nye regler nå er endret, legger departementet vekt på å få en bedre balanse mellom forsikringstakers rettigheter og institusjonenes plikter. Gjennom den nye individuelle ordningen vil alle kunder som per 12. mai 2006 hadde en IPA-avtale gis retten til å inngå ny skattebegunstiget individuell avtale med virkning f.o.m. inntektsåret 2008. Dette gjelder også kunder som fra og med denne datoen sluttet å innbetale premie, avsluttet sin IPA-kontrakt eller benyttet seg av gjenkjøpsretten. Departementet ser ingen gode grunner for at forsikringskunder som har ønske om å fortsette sitt forsikringsforhold, venter til 31. desember 2010 for å benytte seg av denne retten. Departementet slutter seg derfor til Banklovkommisjonen forslag om fristreduksjon. Departementet mener likevel at forsikringskundene bør få god tid på seg til å tilpasse seg den nye ordningen, og foreslår at fristen settes til 30. juni 2009, jf. lovforslaget § 5–3 første ledd tredje punktum. Retten til å inngå ny forsikringsavtale uten nye helseopplysninger gjelder ikke dersom avtalen opphørte før 12. mai 2006, jf. lovforslaget § 5–3 annet punktum. Opphørsreglene følger av forsikringsavtaleloven.

Etter departementets oppfatning må lovforslaget, i likhet med Finansdepartementets skattelovforskrift § 6–47–32, forstås slik at retten til å inngå ny forsikringsavtale uten nye helseopplysninger ikke forutsetter løpende premieinnbetaling. Det må antas at mange har stoppet innbetalingene på sine IPA-kontrakter etter at skattereglene ble endret 12. mai 2006, i påvente av overgangsregler. Det kan da virke urimelig å anta at det er tilsiktet at forsikringstaker må fortsette å betale inn på IPA-kontrakten for å opprettholde retten til å inngå en ny kontrakt, når dette vil innebære dobbeltbeskatning av de midlene som innbetales fra og med 12. mai 2006 (midler som innbetales fra og med 12. mai 2006 på en IPA-kontrakt gir ikke rett til fradrag i inntekt, samtidig som utbetalingene i sin helhet er skattepliktig som alminnelig inntekt og personinntekt). Det kan derfor anføres at det har formodningen mot seg at en i overgangsreglene i skattelovforskriften, som ble fastsatt 2. februar 2007, ikke har ment å inkludere denne gruppen. Departementet følger derfor ikke opp Banklovkommisjonens utkast til § 5–3 annet ledd og tredje ledd. For å opprettholde dekning på risikoytelser i en slik

mellomperiode må det imidlertid betales premie for slike ytelser. Dette betyr at en løpende risikodekning på samme nivå forutsetter at det er betalt premie for å opprettholde dekningen.

Lovforslaget § 5–3 annet ledd fastsetter at det ikke kan innbetales premie eller innskudd til en individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA) etter 31. desember 2008. Dette betyr at individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA) avvikles etter 31. desember 2008.

Den foreslåtte tidsfristen i § 5–3 første ledd skal gjelde tilsvarende for avtale om fortsettelsesforsikringer etter foretakspensjonsloven § 4–9 og Finansdepartementets skattelovforskrift § 6–47–41, jf. lovutkastet § 5–1 fjerde ledd. Slik ny avtale kan bare inngås som individuell livrente etter skatteloven § 5–41 med tilhørende forskrift.

4.4.2 Utbetaling av midler knyttet til eksisterende individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA)

Etter gjeldende rett er det adgang til å få samlet verdi av innestående midler knyttet til eksisterende IPA-kontrakter utbetalt, dersom disse midlene etter kontoutskrift 31. desember 2006 ikke utgjorde mer enn 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp (G). Departementet ser det som hensiktsmessig at denne adgangen videreføres. Dette gjelder både kontrakter hvor avtalen før 12. mai 2006 forutsatte innbetaling av premie, og avtaler som ikke forutsatte innbetaling 12. mai 2006 eller senere.

Finansdepartementet slutter seg til Banklovkommisjonens forslag om at retten til å kreve midler knyttet til eksisterende IPA-kontrakter utbetalt, herunder også tidsfristen frem til 31. desember 2010, jf. overgangsreglene i skattelovforskriften, videreføres, jf. lovforslaget § 5–1 tredje ledd.

4.4.3 Utstedelse av forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis

Det ble i Ot.prp. nr. 1 (2006–2007) avsnitt 5.3.1.1 (ii) uttalt at det av skattetekniske hensyn foreslås at en eksisterende IPA-kontrakt avsluttes med hensyn til nye innbetalinger, og at det utstedes en fripolise slik at det kan skilles mellom to skatteregimer. Dette ble derimot ikke gjennomført i skattelovforskriften (FSFIN) som følge av at Stortingets finanskomite ikke sluttet seg til forslaget til overgangsregler i nevnte Ot.prp. Flertallet i Stortingets finanskomite uttalte blant annet følgende (Innst. O. nr. 10 (2006–2007)):

«Retten til å spare i IPA-polisar og individuelle og kollektive livrenter blir videreførte utan skattefordelar i 2007.»

Banklovkommisjonen synes å legge til grunn at det ikke har vært adgang til å innbetale på eksisterende IPA-kontrakter etter 31. desember 2006. Banklovkommisjonen har likevel lagt til grunn at det kan ha vært foretatt innbetalinger for 2007 og 2008, og foreslår derfor regler om at slike innbetalinger skal regnes som melding om inngåelse av ny avtale, med mindre kunden innen 31. desember 2008 underretter institusjonen om at den individuelle pensjonsavtalen skal avbrytes. Finansdepartementet har hele tiden lagt til grunn at de eksisterende overgangsreglene åpner for fortsatt innbetaling på de opprinnelige IPA-kontraktene, jf. uttalelsene fra finanskomiteen. Slike innbetalinger vil imidlertid ikke gi skattemessig fradrag. Ut fra en slik tolkning, vil Banklovkommisjonens forslag til regler om at innbetalinger etter 31. desember 2006 skal anses som melding om inngåelse av ny avtale, innebære en relativt lang faktisk tilbakevirkning. På bakgrunn av den usikkerheten mange kunder har hatt med manglende og til dels uriktig informasjon fra forsikringsselskapene, anser departementet en slik tilbakevirkning som lite rimelig ovenfor kundene.

Det er i utgangspunktet ingen skattemessige forhold som tilsier at en må forby innbetaling på eksisterende IPA-kontrakter etter et visst tidspunkt. Etter opphevelsen av retten til inntektsfradrag med virkning fra og med 12. mai 2006, vil imidlertid slike innbetalinger ikke være fradragsberettiget. Etter gjeldende skatteregler vil likevel utbetalingene fra en IPA-kontrakt i sin helhet inngå i grunnlaget for alminnelig inntekt og personinntekt. Når det ikke gis fradrag for innbetalingene, innebærer en slik løsning dobbeltbeskatning. Effekten av dobbeltbeskatningen oppveier fordelene ved at de innestående midlene unntas fra formuesskatt. Finansdepartementet vil likevel ut fra hensynet til å ha én oversiktlig skattefavourisert individuell pensjonsordning som er harmonisert med de kollektive skattefavouriserte pensjonsordningene foreslå et forbud som nevnt.

For å unngå den tilbakevirkningen Banklovkommisjonens forslag innebærer, mener Finansdepartementet at skjæringstidspunktet for når det ikke lenger kan innbetales på eksisterende kontrakter bør settes til 31. desember 2008, jf. lovforslaget § 5–3 annet ledd. Det kan med dette ikke lenger innbetales premie eller innskudd etter 31. desember 2008 til en individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA), og reglene og opprettelse

og innbetaling av premie til IPA-kontrakter avvikles som følge av dette. Et slikt tidspunkt gir etter departementets syn skattyter en reell mulighet til å avgjøre om vedkommende vil benytte seg av adgangen til å opprette en individuell pensjonsavtale etter lovforslaget og eventuelt la pensjonskapitalen fra IPA slås sammen med den nye individuelle skattefavouriserte avtalen. Dersom kunden i stedet velger å gå over til en ikke skattefavourisert individuell livrente, vil pensjonskapital fra en slik avtale ikke kunne slås sammen med en ny ordning etter lovforslaget. Departementet foreslår i tråd med dette at institusjoner som har inngått individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA), skal utstede pensjonskapitalbevis eller forsikringsbevis i henhold til kontoutskriften pr. 31. desember 2008, jf. lovforslaget § 5–2. Kunden kan be om at det utstedes bevis i henhold til kontoutskrift før denne datoen når avtalen er avsluttet før 31. desember 2008.

4.4.4 Sammenslåing av pensjonsrettigheter

Banklovkommisjonen foreslår blant annet adgang til

- at pensjonskapitalbevis utgått fra en IPA-spareavtale kan slås sammen med et annet pensjonskapitalbevis ved rett til straks begynnende alderspensjon,
- at pensjonskapitalbevis utgått fra en IPA-spareavtale, i tilfelle av flytting og med samtykke fra forsikringsselskapet, kan benyttes som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelsen i henhold til fripolise utgått fra en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning,
- sammenslåing av forsikringsbevis utgått fra en IPA-forsikringsavtale med fripolise utgått fra en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning,
- at kunde som inngår ny avtale om individuell pensjonsspareavtale kan kreve at pensjonskapital i henhold til pensjonskapitalbevis utgått fra en IPA slås sammen med og inngår i den nye pensjonsspareavtalen, og
- at kunde som inngår ny avtale om individuell pensjonsforsikringsavtale kan kreve at pensjonskapital i henhold til forsikringsbevis utgått fra en IPA slås sammen med og inngår i den nye pensjonsforsikringsavtalen.

Departementet slutter seg i hovedsak til dette, men har foretatt noen tekniske justeringer av ordlyden i lovteksten, jf. lovforslaget §§ 5–4, 5–5 og 5–6. Adgangen til at pensjonskapitalbevis utgått fra en IPA-spareavtale kan benyttes som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelsen i henhold

til fripolise utgått fra en ytelsesbasert tjenstepensjonsordning foreslås imidlertid kun å gjelde i de tilfeller det er forsikringsteknisk gjennomførbart, og er ikke noe kunden kan kreve.

Banklovkommisjonen foreslår i utkastet til § 5–5 annet ledd at kunde med samtykke fra forsikringsselskapet som har utstedt forsikringsbevis utgått fra en IPA kan kreve at midler knyttet til rettigheter etter forsikringsbeviset kan slås sammen med pensjonsspareavtale. Etter departementets vurdering skal midler knyttet til forsikringsrettigheter ikke kunne overføres til pensjonsspareavtaler. Midler fra vanlige forsikringsdekninger uten skattebegunstigelse skal heller ikke kunne overføres til skattebegunstigede pensjonsordninger. På denne bakgrunn følger departementet ikke opp Banklovkommisjonens utkast til § 5–5 annet ledd.

4.4.5 Institusjonens informasjonsplikt

Blant annet flere medieoppslag etter at departementet fastsatte overgangsregler for IPA-kontrakter i skattelovforskriften 2. februar 2007, kan tyde på at tilbyderne av slike kontrakter har hatt ulik tolkning og praksis i forhold til selve omleggingen av regelverket for skattebegunstigelse av IPA-kontrakter. Departementet legger vekt på at institusjonene informerer om at fortsatt innbetaling på tidligere IPA-kontrakter medfører dobbeltbeskatning, da innbetalinger ikke vil være fradragsberettiget samtidig som utbetalingene i sin helhet være skattepliktig som alminnelig inntekt og personinntekt.

Finansdepartementet slutter seg til Banklovkommisjonens forslag om at kunder med eksisterende IPA-kontrakter skal informeres om de frister og rettigheter som følger av de nye reglene, og at fristen for institusjonene å gi slik informasjon settes til tre måneder etter ikrafttredelse av lov om individuell pensjonsordning, jf. lovforslaget § 5–7.

5 Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslaget til ny lov om individuell pensjonsordning fastsetter minstekrav til hvordan en individuell pensjonsavtale må utformes for at innskudd eller premie skal kunne komme til fradrag i kundens skattepliktige inntekt, i den utstrekning skattereglene tillater dette. Den øvre grensen for årlig innbetaling på 15 000 kroner svarer til rammene for rett til fradrag i skattepliktig inntekt i skattelovgivningen. I samsvar med forutsetningene lagt til grunn i St.meld. nr. 2 (2006–2007) Revidert nasjonalbudsjett 2007 avsnitt 3.9, er det i lovforslaget lagt til grunn at kunden ikke har adgang til å foreta ytterligere årlig innbetaling til pensjonsavtalen med beskattede midler. Provenyvirkningene av en ny skattestimulert individuell pensjonsordning med årlige sparebeløp på inntil 15 000 kroner er her på usikkert grunnlag anslått til anslagsvis 500 millioner kroner på årsbasis.

Forslaget om at en individuell pensjonsspareavtale kan kobles sammen med en tjenestepensjonsordning vil kunne føre til rasjonaliseringsgevinster og lavere vederlag for administrative tjenester for kundene. Det samme gjelder muligheten for å slå sammen pensjonsrettigheter etter individuelle pensjonsavtaler med andre pensjonsrettigheter kunden kan ha, samt sammenslåing av midler utgått fra en IPA-avtale med andre pensjonsrettigheter.

Kredittilsynet har tilsyn med den virksomhet som pensjonsinstitusjonene driver. Kredittilsynet har tidligere forvaltet regelverket om individuelle pensjonsavtaler (IPA) etter forskrift til skatteloven § 6–47. Det vises videre til at foretakspensjonsloven § 2–7 og innskuddspensjonsloven § 2–9 fastslår at Kredittilsynet fører tilsyn med ordningen etter disse lovene. Tilsvarende skal Kredittilsynet føre tilsyn med ordninger etter dette forslaget til lov om individuell pensjonsordning. Det antas at en ny lov om individuell pensjonsordning på sikt ikke vil legge beslag på nevneverdig større ressurser i Kredittilsynet enn det IPA-regelverket gjorde. I en innføringsfase vil det imidlertid kreves en viss

begrenset økning i ressurser hos Kredittilsynet som følge av nye produktmeldinger mv.

En gjennomføring av forslaget til lov om individuell pensjonsordning vil innebære en mulighet for enkeltpersoner til selv å bidra til økt inntekt og økt sosial sikkerhet etter nådd pensjonsalder uten å måtte bruke beskattede midler til dette. Fleksibiliteten som er lagt til grunn i lovforslaget, ved at kunden kan la avtalen også omfatte uføreytelser og etterlatteytelser i tillegg til alderspensjon, vil også bidra til en mulighet for økt sosial sikkerhet i oppsparingsperioden. Muligheten for endring av betalingsplanen og en mulighet for å betale inn 25 prosent høyere eller lavere innbetaling enn det som er avtalt i betalingsplanen, innebærer også en fleksibilitet for kunden i forhold til innbetalinger de enkelte år. Innbetalingene kan på denne måten tilpasses dersom særlige forhold oppstår i kundens inntektssituasjon.

For de som ikke er medlem av en tjenestepensjonsordning, vil individuell pensjonsordning være den eneste muligheten til skattefavourisert sikring av alderspensjon etter nådd pensjonsalder utover folketrygden. Selv om dette etter innføringen av obligatorisk tjenestepensjon og adgang for selvstendig næringsdrivende og frilansere til å tegne frivillig tjenestepensjonsordning vil være snakk om en svært begrenset gruppe, vil lov om individuell pensjonsordning kunne få betydelig økonomisk betydning for denne gruppen.

Institusjonene vil få inntekter av å tegne individuelle pensjonsordninger. Det vil være kostnader knyttet til utviklingen av produkter i henhold til lov om individuell pensjonsordning, men mange institusjoner vil allerede ha etablerte IT-systemer mv. for IPA-kontraktene som trolig vil kunne justeres og brukes som grunnlag for de individuelle pensjonsavtalene etter lovforslaget her. Det antas derfor at institusjonenes bruk av ressurser knyttet til individuelle pensjonsavtaler vil kunne være mindre enn det som normalt gjelder ved helt nye pensjonsprodukter.

6 Merknader til de enkelte bestemmelser

Kapittel 1. Alminnelige bestemmelser

Til § 1–1. Virkeområde

Første ledd første punktum angir at lovforslaget gjelder to forskjellige typer skattefaviserte individuelle pensjonsordninger, henholdsvis pensjonsspareavtale og pensjonsforsikringsavtale. Individuelle pensjonsspareavtaler er spareavtaler, i likhet med kollektive avtaler om innskuddspensjon, og reguleres i kapittel 2. Individuelle pensjonsforsikringsavtaler er livsforsikringsavtaler, i likhet med kollektive foretakspensjonsordninger, og reguleres i loven kapittel 3 samt av forsikringsavtaleloven. Pensjonsspareavtale som tegnes i et livsforsikringsselskap og derfor inneholder et forsikringselement, er å anse som en pensjonsspareavtale. Kapitaliseringsprodukter som tegnes i livsforsikringsselskap hvor retten til utbetaling av pensjonkapitalen ikke faller bort ved kundens død, regnes som pensjonsspareavtale og ikke pensjonsforsikringsavtale. Dette trekker opp et skille mot pensjonsforsikringsavtaler, som er pensjonsavtaler hvor det er knyttet dødelighetsarv til pensjonkapitalen, se merknadene til § 3–4 nedenfor.

Annet ledd inneholder en hjemmel for Kongen til å gi nærmere regler i forskrift til utfylling og gjennomføring av bestemmelsene i loven.

Til § 1–2. Hvem som kan inngå pensjonsavtaler

Bestemmelsen regulerer både hvem som kan tegne skattefavisert individuell pensjonsordning, og hvilke institusjoner som kan tilby slike avtaler.

Av første ledd følger det at en person må være fylt 18 år for å kunne inngå en individuell pensjonsavtale. Dette utelukker ikke at kunden anvender fullmektig ved inngåelsen av avtalen. Rettsforholdet vil imidlertid etableres mellom institusjonen og rettighetshaveren etter kontrakten, og det er rettighetshaveren som vil ha rett til fradrag i skattepliktig inntekt. Foreldre vil således ikke kunne inngå individuell pensjonsavtale på vegne av et mindreårig barn.

Annet ledd fastsetter hvilke norske institusjoner som kan etablere skattefavisert individuell pen-

sjonsordning. Både banker, livsforsikringsselskaper, pensjonsforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond kan i utgangspunktet tilby slike avtaler. Det er imidlertid en forutsetning at virksomhetsreglene for de ulike institusjoner og konsesjonen for den enkelte institusjon åpner for at institusjonen kan tilby et slikt produkt. Banker, innskuddspensjonsforetak og forvaltningsselskap for verdipapirfond kan bare inngå pensjonsspareavtaler uten forsikringselement, da disse institusjonene ikke har adgang til å tilby forsikringer. Pensjonsspareavtaler kan også tilbys av livsforsikringsselskaper dersom produktet har tilstrekkelig forsikringselement. Det vises til de alminnelige motiver i avsnitt 3.5.4. Pensjonsforsikringsavtaler kan bare tilbys av livsforsikringsselskaper og eventuelt av pensjonskasser. Pensjonskasser kan i dag ikke tilby individuelle pensjonsforsikringsavtaler, og departementet foreslår en endring i forsikringsloven § 1–4 slik at pensjonskasser kan tilby skattefavisert individuell pensjonsordning til medlemmer av en kollektiv pensjonsordning som pensjonskassen forvalter. Skadeforsikringsselskaper er ikke nevnt i oppregningen av institusjoner som kan overta individuelle pensjonsavtaler, da skadeforsikringsselskaper ikke kan tilby pensjonsavtaler. Skadeforsikringsselskaper kan derimot overta ettårige risikodekninger av innskuddsfritak og premiefritak ved uførhet og ettårige uføreforsikringer tilknyttet individuelle pensjonsavtaler inngått i annen institusjon, jf. forsikringsloven § 1–3 annet ledd og forskrift 30. juni 2006 nr. 869 til forsikringsloven (livsforsikring mv.) § 1–5.

Av tredje ledd følger det at institusjoner som er hjemmehørende i annen EØS-stat og som har adgang til å drive virksomhet som nevnt i annet ledd her i riket, kan tilby skattefavisert individuell pensjonsordning. Inntil lovendring av 10. desember 2004 nr. 77 om opphevelse av kravet i foretakspensjonsloven § 1–1 annet ledd bokstav a og innskuddspensjonsloven § 2–2 annet ledd om at utenlandske selskaper må ha fast forretningssted i riket (filialkrav) settes i kraft, legges det, for å få parallellitet i regelverkene, opp til en overgangsregel i forskrift med krav om filial for utenlandske tilbydere av pensjonsavtaler etter denne loven.

Til § 1–3. Krav til pensjonsytelser mv.

Bestemmelsen angir visse minstekrav som en individuell pensjonsordning må oppfylle for å kunne gi rett til fradrag i skattepliktig inntekt. Bestemmelsen gjelder både for pensjonsspareavtaler og pensjonsforsikringsavtaler.

Første ledd første punktum fastsetter at den individuelle pensjonsordningen må gi kunden rett til alderspensjon. Dette innebærer at avtalen ikke bare kan omfatte forsikring som gir rett til uføreytelser eller etterlatteytelser. Etter annet punktum er det et krav om at minst en tredjedel av samlet årlig innskudd, premier og vederlag for administrasjon av avtalen, herunder vederlag for forvaltning av pensjonskapitalen, skal benyttes til oppbygging av alderspensjonen. Innbetaling utover dette kan anvendes til premie knyttet til risiko for uførhet og/eller til etterlatteytelser til ektefelle, registrert partner og samboer samt barnpensjon ved kundens død. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 3.4.3.

Av *annet ledd* følger det at avtalen i tillegg til alderspensjon også kan omfatte forsikringsdekning av innskudds- eller premiefritak ved uførhet. Innskudds- eller premiefritaket innebærer at pensjonskapitalen vil bli tilført innskudd eller premie frem til pensjonsalder i samsvar med det som er fastsatt i pensjonsavtalen, selv om kunden blir ufør og derfor ikke lenger innbetaler innskudd eller premie i samsvar med det som er avtalt. En slik ytelse kan tilbys av livsforsikringsselskap og eventuelt av pensjonskasse, samt av skadeforsikringsselskap, jf. merknadene til § 1–2 annet ledd. Dersom en bank, innskuddspensjonsforetak eller forvaltningsselskap for verdipapirforetak ønsker å knytte en slik forsikring til sitt pensjonsspareprodukt, må dette skje ved særskilt avtale med en institusjon som kan tilby slike forsikringer. En skattefavoredert individuell pensjonsordning vil da kunne fordeles på ulike institusjoner. Dersom premier til slike forsikringer utgjør hoveddelen av kundens årlige innbetaling, vil det likevel være institusjonen som avtalen om alderspensjon er inngått med som normalt vil anses som kundens avtalepart.

Etter *tredje ledd* kan en pensjonsavtale også omfatte forsikringer som gir rett til uførepensjon eller andre uføreytelser, etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner og samboer samt barnpensjon. Uførepensjon innebærer at kunden oppsparer en rett til uførepensjonsytelser etter hvert som forsikringen løper, og at retten til uførepensjonsytelser ikke bortfaller selv om kunden slutter å innbetale premie til dekning av uførerisikoen. Andre uføreytelser vil typisk være ettårige risiko-

dekninger som gir rett til ytelser ved uførhet i en fastsatt periode, og hvor dekningen bortfaller ved utløpet av kontraktsperioden med mindre forsikringen forlenges ved nye premieinnbetalinger. Enkelte rammer for uføreytelser og etterlatteytelser er gitt i §§ 3–6 til 3–8. Lovreglene stiller ikke særskilte krav til hvordan uføre- eller etterlattedekninger skal utformes innenfor disse rammene, og de nærmere vilkårene for disse ytelsene må fastsettes på vanlig måte i avtalen. Lovreglene berører ikke vanlige ettårige risikoforsikringer som ved uførhet eller død gir rett til utbetaling i form av engangsbeløp.

Fjerde ledd fastsetter at den øvre grense for årlig innbetaling til en skattefavoredert individuell pensjonsavtale er 15 000 kroner. Dette svarer til den øvre grense for fradrag i skattepliktig inntekt for årlig innbetaling til skattefavoredert individuell pensjonsordning, jf. forslag til ny § 6–47 bokstav c i skatteloven. Den øvre grensen på 15 000 kroner for årlig innbetaling til en skattefavoredert individuell pensjonsordning gjelder for summen av årlig innskudd og premier samt avtalte årlige vederlag for administrasjon av pensjonsavtalen, herunder forvaltning av årets innskudd og premie. Vederlag for forvaltning av pensjonskapital som er bygget opp gjennom tidligere års innbetalinger og avkastning omfattes ikke av rammen på 15 000 kroner. Slike vederlag gir imidlertid ikke rett til inntektsfradrag. Vederlag for forvaltning av pensjonskapital som er bygget opp gjennom tidligere års innbetalinger og avkastning kan enten trekkes fra i årlig avkastning av pensjonskapitalen, jf. forslaget til § 1–7 bokstav b, eller betales særskilt.

Av annet punktum følger at årlig innbetaling til pensjonsavtale ikke kan trekkes fra i pensjonskapitalen. Lovforslaget § 1–4 fastsetter at motregning ikke kan skje i pensjonskapitalen. Ved å fastsette at innbetalinger ikke kan trekkes fra i pensjonskapitalen utelukkes også at det kan avtales at innbetalinger kan trekkes fra i pensjonskapitalen.

Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 3.3.

Til § 1–4. Pensjonskapitalen

Første ledd angir hva som inngår i henholdsvis pensjonskapital og alderspensjonskapital. Kapital knyttet til en pensjonsspareavtale vil bare være alderspensjonskapital, med mindre det også er tilknyttede forsikringsytelser. Pensjonsforsikringsavtaler vil kunne ha premiereserve knyttet til ulike ytelser, for eksempel til alderspensjon og til uførepensjon.

Annet ledd fastsetter en hovedregel om at pensjonskapitalen skal utbetales i form av årlige pensjonsytelser. Pensjonskapitalen kan bare utbetales

i form av engangsytelser i den grad det er gitt særlige bestemmelser som tillater dette. Det vises for øvrig til de nærmere reglene om utbetaling i §§ 2–7, 3–3 og 3–4.

I *tredje ledd* fastsettes det at pensjonskapitalen og retten til utbetaling av ytelser etter en individuell pensjonsavtale ikke kan overdras eller pantsettes. Etter annet punktum kan kundens rettigheter heller ikke gjenkjøpes. Formålet er å sikre inntekter ved nådd pensjonsalder, eventuelt ved uførhet eller til etterlatte dersom kunden dør. Dette svarer til reglene i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6–47–7.

Fjerde ledd første punktum fastsetter at det som hovedregel ikke er adgang til motregning i midler som inngår i pensjonskapitalen. I annet punktum åpnes det for motregning med krav som springer ut av pensjonsavtalen. Dette kan for eksempel være kostnader knyttet til administrasjon og forvaltning av kapitalen. Dette svarer også til regelen i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6–47–7 annet ledd.

Til § 1–5. Flytterett

Første ledd første punktum gir kunden rett til å flytte pensjonsavtale med tilhørende midler til en annen institusjon som kan tilby slik pensjonsavtale. For pensjonsavtaler følger flytteretten også direkte av reglene om flytting i forsikringsloven § 11–1. Det følger av annet punktum at det er flyttereglene for fripoliser og pensjonskapitalbevis i forsikringsloven § 11–13 som skal anvendes ved flytting av individuelle pensjonsavtaler. Bakgrunnen for dette er at disse reglene anses som bedre egnet for individuelle pensjonsavtaler enn de mer kompliserte flyttereglene for IPA-kontrakter og individuelle livrenteforsikringer i forsikringsloven § 11–14. Det vises til nærmere omtale i de alminnelige motiver i avsnitt 3.13. Reglene om seleksjonsfradrag i forsikringsloven § 11–14 sjette ledd er likevel gitt tilsvarende anvendelse for individuelle pensjonsavtaler. Oppsigelsesfristen i forsikringsloven for individuelle avtaler er to måneder, se forsikringsloven § 11–13 annet ledd, jf. § 11–5 første ledd. For skattefavisert individuell pensjonsordning er oppsigelsesfristen satt til én måned. Oppsigelsesfristen på én måned gjelder også i de tilfeller hvor avtalen omfatter tilknyttede forsikringer. I de tilfeller det mottakende selskap ber om helseerklæring, kan oppgjørsfristen likevel forskyves med den tid det tar utover én måned å innhente helseerklæring.

Til § 1–6. Institusjonens informasjonsplikt

Informasjonsplikten etter denne paragrafen supplerer informasjonsplikt som følger av annen lovgivning som den enkelte institusjon er underlagt. I forsikringsavtaleloven og forskrift gitt i medhold av forsikringsavtaleloven Del B er det allerede gitt omfattende bestemmelser om informasjonsplikt for forsikringsselskaper. § 1–6 får derfor trolig størst praktisk betydning for institusjoner som ikke allerede omfattes av informasjonsplikten som følger av forsikringsavtaleloven. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 3.7.

Første ledd stiller krav til hvilken informasjon institusjonen skal gi kunden før pensjonsavtalen inngås. Dette omfatter opplysninger om bindingen av pensjonskapitalen i avtaleperioden, jf. lovforslaget § 1–4, om hvilke pensjonsytelser avtalen omfatter, jf. lovforslaget § 1–3, og om regler for utbetaling av ytelsene, se lovforslaget §§ 2–5 til 2–8 og §§ 3–3 til 3–8. Dersom individuell pensjonsspareavtale som skal knyttes til kollektiv tjenstepensjonsordning ikke skal omfatte forsikring av innskuddsfritak ved uførhet som nevnt i § 1–3 annet ledd, skal institusjonen opplyse om forskjell i risikodekninger i den individuelle pensjonsspareavtalen og den kollektive tjenstepensjonsordningen, jf. lovforslaget § 4–1 annet ledd. I henhold til første ledd annet punktum skal institusjonen gi kunden oppdatert informasjon om relevante gjeldende samt varslede skatteregler for skattefaviserte individuelle pensjonsordninger før avtalen inngås. Dette omfatter både skattereglene som gjelder i oppsparingsperioden og skattereglene i utbetalingsperioden. Institusjonen skal i løpet av avtaleperioden også informere om eventuelle endringer i skattereglene for skattefaviserte individuelle pensjonsordninger. Slik informasjon er viktig fordi den skattemessige behandlingen av slike avtaler ofte vil være en viktig motivasjonsgrunn for å inngå avtalen. § 5–7 annet ledd pålegger institusjonen tilsvarende plikt til å opplyse om relevante skatteregler dersom kunde med IPA-kontrakt skal tegne ny forsikringsavtale i henhold til § 5–3 første ledd. Informasjonen skal gis skriftlig.

Det følger av *annet ledd* første punktum at institusjonen årlig skal gi kunden informasjon i form av en kontoutskrift. Hvilken informasjon kontoutskriften skal inneholde følger av § 1–7. Annet punktum stiller krav om at kontoutskriften skal vedlegges oppdatert informasjon over utviklingen av alderspensjonskapitalen og pensjonsytelsene under ulike innskudds- og premienivåer og beregningsforutsetninger. Forutsetningene som institusjonen gjør bruk av ved disse beregningene må

gjøres klart for kunden, og institusjonen må på en tydelig måte opplyse om usikkerheten i beregningsforutsetningene.

Av *tredje ledd* følger det at informasjon etter første og annet ledd som hovedregel skal gis på norsk. Institusjonene har adgang, men ikke plikt, til å gi informasjonen på annet språk når kunden ber om dette.

Til § 1–7. Kontoføring

Første ledd fastsetter at institusjonen skal føre konto for hver pensjonsavtale. Plikten til hvert år å sende ut kontoutskrift følger av § 1–6 annet ledd. Første ledd inneholder videre en liste over hva kontoføringen og kontoutskriften minst skal inneholde av opplysninger. Listen er basert på tilsvarende regler i forskrift 26. mai 1995 nr. 583 om kontoføring og kontoutskrift i livs- og pensjonsforsikring (kontoføringsforskriften) § 5, som er gjort gjeldende for livsforsikring ved forskrift 30. juni 2006 nr. 869 til forsikringsloven (livsforsikring) § 8–1. Kravet til kontoføring for individuelle pensjonsavtaler er imidlertid forenklet i forhold til de krav som følger av nevnte forskrift. Det pålegges ikke plikt til å opplyse i kontoutskriften om hvilke ytelser kunden har rett til. For pensjonsspareavtaler og pensjonsforsikringsavtaler med investeringsvalg vil dette være informasjon som vil være vanskelig å gi, da pensjonsytelsene vil være avhengig av avkastning frem til utbetalingstidspunktet. Det følger imidlertid av § 1–6 at kontoutskriften skal vedlegges oppdatert oversikt over utviklingen av pensjonskapitalen og pensjonsytelsene under ulike innskudds- og premienivå og beregningsforutsetninger. For pensjonsspareavtaler foreslås det også at selskapene før avtalen inngås skal gi relevante eksempler på ulike innskuddsnivåer og pensjonsytelser. I disse sammenhenger vil det også være relevant å gi eksempler basert på ulike sannsynlige avkastningsnivåer, jf. merknadene til § 2–1 første ledd. Institusjonen må på en tydelig måte opplyse om usikkerheten i beregningsforutsetningene.

Fristen for å sende ut kontoutskrift er 31. mars året etter, jf. *annet ledd*. For pensjonsforsikringsavtaler er likevel fristen 31. mai året etter, fordi en slik institusjon må ha tid til å ferdigstille årsregnskapet for opplysninger om overskuddstildeling i forsikring kan gis.

Til § 1–8. Ligningsforhold

Første ledd fastsetter at det skal fremgå av avtalevilkårene, kvitteringer for innskudd eller premie og

meldinger til ligningsmyndighetene at dokumentene gjelder pensjonsavtaler som er etablert i henhold til loven.

Av *annet ledd* fremgår det videre at det er institusjonene som er ansvarlig for riktigheten av opplysningene som fremgår av dokumentene som nevnt i første ledd. Lovforslaget er i samsvar med reglene for IPA-kontrakter, jf. forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6–47–9. De samme prinsipper er fulgt ved andre skattestimulerte pensjonsordninger, jf. innskuddspensjonsloven § 2–8 og foretakspensjonsloven § 2–6.

Til § 1–9. Tilsyn

Første ledd fastsetter at Kredittilsynet fører tilsyn med individuelle pensjonsordninger etter loven.

Annet ledd fastsetter at Kredittilsynet kan treffe pålegg om retting i de tilfeller en pensjonsordning er, eller forvaltes i strid med, lov eller forskrift. § 1–9 svarer til innskuddspensjonsloven § 2–9. Mens Kredittilsynet etter innskuddspensjonsloven § 2–9 både kan treffe pålegg overfor institusjonen og forsikringstaker, dvs. arbeidsgiverforetaket, vil Kredittilsynet etter denne loven bare ha kompetanse til å treffe eventuelt pålegg om retting overfor institusjonen. Foretakspensjonsloven § 2–7 fjerde og femte ledd om manglende etterfølgelse av pålegg om retting innen fastsatt frist er gitt tilsvarende anvendelse så langt disse bestemmelsene passer.

Kapittel 2. Individuelle innskuddspensjonsavtaler

Kapittel 2 i lovforslaget inneholder særlige regler for individuelle pensjonsspareavtaler. Disse reglene kommer i tillegg til de generelle reglene i lovforslaget kapittel 1. Fordi gjeldende lovgivning ikke inneholder regler for krav til utforming og innhold i pensjonsspareavtaler tilsvarende forsikringsavtalelovens regler, er det behov for å ta inn slike regler i loven her. Tilsvarende er gjort for kollektiv innskuddspensjon i innskuddspensjonsloven og forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon. Det vises til de alminnelige motiver avsnitt 3.6.1.

Til § 2–1. Pensjonsspareavtalen

Første ledd stiller krav om at pensjonsspareavtaler må inngås skriftlig. Tilsvarende krav til skriftlighet for pensjonsforsikringsavtaler følger av forsikringsavtaleloven.

Etter annet punktum skal institusjonen før pensjonsspareavtalen inngås utarbeide og gi kunden relevante eksempler på ulike innskuddsnivåer og antatt alderspensjonskapital ved nådd pensjonsalder. Dette innebærer at det skal gis eksempler på hva årlige innbetalinger av ulik størrelse og ulike sannsynlige avkastningsnivåer vil kunne gi i pensjonskapital ved pensjonsalder. Institusjonen skal på en tydelig måte opplyse om usikkerheten i beregningsgrunnlaget. Eksempelene skal være relevante for den typen avtale som er aktuell for vedkommende kunde, slik at kunden gis et bilde av forholdet mellom innskuddsnivå og ytelser. Dette vil kunne gi kunden et grunnlag for å vurdere hva avtalen vil kunne gi i alderspensjon ved nådd pensjonsalder og således lønnsomheten i avtalen for kunden.

Annet ledd gir generelle krav om hvilke opplysninger som skal gis i pensjonsspareavtalen. For pensjonsforsikringsavtaler er tilsvarende krav fastsatt i § 3–1 annet ledd og i forsikringsavtaleloven. Avtalen skal angi hvilke pensjonsytelser som omfattes. Rammene for hvilke pensjonsytelser som en pensjonsspareavtale skal og kan omfatte, følger av § 1–3. Lovens krav til utbetaling mv. følger av §§ 2–5 til 2–10. Avtalen skal angi kundens og institusjonens adgang til å endre avtalen. Institusjonens adgang til å endre avtalen kan være begrenset av alminnelige avtalerettslige regler, virksomhetslovgivningen for den aktuelle institusjon eller særskilt avtalelovgivning, for eksempel forsikringsavtaleloven. Avtalen skal opplyse om kundens rett til å flytte etter § 1–5, samt kundens rett til å si opp avtalen, jf. § 2–3. I forsikringsavtaleloven § 12–3 er det gitt regler om oppsigelse og flytting av ulykkes- og sykeforsikringer som kan være knyttet til en pensjonsspareavtale.

Tredje ledd fastsetter at avtalen skal angi hvilken institusjon som er ansvarlig for dekning av forsikring av innskuddsfritak eller andre tilknyttede forsikringer som er omfattet av pensjonsspareavtalen, dersom institusjonen som inngår avtalen ikke selv er ansvarlig for disse forsikringene. Dette vil være aktuelt både i de tilfeller institusjonen ikke selv kan tilby slike forsikringer, og videre i de tilfeller hvor kunden velger å tegne slike forsikringer hos en annen tilbyder enn pensjonsleverandøren. Bestemmelsen er i samsvar med hva som er gjort gjeldende for innskuddspensjonsordninger i forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon § 4 tredje ledd. Som nevnt under merknadene til lovforslaget § 1–3 er det institusjonen som avtalen om alderspensjon er inngått med, som normalt vil anses som kun-

dens avtalepart. Det vises til lovforslaget §§ 2–9 og 2–10 om innskuddsfritak ved uførhet og andre forsikringer som kan knyttet til en pensjonsspareavtale, og merknader til disse paragrafene.

Fjerde ledd fastsetter krav som innebærer at vederlag knyttet til pensjonsspareavtalen skal synliggjøres for kunden. Dette skal skje ved at avtalen angir hvilke vederlag som kreves og størrelsen på disse. Etter første punktum skal institusjonens vederlag for administrasjon av avtalen, herunder til forvaltning av alderspensjonskapitalen, angis. Det samme gjelder vederlag for administrasjon av tilknyttede forsikringer som omfattes av avtalen, jf. § 1–3 annet og tredje ledd. Det følger av § 1–3 fjerde ledd at det ikke gis fradrag i skattepliktig inntekt for vederlag for forvaltning av pensjonskapital som er oppbygget gjennom tidligere års innbetalinger og avkastning. Annet punktum angir nærmere hva vederlag for forvaltning av alderspensjonskapitalen skal omfatte. Bestemmelsen svarer til § 5 tredje ledd i forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon, og innebærer at også godtgjørelse som dekkes ved avregning i avkastning på den forvaltede kapital skal gjøres synlig for kunden. Dette gjelder uansett om det er institusjonen selv som forestår forvaltningen eller om institusjonen har valgt å bruke ekstern kapitalforvalter. Dersom institusjonen allerede har tatt seg betalt for forvaltningen av alderspensjonskapitalen, følger det av tredje punktum at godtgjørelse avregnet mot avkastningen skal tilføres alderspensjonskapitalen ved at institusjonen regnskapsfører beløpet som avkastning. Institusjonen kan således ikke ta mer betalt for forvaltningen av pensjonskapitalen enn det som er angitt i avtalen.

Etter *femte ledd* første punktum skal pensjonsspareavtalen angi om institusjonen garanterer en avkastning ved forvaltningen av pensjonskapitalen, og i tilfelle størrelsen på avkastningsgarantien. Av annet punktum følger det at eventuell avkastning på forvaltning utover det som overstiger oppgitt rentesats også skal tilføres til alderspensjonskapitalen.

Sjette ledd første punktum angir hvilke opplysninger avtalen skal inneholde dersom pensjonskapitalen skal forvaltes i egen investeringsportefølje. Hva «egen investeringsportefølje» er fremgår av innskuddspensjonsloven § 3–3 første ledd. «Investeringsportefølje» er videre anvendt både i foretakspensjonsloven kapittel 11 og forsikringsloven kapittel 9. Etter annet punktum skal det i avtalen opplyses om institusjonen gir særskilt avkastningsgaranti. Vederlaget for en slik avkastningsgaranti

skal i så fall fremgå av avtalen. Det avhenger av de alminnelige virksomhetsreglene for de ulike institusjonene om de har adgang til å avgi særskilt avkastningsgaranti eller ikke.

I *syvende ledd* er det fastsatt at institusjonen må inngå særskilt avtale med kunden dersom det skal kunne kreves eget gebyr for inngåelsen av avtalen. Denne bestemmelsen sier ingenting om hvilken adgang institusjonen har til å kreve slikt gebyr, men regulerer kun det forhold at dette må avtales særskilt med kunden og ikke kan inngå som standardvilkår i en avtale. Det vises også til forskrift 30. juni 2006 nr. 870 om innskuddspensjonsordninger som skal oppfylle minstekravene i lov om obligatorisk tjenestepensjon § 5 fjerde ledd.

Til § 2–2. Årlige innbetalinger

Første ledd fastsetter at pensjonsspareavtalen skal inneholde en betalingsplan som fastsetter hvilke årlige innbetalinger kunden skal foreta til oppbygging av alderspensjonskapital, og i tilfelle til dekning av premie for innskuddsfritak og andre tilknyttede forsikringer dersom avtalen også omfatter dette. Både innskudd og premie til tilknyttede forsikringer vil dermed kunne varieres innen rammene av lovforslaget § 2–2 annet ledd samt kravene til alderspensjonsoppbygging i lovforslaget § 1–3. For tilknyttede forsikringer som tegnes som ettårige forsikringer vil kunden dermed fra år til år kunne velge om han skal tegne slike forsikringer, og vil fra år til år kunne variere premien på slike risikodekninger innen de krav loven stiller til alderspensjonsoppbygging. Institusjonen vil videre innen rammen som er fastsatt i betalingsplanen kunne endre premien til flerårige forsikringer uten at betalingsplanen endres. Det legges til grunn at institusjonen ved utarbeidelse av betalingsplanen tar høyde for at premien til slike forsikringer vil kunne øke i avtaleperioden.

Annet ledd første punktum fastsetter at kunden skal kunne endre betalingsplanen ved melding til institusjonen. Dette gir kunden en mulighet til å tilpasse innbetaling til skattefavoredert individuell pensjonsordning ved for eksempel endringer i inntekt og lignende. Etter annet punktum gis kunden en viss fleksibilitet i forhold til betalingsplanen. På samme måte som for innskuddspensjonsordninger i innskuddspensjonsloven § 5–1 annet ledd, er det lagt opp til at kunden for det enkelte år kan foreta årlig innbetaling som er 25 prosent høyere eller lavere enn det som er avtalt i betalingsplanen. Forutsetningen er at innbetalingen er innenfor rammen av det loven tillater, jf. lovforslaget § 1–3 fjerde ledd, samt i tråd med kravene om oppbyg-

ging av alderspensjonskapital, jf. lovforslaget § 1–3 første ledd. Kunden kan etter tredje punktum, ved melding til institusjonen, helt eller delvis unnlate å foreta innbetaling til pensjonsspareavtale for den periode kunden angir i meldingen. Dette innebærer at innbetaling som skulle ha skjedd i medhold av betalingsplanen likevel ikke skjer. Kunden vil etter utløpet av perioden igjen kunne gjenoppta innbetalingene i samsvar med betalingsplanen. Av skattemessige grunner vil det ikke være mulig for kunden på et senere tidspunkt å ta igjen de innbetalingene som ikke skjedde i den perioden der adgangen i tredje punktum til helt eller delvis å unnlate å foreta innbetaling er benyttet.

Adgangen til å endre eller unnlate innbetaling for en periode omfatter likevel ikke premie til flerårige forsikringer. *Tredje ledd* fastsetter at dersom kunden endrer eller unnlater betaling i henhold til annet ledd, skal det likevel betales premier til flerårige tilknyttede forsikringer som nevnt i § 1–3 annet og tredje ledd. Bakgrunnen for dette er at unnlattelse av å betale slik premie vil føre til at forsikringsavtalen avbrytes, jf. forsikringsavtalelovens regler om dette. Både for ettårige og flerårige forsikringer gjelder imidlertid at premie må innbetales årlig dersom ikke forsikringsdekningen skal opphøre. Bestemmelsen i tredje ledd innebærer et unntak fra hovedregelen i § 1–3 første ledd om at alderspensjonssparing skal utgjøre minst en tredjedel av årlig innbetaling. Av annet punktum følger at premier til slike forsikringer likevel ikke kan overstige samlede premier som det ville ha vært anledning til å betale dersom årlig innbetaling ble foretatt i henhold til betalingsplanen, jf. regelen i § 1–3 første ledd om at minst en tredjedel av årlig innbetaling skal gå til alderspensjonssparing. Det er ikke adgang til å trekke risikopremien fra den oppbygde pensjonskapitalen.

Til § 2–3. Pensjonsspareavtalen avbrytes av kunden

Første ledd gjelder i de tilfeller hvor kunden ikke ønsker å videreføre avtalen. Etter første punktum kan kunden når som helst gi institusjonen melding om at vedkommende vil avbryte pensjonsspareavtalen. Dette er i samsvar med tilsvarende rett for forsikringsavtaler i forsikringsavtaleloven § 12–3 første ledd. Annet punktum gjelder de tilfeller hvor kunden ikke uttrykkelig melder fra om at vedkommende ønsker å avbryte avtalen, men hvor årlig innbetaling ikke foretas i samsvar med det som er avtalt i betalingsplanen etter § 2–2 første ledd eller eventuelt i samsvar med § 2–2 annet ledd annet punktum, og kunden ikke har gitt melding om at det ikke vil bli foretatt innbetaling for en bestemt

periode, jf. lovforslaget § 2–2 annet ledd tredje punktum. Bestemmelsen er basert på systemet i forsikringsavtaleloven §§ 14–2 og 14–3, som skiller mellom betalingsvarsel før forfall og særskilt varsel etter at fristen for innbetaling er oversittet, men er noe forenklet. For at avtalen skal anses avbrutt av kunden etter denne bestemmelsen, må årlig innbetaling for det første være forfalt. For det andre må institusjonen ha sendt kunden et varsel med krav om innbetaling, og kunden ha unnlatt å betale innen tre måneder etter at varselet er sendt. Ved avbrudd av avtalen vil man ikke lenger ha en avtale som faller inn under skatteregimet for individuelle pensjonsavtaler. Etter fjerde punktum skal det da utstedes et pensjonskapitalbevis for den opptjente pensjonskapitalen etter reglene i innskuddspensjonsloven § 6–2. For å synliggjøre at kunden fremdeles må betale vederlag for administrasjon og forvaltning av den oppsparte pensjonskapitalen, skal dette angis i pensjonskapitalbeviset.

Annet ledd åpner for en sammenslåing før kunden har nådd pensjonsalder av pensjonskapitalbevis utstedt etter første ledd fjerde punktum med annen pensjonsspareavtale som kunden har. Sammenslåingen skjer ved at pensjonskapitalen knyttes til pensjonskapitalbeviset overføres til alderspensjonskapitalen knyttet til pensjonsspareavtalen. En kunde som ikke finner økonomisk grunnlag for å fortsette innbetaling til en pensjonsspareavtale, vil for eksempel en del år senere kunne finne det riktig å på ny inngå en pensjonsspareavtale i samme institusjon eller i en annen institusjon enn den som utstedet pensjonskapitalbeviset. I slike tilfeller vil det være praktisk og ressursbesparende å kunne slå sammen pensjonskapitalen slik at den kan forvaltes samlet, forutsatt at avtalene forvaltes av samme institusjon. Sammenslåingen kan eventuelt skje etter forutgående flytting. Sammenslåing av pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon er regulert i § 2–6.

Dersom det er knyttet forsikringer til pensjonsspareavtalen, jf. § 1–3 annet og tredje ledd, vil også disse avbrytes dersom pensjonsspareavtalen avbrytes etter første ledd, jf. *tredje ledd* første punktum. For disse forsikringene vil i tillegg reglene om avbrudd av forsikringsavtale og manglende premiebetaling i forsikringsavtaleloven §§ 12–3 og 12–5, samt §§ 14–2 og 14–3 komme til anvendelse, jf. annet punktum.

Til § 2–4. Pensjonsalder

Første ledd første punktum fastsetter at pensjonsalderen for pensjonsspareavtaler som hovedregel er 67 år. Etter annet punktum kan det avtales en høy-

ere pensjonsalder. Dette gir en mulighet til å bli stående lengre i arbeid, jf. St.meld. nr. 12 (2004–2005) Pensjonsreform – trygghet for pensjonene, avsnitt 3.6.

For de skattefaviserte kollektive tjenstepensjonsordningene er det gitt regler om særaldersgrenser for ulike yrkesgrupper. For å ivareta den fleksibilitet i pensjonsalderen som disse særaldersgrensene gir, fastsettes det i *annet ledd* første punktum at det kan avtales i pensjonsspareavtalen at pensjonsalderen skal være den samme som i lovregulert offentlig eller privat tjenstepensjonsordning som kunden er medlem i. Lovregulert tjenstepensjonsordning omfatter pensjonsordninger etter foretakspensjonsloven, innskuddspensjonsloven, forsikringsloven kapittel 10 (kommunale pensjonsordninger) og statlige pensjonsordninger. Siden særaldersgrensene er knyttet til særskilte yrker og stillinger, vil skifte av stilling eller arbeidsgiver kunne medføre at man ikke lenger har rett til å gjøre bruk av en særaldersgrense. Kunden har da plikt til å informere institusjonen om dette. Når særaldersgrensen bortfaller gjelder hovedregelen om at aldersgrensen er 67 år, med mindre det avtales ny særaldersgrense i henhold til bestemmelsens annet ledd.

Tredje ledd åpner for at den avtalte pensjonsalder senere kan endres. Forutsetningen for rett til endring av pensjonsalder er at den nye avtalte pensjonsalderen ligger innenfor rammene i loven.

Til § 2–5. Pensjonskapitalbevis

Når kunden når pensjonsalderen som er avtalt i henhold til lovforslaget § 2–4, skal institusjonen i henhold til *første ledd* første punktum utstede pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon. Dette er det samme systemet som er brukt i innskuddspensjonsloven, jf. innskuddspensjonsloven § 7–2. For å unngå at det blir nødvendig å endre lovens bestemmelser om pensjonsalder dersom det innføres fleksibel pensjonsalder i folketrygden, åpner annet punktum for at pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon kan kreves utstedt fra det tidspunkt kunden har rett til alderspensjon fra folketrygden.

Selv om utgangspunktet er at pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon først skal utstedes ved nådd pensjonsalder, åpnes det i *annet ledd* for at det kan avtales at kunden kan kreve at slikt pensjonskapitalbevis utstedes på et tidligere tidspunkt. Dette innebærer at muligheten for tidligere utstedelse må fastsettes i avtalevilkårene, men kunden avgjør selv om denne muligheten skal benyttes eller ikke. Etter første punktum

kan det avtales at kunden kan kreve pensjonskapitalbevis utstedt fra vedkommende fyller 62 år. Denne adgangen gjelder i de tilfelle hvor kunden ikke lenger mottar lønn. Beregnet personinntekt og godtgjørelse til deltaker for arbeidsinnsats i deltakerliknet selskap sidestilles med lønn i denne sammenheng. Det vises til definisjonen av begrepet «lønn» i innskuddspensjonsloven § 1–2 bokstav j og foretakspensjonsloven § 1–2 bokstav h. Dersom avtalen åpner for dette kan det også avtales at ytelsen skal settes ned ved fylte 67 år, likevel ikke med mer enn 50 prosent, jf. annet punktum. 62 år svarer til det tidligste tidspunktet man kan gå av med AFP.

Tredje ledd første punktum åpner for at kunden kan kreve utstedelse av pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende pensjon dersom kunden har rett til uføreytelser fra folketrygden. Vilkåret er at kunden ikke har rett til uføreytelser som nevnt i § 3–6 i henhold til pensjonsavtalen. Uføreytelser fra folketrygden omfatter her både tidsbegrenset uførestønad og uførepensjon. Uføreytelser fra folketrygden forutsetter at vedkommende har en uføregrad på 50 prosent eller mer. Denne adgangen er i samsvar med det som er fastsatt for IPA-kontrakter i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6–47–14 første ledd annet punktum. Pensjonskapitalbevis som utstedes i henhold til denne bestemmelsen skal etter annet punktum forvaltes i henhold til egen spareavtale. Av tredje punktum følger det at årlig ytelse i disse tilfellene skal tilpasses til uføregraden og fastsettes etter reglene i § 2–7 første ledd annet punktum og femte ledd så langt de passer. Utbetaling skal bare skje så lenge kunden har rett til uføreytelser fra folketrygden. Dersom kunden ikke lenger har rett til uføreytelser fra folketrygden eller kunden når den avtalte pensjonsalder etter § 2–4, skal gjenværende pensjonskapital etter tredje punktum utbetales etter reglene om alderspensjon, jf. § 2–7.

Til § 2–6. Bruk av pensjonskapitalbevis

Bestemmelsene i § 2–6 gir uttømmende regler for hvordan kapital knyttet til pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon kan disponeres. Etter *første ledd* skal pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon etter § 2–5 første ledd forvaltes i spareavtale. Kunden kan imidlertid velge å konvertere pensjonskapitalbeviset til en pensjonsforsikringsavtale etter reglene i lovforslaget kapittel 3. Det vises til tilsva-

rende bestemmelse i innskuddspensjonsloven § 7–3 første ledd.

I *annet og tredje ledd* er det gitt bestemmelser som gir adgang til å slå sammen pensjonskapitalbeviset med andre pensjonsrettigheter. En forutsetning for sammenslåing av pensjonsrettigheter er at pensjonsrettighetene flyttes til en og samme institusjon. For å sikre hensiktsmessig forvaltning og samlet utbetaling av alderspensjon; åpner *annet ledd* første punktum for at pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon kan slås sammen med annet pensjonskapitalbevis. Sistnevnte pensjonskapitalbevis må gi kunden rett til utbetaling av alderspensjon, enten med rett til straks begynnende alderspensjon eller med rett til alderspensjon der utbetalingen allerede er påbegynt. Et slikt pensjonskapitalbevis kan enten være utstedt etter opphør av medlemskap i en kollektiv innskuddspensjonsordning, forutsatt at pensjonskapitalbeviset skal forvaltes som spareavtale, eller pensjonskapitalbeviset kan være utstedt i medhold av reglene i lovforslaget her. Dersom kunden krever sammenslåing av pensjonskapitalbevis, skal institusjonen i medhold av annet punktum utstede et nytt pensjonskapitalbevis for den samlede pensjonskapitalen. Dette pensjonskapitalbeviset skal i samsvar med første ledd forvaltes i henhold til egen spareavtale, eller konverteres til pensjonsforsikringsavtale om kunden ønsker dette.

Innskuddspensjonsloven § 7–3 første ledd bokstav b åpner for at det i regelverket for en innskuddspensjonsordning kan fastsettes at pensjonskapitalbevis utstedt etter innskuddspensjonsloven § 7–2 skal konverteres til pensjonsforsikring i utbetalingsperioden. Tredje punktum sier uttrykkelig at slikt pensjonskapitalbevis ikke omfattes av retten til sammenslåing i annet ledd. Slike tilfeller reguleres i tredje ledd første punktum.

Tredje ledd første punktum åpner for at pensjonskapitalbevis som er utstedt etter § 2–5 første eller annet ledd kan benyttes til engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelsene i en pensjonsforsikringsavtale inngått ved konvertering av pensjonskapitalbevis til forsikring etter innskuddspensjonsloven § 7–3 første ledd bokstav b. En slik bruk av pensjonskapitalbeviset forutsetter samtykke fra institusjonen. Det vil være livsforsikrings-selskap og pensjonskasser med adgang til å tilby individuelle livsforsikringer som kan tilby pensjonsforsikringsavtaler med dødelighetsarv. Etter annet punktum kan pensjonskapitalbeviset anvendes på tilsvarende måte som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelsen i henhold til fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenestepensjonsordning.

*Til § 2–7. Pensjonsytelsenes størrelse.
Utbetalingsperiode*

Bestemmelsen angir hvordan utbetaling av alderspensjonen skal skje når pensjonskapitalen knyttet til et pensjonskapitalbevis forvaltes i henhold til spareavtale. Bestemmelsen bygger på tilsvarende bestemmelser i innskuddspensjonsloven samt regler fastsatt for IPA i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6–47. Formålet med bestemmelsene er å gi kunden fleksibilitet til å tilpasse alderspensjonsytelsene til sitt behov, samtidig som det sikres at alderspensjonen innebærer en reell erstatning for tapt arbeidsinntekt ved nådd pensjonsalder. Dersom pensjonskapitalen er konvertert til pensjonsforsikringsavtale følger utbetaling av pensjonsytelser reglene i § 3–3.

Første ledd første punktum fastsetter at alderspensjonen skal løpe fra avtalt pensjonsalder og til fylte 77 år eller senere. Dersom det er avtalt en høyere pensjonsalder enn 67 år skal alderspensjonen uansett minst løpe i 10 år. Et krav om minste utbetalingstid på 10 år følger også av innskuddspensjonsloven § 7–3 annet ledd og forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6–47–12 fjerde ledd første punktum. I henhold til bestemmelsens annet punktum kan det avtales at pensjonsytelsen skal reduseres etter 10 år eller senere. Dette er i samsvar med innskuddspensjonsloven § 7–3 tredje ledd. Det kan også avtales at ytelsene skal kunne øke etter 10 år eller senere, for å kompensere for eventuelt redusert pensjon fra en kollektiv tjenestepensjonsordning.

Annet ledd første punktum fastsetter at alderspensjonen i et enkelt år skal fastsettes med sikte på at alderspensjonen ikke skal utgjøre en større del av pensjonskapitalen enn dette året utgjør av gjenværende utbetalingsperiode. Fordi det vil tilkomme avkastning på kapitalen også i løpet av utbetalingstiden vil det ikke være mulig å få nøyaktig like utbetalingsbeløp hvert år. Formuleringen i denne bestemmelsen er valgt for at institusjonen skal kunne ta hensyn til at det tilkommer en avkastning på kapitalen i utbetalingsperioden. Bestemmelsen bygger på innskuddspensjonsloven § 7–3 tredje ledd annet punktum og forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6–47–5 tredje ledd og § 6–47–24 annet ledd. Bestemmelsen har likevel fått en noe annen utforming ved at det etter annet punktum kan tas hensyn til avtale om nedsettelse av ytelser hvor loven her åpner for dette, jf. første ledd, § 2–5 annet ledd og eventuelt

forhold som nevnt i tredje og fjerde ledd i paragrafen her.

Tredje ledd svarer til innskuddspensjonsloven § 7–2 annet ledd og innebærer at kunden kan velge å utsette utbetaling av alderspensjonskapitalen i den utstrekning vedkommende mottar lønn etter nådd pensjonsalder. Dette vil tilrettelegge forholdene for kunder som velger å stå lengre i arbeid. Etter første punktum kan kunden kreve at det ikke skal utbetales pensjon i den utstrekning vedkommende mottar lønn. Beregnet personinntekt og godtgjørelse til deltaker for arbeidsinnsats i deltakerliknet selskap sidestilles med lønn i denne sammenheng. Det vises til definisjonen av begrepet «lønn» i innskuddspensjonsloven § 1–2 bokstav j og foretakspensjonsloven § 1–2 bokstav h. Annet punktum klargjør at den pensjonen som ikke utbetales i henhold til første punktum blir værende i pensjonskapitalen og forvaltes i henhold til spareavtalen, jf. § 2–6 første ledd.

Fjerde ledd åpner for at kunden ved pensjonsalder kan kreve at utbetalingen av alderspensjonen helt eller delvis utskytes til et senere tidspunkt. Første punktum gjelder hvor utbetalingen utskytes til et senere tidspunkt i sin helhet. Annet punktum gjelder hvor utbetalingen bare delvis utskytes, slik at alderspensjonen i den første perioden utgjør en lavere ytelse enn den siste delen av utbetalingsperioden. Tredje punktum svarer til tredje ledd annet punktum. Siden utbetalingen fra en kollektiv tjenestepensjonsordning kan opphøre eller reduseres etter ti år, vil kunden ved å utskyte utbetalingen kunne tilpasse utbetalingen slik at vedkommende oppnår en jevnere samlet inntekt som pensjonist enn det som ellers kunne vært tilfelle.

Femte ledd er det gjort unntak fra hovedregelen i første ledd om at alderspensjonen skal løpe minst til fylte 77 år, i de tilfeller hvor pensjonskapitalen vil gi en årlig pensjon på mindre enn 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp (G). Utbetalingstiden kan da settes til det antall år som vil gi en årlig pensjon på om lag 20 prosent av G. Bestemmelsen svarer til innskuddspensjonsloven § 7–3 tredje ledd fjerde punktum.

Sjette ledd åpner for at avtalt tidspunkt for opphør, utbetaling eller nedsettelse av alderspensjonen senere kan endres innenfor de rammer loven setter.

Til § 2–8. Ved kundens død

Paragrafen gir regler for hva som skal skje med pensjonskapitalen dersom kunden dør. Det vil ikke være adgang til å utnevne begunstiget etter reglene i forsikringsavtaleloven §§ 15–2 flg., slik

det i dag er for spareavtaler etter IPA-regelverket. *Første ledd* fastsetter at retten til oppspart alderspensjonskapital ikke bortfaller dersom kunden dør før pensjonsalder eller i utbetalingstiden, i motsetning til hva som gjelder for pensjonsforsikringsavtaler, jf. § 3–3 første ledd. Pensjonskapitalen skal i slike tilfeller anvendes i samsvar med bestemmelsens annet og tredje ledd.

Annet ledd regulerer de tilfeller hvor kunden dør før pensjonskapitalen har kommet til utbetaling. Bestemmelsen er bygget opp etter reglene i innskuddspensjonsloven § 7–4, jf. første punktum. Dette innebærer at pensjonskapitalen først skal anvendes til barnepensjon til barn under 21 år som kunden har plikt til å forsørge eller faktisk forsørger. Dersom kunden ikke har barn med rett til slik pensjon eller dersom pensjonskapitalen overstiger det som er nødvendig til å sikre barnepensjon, skal kapitalen anvendes til pensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer. Barnepensjon og eventuell pensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer kan enten utbetales i form av spareavtale eller konverteres til forsikring i livsforsikringsselskap. Tilsvarende gjelder etter annet punktum for pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende pensjon og som forvaltes som spareavtale, jf. § 2–6 første ledd.

Dersom kunden verken etterlater seg barn, ektefelle, registrert partner eller samboer med rett til pensjon etter annet ledd, eller pensjonskapitalen overstiger det som er nødvendig for å sikre slik pensjon, skal pensjonskapitalen utbetales som engangsbeløp til dødsboet, jf. tredje ledd. Tilsvarende gjelder i innskuddspensjonsloven § 7–4 fjerde ledd.

Til § 2–9. Innskuddsfritak ved uførhet

Paragrafen fastsetter når innskuddsfritak ved uførhet som er knyttet til individuell pensjonsordning etter lovforslaget § 1–3 annet ledd begynner å løpe. Etter *første ledd* første punktum begynner innskuddsfritaket å løpe dersom kunden blir ufør med en uføregrad på minst 20 prosent. Annet punktum fastsetter at uføregraden skal beregnes i samsvar med reglene i foretakspensjonsloven § 6–2. Bestemmelsene i første ledd er for øvrig i samsvar med lov om obligatorisk tjenestepensjon § 4 annet ledd første og annet punktum

Etter *annet ledd* løper innskuddsfritaket så lenge kunden har en uførhet med en uføregrad på 20 prosent eller mer, eller frem til avtalt pensjonsalder. Ved oppnådd pensjonsalder opphører opptjeningen av alderspensjon, og alderspensjonen kommer til utbetaling. Annet ledd er i samsvar med lov

om obligatorisk tjenestepensjon § 4 annet ledd tredje punktum.

Til § 2–10. Tilknyttede forsikringer

Det følger av *første ledd* at forsikringer i henhold til § 1–3 tredje ledd som gir rett til uførepensjon eller andre uføreytelser og etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer samt barnepensjon skal utformes i overensstemmelse med §§ 3–6 til 3–8. Det vises til merknadene til disse bestemmelsene nedenfor.

Kapittel 3. Individuelle pensjonsforsikringsavtaler

Kapittel 3 i lovforslaget inneholder regler om skattefavoriserte individuelle pensjonsordninger som etableres som pensjonsforsikringsavtaler. Bestemmelsene i kapittel 3 kommer i tillegg til de generelle reglene i kapittel 1. Pensjonsforsikringsavtaler reguleres også av forsikringsavtaleloven Del B.

Til § 3–1. Pensjonsforsikringsavtale

Første ledd første punktum fastslår at reglene i forsikringsavtaleloven Del B gjelder med mindre noe annet er sagt uttrykkelig i lovforslaget. Dette gjelder blant annet generelle formkrav og krav til hvordan avtalen inngås. Av annet punktum følger det at institusjonen ikke kan kreve eget gebyr for inngåelsen av kontrakten uten at det er inngått egen avtale med kunden om dette. Det vises til tilsvarende bestemmelse i § 2–1 syvende ledd.

Annet ledd stiller visse krav til innholdet i en pensjonsforsikringsavtale. Disse kommer i tillegg til de krav som følger av forsikringsavtaleloven Del B. Pensjonsforsikringsavtalen skal angi hvilke ytelser som omfattes av avtalen, jf. § 1–3, og vilkårene for utbetaling av disse ytelsene, jf. §§ 3–3 til 3–8. Dersom pensjonskapitalen forvaltes i særskilt investeringsportefølje, se tredje ledd, eller størrelsen på ytelsene ikke er garantert, vil angivelsen av størrelsen på alderspensjonen måtte tilpasses dette. I tillegg skal avtalen opplyse om hvilke premier kunden skal betale og hvilke vederlag for tjenester som påløper. Dette er viktige opplysninger for at kunden skal kunne sammenligne tilbudene fra ulike leverandører.

Tredje ledd gir lovforslaget § 2–1 sjette ledd tilsvarende anvendelse dersom pensjonskapitalen i henhold til pensjonsforsikringsavtalen skal forvaltes i særskilt investeringsportefølje. Det vises til merknadene foran til § 2–1 sjette ledd.

Fjerde ledd regulerer de tilfelle der pensjonsforsikringsavtalen opphører før kunden har nådd pensjonsalder, med unntak av opphør fordi kunden dør. Opphør som følge av kundens død reguleres av § 3–3 første ledd. Ved opphør før nådd pensjonsalder skal kunden få et pensjonsbevis. Slikt pensjonsbevis skal angi kundens rettigheter og plikter i forhold til institusjonen. Dette omfatter blant annet hvilket vederlag for tjenester som kunden skal betale etter opphørstidspunktet. For øvrig reguleres opphør av individuell pensjonsforsikringsavtale av forsikringsavtaleloven kapittel 12. Pensjonsbevis utstedt etter denne bestemmelsen må ikke forveksles med fripolise som utstedes ved fratreden før nådd pensjonsalder når man er medlem i kollektiv ytelsesbasert pensjonsordning.

Til § 3–2. Pensjonsalder

Paragrafen svarer til § 2–4. Det vises til merknadene til § 2–4 ovenfor.

Til § 3–3. Alderspensjon

Pensjonsforsikringsavtaler som omfattes av bestemmelsene i lovforslaget kapittel 3, vil ha dødelighetsarv. Dette innebærer at retten til alderspensjon med tilhørende premiereserve faller bort dersom kunden dør, jf. *første ledd*. Dette gjelder for det første dersom kunden dør før tidligste tidspunkt som pensjonen kan kreves utbetalt. Tilsvarende vil retten til gjenværende alderspensjon falle bort dersom kunden dør mens alderspensjon utbetales. Premiereserven knyttet til alderspensjon kan således ikke anvendes til pensjon til kundens etterlatte dersom kunden dør. Dette markerer en viktig forskjell fra pensjonsspareavtaler. Kapitaliseringsprodukter i livsforsikringsselskap hvor retten til utbetaling av pensjonskapitalen ikke faller bort ved kundens død (kapitaliseringsprodukter uten dødelighetsarv), regnes som pensjonsspareavtale og ikke pensjonsforsikringsavtale, jf. lovforslaget § 1–1 første ledd annet punktum.

Annet ledd første punktum fastslår at alderspensjonen skal ytes fra avtalt pensjonsalder, jf. § 3–2. For øvrig svarer bestemmelsen til § 2–5 første og annet ledd. Det vises til merknadene til § 2–5 første og annet ledd ovenfor.

Tredje ledd svarer til § 2–7 tredje ledd. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Fjerde ledd svarer til § 2–7 fjerde ledd. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Femte ledd første punktum angir opphørstidspunktet for alderspensjonsytelsen. I utgangspunktet løper ytelsen til kunden dør, det vil si som en livsvarig ytelse. Det kan likevel avtales at ytelsen skal være opphørende. Annet og tredje punktum svarer til § 2–7 første ledd. Det vil si at det kan avtales at alderspensjonen skal opphøre fra fylte 77 år, eller i minst ti år dersom det er avtalt en høyere pensjonsalder enn 67 år. Det kan avtales at ytelsene skal settes ned etter 10 år fra avtalt pensjonsalder eller senere. Det vises til merknadene til § 2–7 første ledd ovenfor.

Sjette ledd svarer til lovforslaget § 2–7 femte ledd. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

På samme måte som lovforslaget § 2–7 sjette ledd, åpner *syvende ledd* for at avtale om tidspunktet for opphør, utbetaling eller nedsettelse av alderspensjonen kan endres. Endringsavtalen må holde seg innenfor lovens rammer. Reglene om omregning av alderspensjonen ved slike endringer følger av § 3–9. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen nedenfor.

Til § 3–4. Alderspensjon uten ytelsesgaranti

§ 3–4 kommer til anvendelse på pensjonsforsikringsavtaler der alderspensjonen ikke er garantert fra livsforsikringsselskapets side. Dette vil være kapitaliseringsprodukter med dødelighetsarv, der pensjonsforsikringsavtalen fastsetter at pensjonskapitalen skal forvaltes i egen investeringsportefølje eller der størrelsen av pensjonsytelsene ikke er garantert av institusjonen. Reglene i § 3–3 om utbetalingstid mv. gjelder også for disse avtalene. Det vises til merknadene til § 3–3 ovenfor. For slike avtaler skal pensjonen i et enkelt år fastsettes med sikte på at alderspensjonen ikke skal utgjøre en større del av alderspensjonskapitalen enn dette året utgjør i gjenværende utbetalingsperiode. Tilsvarende bestemmelse følger av lovforslaget § 2–7 annet ledd. Det vises til merknadene til denne bestemmelsen foran. Kapitaliseringsprodukter uten dødelighetsarv reguleres i kapittel 2, jf. § 1–1 første ledd.

Til § 3–5. Premiefritak ved uførhet

Etter lovforslaget § 1–3 annet ledd kan en individuell pensjonsavtale omfatte forsikringer som gir rett til premiefritak ved uførhet. § 3–5 gjelder forsikring som gir rett til premiefritak ved uførhet, og er for øvrig likelydende med § 2–9. Det vises til merknadene til § 2–9.

Til § 3–6. Uføreytelser

Etter lovforslaget § 1–3 tredje ledd kan en individuell pensjonsavtale omfatte forsikringer som gir rett til uførepensjon eller andre uføreytelser. § 3–6 gir nærmere regler om dette. Etter § 2–10 første ledd får § 3–6 tilsvarende anvendelse der en pensjonsspareavtale omfatter forsikring med rett til uføreytelser.

Etter *første ledd* første punktum skal pensjonsforsikringsavtalen gi kunden rett til uførepensjon i henhold til kundens uføregrad til enhver tid. Etter annet punktum kan det ikke fastsettes vilkår om en lavere uføregrad enn 20 prosent eller en høyere uføregrad enn 50 prosent for rett til uføreytelser. Dette innebærer at det kan avtales at uførepensjonen skal begynne å løpe ved en faktisk uføregrad som er lik eller høyere enn en fastsatt uføregrad som må være mellom 20 og 50 prosent. Når det gjelder beregning av uføregraden følger det av tredje punktum at reglene i foretakspensjonsloven § 6–2 skal anvendes. Det tilsvarende er lagt til grunn i lovforslaget §§ 2–9 og 3–5 om innskuddsfritak og premiefritak ved uførhet. Kravene i loven for rett til uførepensjon er i hovedsak de samme som gjelder i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6–47–19, men bestemmelsen er gitt en noe annen utforming.

Når det gjelder de nærmere vilkårene for rett til uførepensjon, vil disse måtte fastsettes i avtalevilkårene på vanlig måte.

Når det gjelder uførepensjonens størrelse følger det av *annet ledd* første punktum at full uførepensjon skal tilsvare alderspensjonen ved nådd pensjonsalder, eller en fastsatt årlig ytelse. Særlig ved pensjonsforsikringsavtaler med egen investeringsportefølje vil det være praktisk å angi uførepensjonens størrelse ved en årlig ytelse, da alderspensjonens størrelse vil være uavklart før pensjonsalderen er nådd. Uførepensjonen skal etter annet punktum uansett opphøre når kunden får rett til alderspensjon. Kundens behov for inntekt som uførepensjonen er ment å dekke, vil da bli dekket av alderspensjonen i stedet.

I stedet for å tegne forsikring som gir rett til uførepensjon, kan kunden etter *tredje ledd* velge å tegne ett-årig forsikring av risiko for uførhet. Slike forsikringer trenger ikke å sikre kunden uføreytelser helt frem til pensjonsalder, men kan for eksempel være begrenset til årlige uføreytelser for et fastsatt antall år. Tredje ledd gjelder ikke risikoforsikringer som bare gir rett til utbetaling av engangsbeløp.

Til § 3–7. Etterlattepensjon

Etter lovforslaget § 1–3 tredje ledd kan en individuell pensjonsavtale omfatte forsikringer som gir rett til etterlattepensjon. § 3–7 gir nærmere regler for etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer. Etter § 2–10 første ledd får § 3–7 tilsvarende anvendelse der en pensjonsspareavtale omfatter forsikring som gir rett til etterlattepensjon.

Første ledd første punktum fastslår at en pensjonsforsikringsavtale kan omfatte forsikring som gir rett til etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer. De nærmere vilkårene for etterlattepensjon vil på vanlig måte måtte følge av avtalevilkårene. Hvem som er kundens ektefelle eller registrerte partner vil være forholdsvis lett å dokumentere. Begrepet «samboer» er nærmere definert i tredje ledd. Størrelsen på etterlattepensjonen kan fastsettes som en del av kundens alderspensjon eller som en fastsatt årlig ytelse, jf. annet punktum. Det antas å være særlig praktisk å angi etterlattepensjonen som en fastsatt årlig ytelse i de tilfelle hvor pensjonskapitalen forvaltes i egen investeringsportefølje, hvor alderspensjonens størrelse vil være uavklart frem til pensjonsalder er nådd, jf. tilsvarende i merknadene til § 3–6 om uførepensjon.

Som hovedregel skal etterlattepensjonen løpe fra kundens død til den etterlatte dør, jf. *annet ledd* første punktum. Etter annet ledd annet punktum kan det imidlertid avtales at etterlattepensjonen skal være tidsbegrenset. Pensjonen skal likevel utbetales minst frem til den etterlatte fyller 77 år, eller uansett i minst ti år. Annet ledd tredje punktum gir § 3–3 sjette ledd tilsvarende anvendelse, noe som innebærer at det kan aksepteres en kortere utbetalingstid for etterlattepensjon enn angitt i første og annet punktum, dersom pensjonskapitalen ikke er tilstrekkelig til å sikre en årlig ytelse på 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp.

Tredje ledd er det definert hva som menes med «samboer» i loven her. Definisjonen er identisk med definisjonen i innskuddspensjonsloven § 1–2 bokstav o og foretakspensjonsloven § 1–2 annet ledd bokstav f.

Til § 3–8. Barnepensjon

Etter lovforslaget § 1–3 tredje ledd kan en individuell pensjonsavtale omfatte forsikringer som gir rett til barnepensjon. § 3–8 gir nærmere regler for de tilfeller hvor en pensjonsforsikringsavtale omfatter barnepensjon. § 2–10 første ledd har gitt § 3–8 tilsvarende anvendelse der en pensjonsspareavtale også skal omfatte forsikring som gir rett til barnepensjon.

Første ledd første punktum fastslår at en pensjonsforsikringsavtale kan omfatte forsikring som gir rett til barnepensjon til barn under 21 år som kunden ved sin død pliktet å forsørge eller forsørget. Annet punktum fastsetter at dette, i tillegg til biologiske og adopterte barn, også omfatter stebarn og fosterbarn som kunden forsørget. Dette er i samsvar med det som er lagt til grunn i innskuddspensjonsloven § 1–2 bokstav a og foretakspensjonsloven § 1–2 annet ledd bokstav d.

Etter *annet ledd* skal størrelsen eller beregningen av årlig barnepensjon angis nærmere i avtalevilkårene. Det er ikke et krav at barnepensjonen skal stå i et visst forhold til alderspensjonen. Dette i motsetning til barnepensjonen i foretakspensjonsordninger, der barnepensjonen skal fastsettes som en del av medlemmets alderspensjon eller lønn ved medlemmets død, jf. foretakspensjonsloven § 7–1 tredje ledd.

Etter *tredje ledd* første punktum skal barnepensjonen løpe for hvert enkelt barn fra kunden dør frem til barnet dør eller fyller 21 år. Dette samsvarer med bestemmelsen om barnepensjon i foretakspensjonsloven § 7–1 annet ledd første punktum. I foretakspensjonsloven er det imidlertid lagt til grunn at barnepensjonen skal løpe utover fylte 21 år dersom barnet er ufør. Det samme er gjort i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 6–47–16. En slik forlengelse ved uførhet er det ikke åpnet for i lovforslaget her. Tredje ledd annet punktum gir § 3–3 fjerde ledd tilsvarende anvendelse, slik også § 3–7 annet ledd tredje punktum gjør. Se merknadene til denne bestemmelsen ovenfor.

Etter *fjerde ledd* kan det avtales at barnepensjonen bare skal ytes i et fastsatt antall år, selv om dette vil innebære en kortere utbetalingstid enn det som følger av tredje ledd. Dette vil kunne redusere premien for barnepensjon i tilknytning til individuelle pensjonsavtaler, og medfører at flere vil kunne ha råd til å tegne slik forsikring. Se også lovforslaget § 3–6 tredje ledd.

Til § 3–9. Forsikringsteknisk omregning av pensjonsytelser

Bestemmelsene i § 3–2 annet og tredje ledd og § 3–3 annet, tredje, fjerde, femte og syvende ledd åpner for at det kan avtales endring av pensjonsforsikringsavtalen med hensyn til pensjonsalder, tidspunktet for utbetaling, utbetalingsperiode, størrelsen på ytelsene eller opphørstidspunkt. Dette krever en forsikringsteknisk omregning av alderspensjonsytelsen.

Første ledd første punktum fastsetter at det er livsforsikringsselskapets beregningsgrunnlag på endringstidspunktet som skal anvendes ved omregningen.

Annet ledd fastsetter at livsforsikringsselskapet ved omregning etter første ledd kan beregne et fradrag i de forsikringstekniske avsetninger som står i forhold til endring i risiko. Endring av risiko kan oppstå som følge av endret pensjonsalder, utbetalingsperiode eller ytelsenes størrelse. Av annet punktum følger det at institusjonen som grunnlag for forsikringsteknisk omregning kan kreve at det legges frem legeerklæring. Det følger videre av tredje og fjerde punktum at institusjonen, før kunden tar endelig standpunkt til endringer som nevnt i første ledd, skal orientere kunden skriftlig dersom den vil kreve et slikt fradrag i de forsikringstekniske avsetninger, og om størrelsen på dette fradraget og grunnlaget for dette. Institusjonen skal opplyse om innestående verdi av kontrakten ved aktuell utbetalingsdato. Det vises til de alminnelige merknadene i avsnitt 3.10.

Til § 3–10. Sammenslåing med fripolise

På samme måte som for pensjonskapitalbevis som forvaltes som egen spareavtale etter reglene i § 2–6 annet og tredje ledd, er det lagt opp til at pensjonsforsikringsavtaler kan slås sammen med fripolise utgått fra en kollektiv foretakspensjonsordning.

Første ledd åpner for at kunden kan kreve sammenslåing av pensjonsforsikringsavtalen med fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning med tilhørende midler. Denne bestemmelsen antas å få størst betydning når kunden har nådd pensjonsalder og pensjonsytelsene skal komme til utbetaling. Det kan imidlertid tenkes at pensjonsforsikringsavtalen er avbrutt av kunden i oppsparingsperioden. I slike tilfeller vil det være en fordel for kunden å få slått sammen pensjonsforsikringsavtalen med fripolisen så snart som mulig. En samlet forvaltning vil være mer kostnadseffektiv enn en separat forvaltning av de to avtalene. Sammenslåing forutsetter i tilfelle flytting, slik at kontraktene forvaltes i samme institusjon. Siden det dreier seg om sammenslåing av to pensjonsforsikringsavtaler som forvaltes av samme livsforsikringsselskap, er det lagt opp til at en slik sammenslåing skal kunne gjennomføres dersom kunden ønsker det, uten et vilkår om forsikringsselskapets samtykke. Livsforsikringsselskapet vil her ha risiko knyttet til personen i begge kontraktsforhold. Henvisningen i annet ledd tredje punktum til § 3–9 innebærer at livsforsikringsselskapet kan ta hensyn til forskjell i risiko knyttet til de ulike kontrakts-

forholdene. Dette i motsetning til tilfeller hvor pensjonskapital knyttet til en innskuddspensjonsavtale skal kunne anvendes til kjøp av tilleggsytelser i en forsikringsavtale, jf. § 2–6 tredje ledd.

Sammenslåing av premiereserve knyttet til pensjonsforsikringsavtalen og fripolisen medfører behov for omregning av alderspensjonen, jf. *annet ledd* første punktum. Etter annet punktum skal det ved omregningen legges til grunn at alderspensjonen minst skal løpe til kunden fyller 77 år. Dersom utbetalingstiden i pensjonsforsikringsavtalen eller fripolisen er lengre enn til fylte 77 år, skal den lengste utbetalingsperioden i pensjonsforsikringsavtalen eller fripolisen anvendes. For øvrig skal bestemmelsene i lovforslaget § 3–9 gjelde tilsvarende, jf. tredje punktum. Dette innebærer at det er beregningsgrunnlaget på omregningstidspunktet som skal anvendes ved sammenslåingen. Det vises for øvrig til merknadene til § 3–9 ovenfor.

Etter *tredje ledd* kan Kongen i forskrift fastsette nærmere regler om sammenslåing og omregning av rettigheter etter denne bestemmelsen.

Kapittel 4. Individuell pensjonsspareavtale knyttet til kollektiv tjenestepensjonsordning

Kapittel 4 regulerer en generell adgang til å kunne koble en individuell pensjonsspareavtale til en kollektiv tjenestepensjonsordning. Det antas at adgang til blant annet felles administrasjon (avtaleslutning, kontoutskrift, kommunikasjon mellom kunde og institusjonen etc.), sammenslåing av midlene i utbetalingsperioden og adgang til å forvalte den individuelle pensjonsordningen sammen med kapitalen som er knyttet til den kollektive tjenestepensjonsordningen vil kunne gi rasjonaliseringsgevinster for ordningen. Den individuelle pensjonsavtalen skal imidlertid utgjøre et separat rettsforhold mellom institusjonen og kunden, og midlene i den individuelle pensjonsavtalen skal ikke være en del av den kollektive pensjonsordningens midler. Individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til kollektiv tjenestepensjonsordning er underlagt samme regler som individuelle pensjonsspareavtaler som ikke er tilknyttet en kollektiv avtale, d.v.s. at individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til kollektiv tjenestepensjonsordning skal følge bestemmelsene i kapittel 1 og 2 om individuelle pensjonsspareavtaler, med mindre annet følger av §§ 4–2 til 4–4.

Til § 4–1. Individuell pensjonsspareavtale tilknyttet kollektiv tjenestepensjonsordning

Første ledd første punktum fastsetter at en kunde som er medlem av en kollektiv tjenestepensjons-

ordning kan inngå en individuell pensjonsspareavtale som knyttes til den kollektive tjenestepensjonsordningen. Det er her kun adgang til å knytte en individuell pensjonsspareavtale til en kollektiv tjenestepensjonsordning. Det er ikke adgang til å knytte en individuell pensjonsforsikringsavtale til en kollektiv tjenestepensjonsordning. Dette på grunn av at det vil være forsikringsteknisk forholdsvis komplisert å skulle tilpasse ytelsesspekteret og beregningsgrunnlaget i en individuell pensjonsforsikringsavtale til en innskuddspensjonsordning eller en ytelsesbasert tjenestepensjonsordning. Det er derfor ikke åpnet for at individuelle pensjonsforsikringsavtaler kan knyttes til kollektive tjenestepensjonsordninger.

Forutsetningen for at en individuell pensjonsspareavtale skal kunne knyttes til en kollektiv tjenestepensjonsordning, er at institusjonen som den kollektive tjenestepensjonsordningen er tegnet i, også har adgang til å tilby individuelle pensjonsspareavtaler, i samsvar med virksomhetsreglene og konsesjonen.

Annet punktum definerer hva som regnes som kollektiv tjenestepensjonsordning i denne sammenheng. Dette vil være innskuddspensjonsordninger etter reglene i lov om innskuddspensjon, ytelsesbaserte foretakspensjonsordninger og engangsbetalte alderspensjonsordninger etter reglene i lov om foretakspensjon og kommunale pensjonsordninger etter reglene i forsikringsloven kapittel 10. Disse er alle fonderte tjenestepensjonsordninger. Siden tjenestepensjonsordningene for statlige ansatte i Statens Pensjonskasse ikke er fonderte, vil det ikke være mulig å etablere individuelle pensjonsspareavtaler i tilknytning til disse. Som kollektiv tjenestepensjonsordning regnes også tjenestepensjonsordning etablert av selvstendig næringsdrivende.

Annet ledd første punktum åpner for at en kan tegne forsikring av innskuddsfritak ved uførhet som nevnt i § 1–3 annet ledd for individuell pensjonsspareavtale som knyttes til en kollektiv tjenestepensjonsordning. Det er kunden som bestemmer om hun eller han vil tegne slik forsikring i tilknytning til individuell pensjonsspareavtale som knyttes til en kollektiv tjenestepensjonsordning. En kunde kan lett gå ut i fra at retten til alderspensjon i den kollektive tjenestepensjonsordningen og den individuelle pensjonsspareavtalen vil stå i samme stilling ved uførhet. I annet punktum er det lagt inn en opplysningsplikt for pensjonsleverandøren om å informere om forskjell i risikodekninger hvis kunden ikke velger forsikring av innskuddsfritak ved uførhet. Denne paragrafen er ikke til hinder for at forsikringsselskapet, ved forsikring av

innskuddsfritak ved uførhet, kan ta forbehold som nevnt i forsikringsavtaleloven § 19–10 første punktum, med mindre selskapet har foretatt helsevurdering før avtaleinngåelsen. Dette betyr at selskapet kan avtale at det ikke svarer for arbeidsuførhet som inntreer innen to år etter at selskapets ansvar begynte å løpe, og som skyldes sykdom eller lyte som medlemmet hadde på dette tidspunkt, og som det må antas at medlemmet kjente til.

Tredje ledd fastsetter at reglene i kapittel 1 og 2 gjelder for pensjonsspareavtaler som tegnes i tilknytning til en tjenstepensjonsordning. Dette innebærer at individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til kollektiv tjenstepensjonsordning er underlagt samme regler som individuelle pensjonsspareavtaler som ikke er tilknyttet en kollektiv avtale. Dette gjelder med mindre annet følger av §§ 4–2 til 4–4. Pensjonskapitalbevis fra individuelle pensjonsspareavtaler som omfattes av lovfor slagets kapittel 4, skal for eksempel følge reglene i § 2–6.

Til § 4–2. Kapitalforvaltning. Egen pensjonskonto

Første ledd første punktum fastsetter at pensjonskapitalen knyttet til pensjonsspareavtalen kan forvaltes på samme måte som den kapital som er knyttet til tjenstepensjonsordningen. Dette innebærer at institusjonen som forvalter den kollektive tjenstepensjonsordningen kan «gjenbruke» vilkårene for investeringsmulighetene som er lagt til grunn for kollektivkundene i den individuelle pensjonsspareavtalen. For individuelle pensjonsspareavtaler som knyttes til en kollektiv tjenstepensjonsordning etter foretakspensjonsloven eller kommunal pensjonsordning vil dette i praksis trolig gjøres ved å plassere alle individuellkundene i en egen underportefølje i kollektivporteføljen. Siden den individuelle pensjonsspareavtalen er et særskilt rettsforhold mellom kunden og institusjonen, følger det av annet punktum at kunden skal dekke vederlaget for administrasjon av den individuelle pensjonsordningen som er tilknyttet en kollektiv tjenstepensjonsordning, herunder dekke forholdsmessig vederlag for kapitalforvaltning knyttet til den individuelle pensjonsspareavtalen. Med forholdsmessig andel menes merkostnaden ved forvaltningen for at den individuelle pensjonsspareavtalen forvaltes på samme måte som den kapital som er knyttet til tjenstepensjonsordningen. Bestemmelsen er ikke til hinder for at arbeidsgiver kan velge å påta seg disse kostnadene. Det må da avtales med institusjonen at slikt vederlag helt eller delvis skal belastes den kollektive tjenstepensjonsordning.

gen. Arbeidsgivers fradragsrett for kostnader til den kollektive ordningen er uttømmende regulert i skatteloven § 6–46. Kostnader til en arbeidstakers individuelle pensjonsavtale faller utenfor denne bestemmelsen, og arbeidsgiver har dermed ikke fradragsrett for slike kostnader. Vederlag som belastes den kollektive ordningen må dessuten fullt ut behandles som lønn for arbeidstaker.

Dersom kunden ikke lenger ønsker at pensjonskapitalen knyttet til pensjonsspareavtalen skal forvaltes på samme måte som kapitalen i tjenstepensjonsordningen, vil tilknytningsavtalen kunne sies opp og en separat pensjonsspareavtale kan tegnes med institusjonen. Alternativt kan pensjonsspareavtalen flyttes til en annen institusjon.

For at det skal være mulig å skille ut kostnadene knyttet til den individuelle pensjonsspareavtalen, skal det føres egen konto for midlene knyttet til pensjonsspareavtalen, jf. *annet ledd* første punktum. Dette innebærer at regnskapsføringen skal skille mellom kapital knyttet til pensjonsspareavtalen og kapital som kunden har oppspart i tjenstepensjonsordningen. Når det gjelder kontoutskriften som skal sendes ut i henhold til lovutkastet § 1–7, åpner annet punktum for at denne kan innarbeides som en del av den årsoppgave som institusjonen skal sende ut i samsvar med reglene for tjenstepensjonsordningen. Dette innebærer at opplysningene som nevnt i lovutkastet § 1–7 må fremkomme klart av årsoppgaven, men at dette ikke må sendes ut som et helt separat dokument.

Til § 4–3. Utbetaling av alderspensjonskapitalen

For å sikre en rasjonell forvaltning av avtalen også i utbetalingsfasen, reguleres i *første ledd* en adgang til at samlet pensjonskapital kan undergis felles forvaltning i utbetalingsperioden, forutsatt at disse forvaltes av samme institusjon.

De nærmere reglene om utstedelse av pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon følger av § 2–5. I utbetalingsperioden kan pensjonskapitalbeviset forvaltes i henhold til en pensjonsspareavtale eller i en pensjonsforsikringsavtale, jf. § 2–6 første ledd. Reglene i § 2–6 *annet og tredje ledd* gjelder tilsvarende for kundens rett til å kreve at pensjonskapitalbevis, for alderspensjonskapital som gir rett til straks begynnende alderspensjon og som utstedes etter reglene i § 2–5, slås sammen med andre pensjonskapitalbevis, eller benyttes som engangspremie for tillegg til alderspensjon i henhold til pensjonsforsikringsavtale eller fripolise som nevnt i § 2–6 tredje ledd.

Til § 4–4. Flytting

Dersom den kollektive tjenestepensjonsordningen som pensjonsspareavtalen er knyttet til flyttes til en annen institusjon, er det et spørsmål om pensjonsspareavtalen skal følge med på flyttingen eller ikke. *Første ledd* innebærer at pensjonsspareavtalen ikke følger med på en slik flytting, med mindre kunden selv krever det i samsvar med flytteadgangen i § 1–5.

For øvrig har kunden en individuell flytterett i samsvar med reglene i § 1–5, selv om pensjonsspareavtalen er inngått i tilknytning til en kollektiv tjenestepensjonsordning i henhold til adgangen i § 4–1 første ledd.

Kapittel 5. Særlige regler for individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA)

Etter skatteloven § 6–47 første ledd bokstav c ble det fram til og med 11. mai 2006 gitt fradrag i skattepliktig inntekt for premie, innskudd og tilskudd til premiefond under individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA). Krav til IPA-kontrakter og overgangsbestemmelser i forhold til at fradragsretten er avvirket, reguleres av Finansdepartementets skattelovforskrift § 6–47. Kapittel 5 regulerer forholdet mellom individuell pensjonsspareavtale etter denne lov og eksisterende IPA-kontrakter, samt overgangsbestemmelser for disse.

Til § 5–1. Virkeområde

Første ledd fastsetter at bestemmelsene i kapittel 5 gjelder individuelle pensjonsavtaler som omfattes av forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring av skatteloven mv. av 26. mars 1999 nr. 14 (Finansdepartementets skattelovforskrift (FSFIN)) § 6–47, og hvor avtalen før 12. mai 2006 forutsatte innbetaling av premie 12. mai 2006 eller senere.

For at kunden skal sikres dokumentasjon på pensjonsrettighetene opptjent i en IPA-kontrakt skal det i henhold til § 5–2 utstedes et pensjonskapitalbevis eller et forsikringsbevis for samlet verdi av de midler som er knyttet til avtalen. Det vises til merknadene til § 5–2. *Annet ledd* understreker at slike pensjonskapitalbevis og forsikringsbevis fortsatt skal være underlagt reglene i Finansdepartementets skattelovforskrift § 6–47. Bestemmelsene i denne loven vil ikke komme til anvendelse på slike pensjonskapitalbevis og forsikringsbevis med mindre adgangen i §§ 5–3 til 5–6 om retten til å inngå nye avtaler eller sammenslåing av pensjonsrettigheter benyttes.

Tredje ledd sier uttrykkelig at denne loven ikke berører kundens rett til å kreve pensjonskapitalen utbetalt i henhold til Finansdepartementets skattelovforskrift § 6–47–31. Denne retten er begrenset til pensjonsforsikringsavtaler og pensjonsspareavtaler der midlene knyttet til kontrakten ikke utgjorde mer enn 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp etter kontoutskrift pr. 31. desember 2006. Fristen for å kreve slik utbetaling er i nevnte forskrift satt til 31. desember 2010.

Fjerde ledd sier at tidsfristen i § 5–3 første ledd skal gjelde tilsvarende for avtale om fortsettelsesforsikringer etter foretakspensjonsloven § 4–9 og Finansdepartementets skattelovforskrift § 6–47–41. Slik ny avtale kan bare inngås som individuell livrente etter skatteloven § 5–41 med tilhørende forskrift.

Til § 5–2. Utstedelse av forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis

Som følge av at innbetalinger av premie eller innskudd til individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA) skal avvikles etter 31. desember 2008, fastsetter *første ledd* første punktum at det skal utstedes et pensjonskapitalbevis for pensjonsspareavtaler og et forsikringsbevis for pensjonsforsikringsavtaler, som bevis for den samlede verdi av de midler som er knyttet til avtalen senest pr. 31. desember 2008, i henhold til ajourført kontoutskrift. Med senest menes at kunden kan be om at det utstedes bevis i henhold til ajourført kontoutskrift før denne datoen når avtalen er avbrutt, eller kontrakten bringes til opphør av andre grunner før denne datoen. Det valgte skjæringstidspunktet er satt med hensyn til å gi skattyter en reell mulighet til å avgjøre om vedkommende vil benytte seg av opsjonen til å opprette en individuell pensjonsavtale etter denne loven jf. § 5–3 og eventuelt la pensjonskapitalen fra IPA slås sammen med den nye avtalen jf. § 5–5 og 5–6. Alternativt kan kunden benytte seg av opsjonen til å inngå en individuell livrente etter adgangen i § 5–3, men som da innebærer at et annet skatteregime. Pensjonskapital fra en individuell livrente kan ikke slås sammen med en ny ordning etter denne loven, da dette vil bli for ressurskrevende å administrere både for ligningsmyndighetene, skattyter og institusjonene. Dette skyldes at avtalene skatlegges forskjellig. Nærmere regler for utstedelse av pensjonskapitalbevis når individuell pensjonsspareavtale etter skatteloven avbrytes av kunden før nådd pensjonsalder følger av § 2–3 første ledd, og tilsvarende reglene i § 3–1 fjerde ledd når en pensjonsforsikringsavtale etter skatteloven avbrytes av kunden.

Dersom det har vært knyttet særskilte forsikringer til pensjonsspareavtale, følger det av *annet ledd* første punktum at det da skal utstedes et forsikringsbevis for disse i samsvar med reglene i første ledd. Annet punktum gjør unntak fra første punktum. I stedet for forsikringsbevis som omfatter de særskilte forsikringene, kan kunden kreve at det utstedes et pensjonskapitalbevis etter første ledd som omfatter den samlede verdi av midlene knyttet til pensjonsspareavtalen inkludert verdien av forsikringene. Det er en forutsetning for et slikt samlet pensjonskapitalbevis at det ikke har skjedd en ugjenkallelig oppnevning av begunstiget i samsvar med forsikringsavtaleloven § 15–2 annet ledd. Et slikt samlet pensjonskapitalbevis vil innebære at det må skje en omregning av forsikringsytelsene i samsvar med § 3–9, jf. tredje punktum.

Til § 5–3. Rett til å inngå ny avtale

Første ledd første punktum fastsetter at en kunde med individuell pensjonsforsikringsavtale som nevnt i § 5–1 første ledd, har en opsjon til å inngå ny forsikringsavtale på tilsvarende vilkår og med rett til samme ytelser som den individuelle pensjonsforsikringsavtalen etter skatteloven (IPA), med den institusjonen som forvalter avtalen, uten å gi nye helseopplysninger. Adgangen gjelder enten for å inngå en individuell forsikringsavtale etter denne loven eller for en individuell livrente (som vel og merke ikke skattlegges etter P-prinsippet). Adgangen kan bare benyttes en gang. Hensikten bak denne adgangen er for at kunden skal kunne velge å gå direkte fra en individuell pensjonsavtale etter skatteloven til et nytt regelverk for skattebegunstiget pensjonsforsikring, eller til en ikke skattebegunstiget individuell livrente. Grunnen til dette er å forhindre at den skattemessige omleggingen ikke forhindrer forsikringstakers rett til å videreføre ny forsikringsavtale uten nye helseopplysninger. Retten etter første punktum gjelder ikke dersom avtalen opphørte før 12. mai 2006, jf. annet punktum. Opphørsregler for slike avtaler følger av forsikringsavtaleloven.

Fristen for å benytte seg av slik opsjon er satt til 30. juni 2009 og kunden må gi institusjonen skriftlig melding om dette innen den tid, jf. tredje punktum. Av fjerde punktum følger det at gebyr ved etablering av ny avtale kan ikke settes høyere enn maksimalt tillatt gebyr ved flytting av den opprinnelige avtalen.

Annet ledd fastsetter at det ikke kan innbetales premie eller innskudd til en individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA) etter 31. desember 2008. Dette betyr at individuell pensjonsavtale etter

skatteloven (IPA) avvikles etter 31. desember 2008. Med avvikling menes at retten til innbetaling opphører per 31. desember 2008. Forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis fra IPA-kontrakter skal følge IPA-regelverket. Det betyr at det ikke er anledning til å få midlene utbetalt.

Til § 5–4. Sammenslåing av henholdsvis pensjonskapitalbevis og forsikringsbevis

Første ledd første punktum åpner for at pensjonskapitalbevis utstedt etter § 5–2 første ledd kan brukes av kunden etter § 2–6 annet ledd. Dette innebærer at pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon kan, i tilfelle etter flytting, slås sammen med annet pensjonskapitalbevis som gir kunden rett til utbetaling av alderspensjon. Ved sammenslåing skal institusjonen utstede nytt pensjonskapitalbevis for samlet alderspensjonskapital som i utbetalingsperioden forvaltes i samsvar med bestemmelsene i § 2–6 første ledd. Dette gjelder ikke pensjonskapitalbevis utstedt etter innskuddspensjonsloven § 7–2 som skal konverteres til pensjonsforsikring i utbetalingsperioden.

Etter annet punktum kan pensjonskapitalbeviset også anvendes som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelse etter fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning. Dette forutsetter imidlertid at forsikringsselskapet samtykker til dette. Det er ikke noe krav om at fripolisen er kommet til utbetaling før sammenslåing kan skje.

Annet ledd første punktum åpner for at et forsikringsbevis utgått fra en IPA-kontrakt i samsvar med bestemmelsene i § 5–2, kan slås sammen med fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning. Omregning skal skje i samsvar med § 3–10, som etter annet punktum er gitt tilsvarende anvendelse her.

Pensjonskapitalbevis og forsikringsbevis etter § 5–2 kan ikke anvendes til sammenslåing med annen pensjonsspareavtale, pensjonskapitalbevis eller fripolise i samsvar med første eller annet ledd i paragrafen her, dersom kunden velger å slå sammen pensjonskapitalbeviset eller forsikringsbeviset med en løpende individuell pensjonsspareavtale eller pensjonsforsikringsavtale etter denne loven, jf. §§ 5–5 og 5–6.

Til § 5–5. Sammenslåing av pensjonskapitalbevis (IPA) med individuell pensjonsspareavtale

Første ledd fastsetter at en kunde kan kreve at pensjonskapital knyttet til pensjonskapitalbevis etter § 5–2 skal slås sammen med og inngå i pensjons-

kapital knyttet til individuell pensjonsspareavtale etter denne loven. En sammenslåing forutsetter i tilfelle flytting, slik at kontraktene forvaltes i samme institusjon.

Til § 5–6. Sammenslåing av forsikringsbevis (IPA) med individuell pensjonsforsikringsavtale

Første ledd fastsetter at en kunde kan kreve at pensjonskapital knyttet til forsikringsbevis etter § 5–2 skal slås sammen med og inngå i pensjonskapitalen knyttet til individuell pensjonsforsikringsavtale etter denne loven. En sammenslåing forutsetter i tilfelle flytting, slik at kontrakten forvaltes i samme institusjon.

Sammenslåing av pensjonsforsikringsavtaler forutsetter en ny beregning av ytelsene. *Annet ledd* første punktum fastsetter at opptjent pensjon etter sammenslåingen skal beregnes etter beregningsgrunnlaget for den individuelle pensjonsforsikringsavtalen inngått etter reglene i denne loven. Om nødvendig kan sammenslåing skje etter flytting, jf. annet punktum. Omberegningsreglene i § 3–9 er gitt tilsvarende anvendelse. *Tredje ledd* fastsetter at sammenslåing etter første ledd ikke kan foretas dersom det for rettighetene etter forsikringsbeviset er oppnevnt endelig begunstiget som nevnt i forsikringsavtaleloven § 15–2 annet ledd.

Til § 5–7. Institusjonenes informasjonsplikt

Denne paragrafen fastsetter at kunder med eksisterende IPA-kontrakter skal informeres om de frister og rettigheter som følger av de nye reglene, og at fristen for institusjonene å gi slik informasjon settes til 3 måneder etter ikrafttredelse av lov om individuelle pensjonsavtaler, jf. § 5–7.

Første ledd fastsetter at institusjonen som har kunder med en IPA-kontrakt som omfattes av § 5–1, skal gi kunden informasjon om de muligheter kunden har etter §§ 5–1, 5–2, 5–3, 5–4, 5–5 og 5–6. Informasjonen skal gis innen tre måneder etter at loven er trådt i kraft.

Annet ledd fastsetter at dersom kunden benytter seg av sin opsjon etter § 5–3, skal institusjonen opplyse om relevante skatteregler, både gjeldende og varslede skatteregler.

Finansdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om individuell pensjonsordning.

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om individuell pensjonsordning i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag til lov om individuell pensjonsordning

Kapittel 1 Alminnelige bestemmelser

§ 1–1 *Virkeområde mv.*

(1) Loven gjelder avtaler om individuell pensjonsspareavtale og individuell pensjonsforsikringsavtale (pensjonsavtale) som inngås mellom en pensjonsinnretning (institusjonen) og en person (kunden). Som pensjonsspareavtale regnes også avtale med tilknyttet forsikringselement, herunder kapitaliseringsprodukter hvor retten til ytelser ikke faller bort ved kundens død.

(2) Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler til utfylling og gjennomføring av bestemmelsene i loven her.

§ 1–2 *Hvem som kan inngå pensjonsavtaler*

(1) Pensjonsavtale kan inngås av personer som har fylt 18 år.

(2) Pensjonsavtale kan inngås med institusjon som har tillatelse fra norske myndigheter til å drive virksomhet her i riket som bank, livsforsikringsselskap, pensjonsforetak eller forvaltningsselskap for verdipapirfond, med mindre annet følger av bestemmelse gitt i eller i medhold av lov.

(3) Pensjonsavtale kan også inngås med kredittinstitusjon, livsforsikringsselskap, pensjonsforetak eller forvaltningsselskap for verdipapirfond som er hjemmehørende i annen stat innenfor Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet, og som har adgang til å drive tilsvarende virksomhet som nevnt i annet ledd her i riket.

§ 1–3 *Krav til pensjonsytelser mv.*

(1) Pensjonsavtalen skal gi kunden rett til alderspensjon i samsvar med bestemmelsene i loven her. Minst en tredjedel av samlet årlig innskudd, premier og vederlag for administrasjon av avtalen, herunder vederlag for forvaltning av årets innskudd og premie, skal benyttes til oppbygging av alderspensjon.

(2) Pensjonsavtalen kan, i tillegg til alderspensjon, omfatte forsikringer som gir rett til innskuddsfritak eller premiefritak i samsvar med uføregraden når uføregraden er minst 20 prosent.

(3) Pensjonsavtalen kan også omfatte forsikringer som gir rett til uførepensjon eller andre uføreytelser, etterlattepensjon og barnpensjon for så vidt retten til slike ytelser ikke er i strid med bestemmelsene i loven her.

(4) Samlet årlig innbetaling av innskudd, premie og vederlag for administrasjon av pensjonsavtalen, herunder vederlag for forvaltning av årets innskudd og premie, kan for hver person ikke overstige 15 000 kroner. Innbetaling som nevnt i første punktum kan ikke trekkes av pensjonskapital.

§ 1–4 *Pensjonskapitalen*

(1) En kundes pensjonskapital omfatter de midler som til enhver tid er knyttet til en pensjonsavtale som følge av innbetalinger av innskudd eller premie fra kunden, samt den avkastning institusjonen har tilført pensjonskapitalen. Alderspensjonskapitalen omfatter midler knyttet til kundens rett til alderspensjon.

(2) Pensjonskapital knyttet til pensjonsavtale kan ikke utbetales av institusjonen på annen måte enn som årlige pensjonsytelser, med mindre annet følger av bestemmelser gitt i eller i medhold av loven her.

(3) Pensjonskapitalen og retten til utbetaling av ytelser etter en pensjonsavtale kan ikke overdras eller pantsettes av kunden eller på annen måte benyttes til dekning av kundens kreditorer. Kundens rettigheter etter pensjonsavtalen kan heller ikke gjenkjøpes av institusjonen.

(4) Motregning kan ikke skje i midler som inngår i pensjonskapitalen. Ved utbetaling av ytelser kan det likevel foretas motregning med krav som utspringer av pensjonsavtalen (konnekse krav).

§ 1–5 *Flytterett*

(1) Kunden kan flytte pensjonsavtalen med tilhørende midler til en annen institusjon, jf. forsikringsloven § 11–1. Flytting av individuelle pensjonsavtaler etter denne lov skal skje etter forsikringsloven § 11–13 og § 11–14 sjettede ledd, likevel slik at avtalen kan sies opp med én måneds varsel. Dersom den pensjonsinnretningen kontrakten flyttes til skal foreta ny helseprøving av kunden, kan oppgjørsfristen etter forsikringsloven § 11–6 likevel forskyves med den tid utover en måned som det tar før endelig helseprøving foreligger.

§ 1–6 *Institusjonens informasjonsplikt*

(1) Før pensjonsavtalen inngås, skal institusjonen skriftlig gi kunden opplysninger om binding av pensjonskapitalen i avtaleperioden og om hvilke

pensjonsytelser avtalen omfatter, samt om reglene for utbetaling av ytelser. Før avtalen inngås, skal institusjonen også opplyse om relevante skatteregler, samt informere om eventuelle endringer i disse skattereglene i løpet av avtaleperioden. Institusjonen skal også gi kunden opplysninger etter § 4–1 annet ledd og § 5–7 annet ledd.

(2) Institusjonen skal hvert år gi kunden kontoutskrift med informasjon som angitt i § 1–7 første ledd. Kontoutskriften skal vedlegges oppdatert informasjon over utviklingen av alderspensjonskapitalen og pensjonsytelsene under ulike innskudds- og premienivåer og beregningsforutsetninger, inkludert informasjon om usikkerheten i beregningsforutsetningene.

(3) Opplysningene som nevnt i første og annet ledd skal gis på norsk, men kan gis på annet språk hvis kunden ber om dette.

(4) Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om institusjonens informasjonsplikt.

§ 1–7 *Kontoføring*

(1) Institusjonen skal føre konto for hver pensjonsavtale. Kontoen skal for hvert år minst angi

- a) årets innskudd eller premie,
- b) årets vederlag for dekning av henholdsvis risiko, administrasjon av pensjonsavtalen og forvaltning av pensjonskapitalen, samt vederlag som er avregnet i avkastning av forvaltning av tidligere opptjent pensjonskapital,
- c) årets avkastning av pensjonskapitalen, herunder avkastning som er benyttet til å dekke avregnet vederlag for forvaltning av tidligere opptjent pensjonskapital,
- d) årets avkastning, herunder overskudd, tilordnet pensjonskapitalen,
- e) alderspensjonskapital opptjent i løpet av året og samlet alderspensjonskapital ved utgangen av året, og
- f) pensjonskapital knyttet til uføre-, etterlatte- og barnepensjoner.

(2) Kontoutskriften skal være utsendt innen tre måneder etter utløpet av året. For pensjonsforsikringsavtaler med rett til overskudd er fristen fem måneder.

§ 1–8 *Ligningsforhold*

(1) Det skal fremgå av avtalevilkårene, kvitteringer for innbetalt innskudd, premie og vederlag som nevnt i § 1–3 og meldinger til ligningsmyndighetene at dokumentene gjelder pensjonsavtale etter loven her.

(2) Institusjonen er ansvarlig for at opplysninger som fremgår av dokumenter som nevnt i første ledd er riktige.

§ 1–9 *Tilsyn*

(1) Kredittilsynet fører tilsyn med pensjonsordninger etter loven her.

(2) Finner Kredittilsynet at en pensjonsordning er eller forvaltes i strid med lov eller forskrift, kan Kredittilsynet pålegge institusjonen å rette på forholdet innen en fastsatt frist.

(3) Bestemmelsene i foretakspensjonsloven § 2–7 fjerde og femte ledd gjelder tilsvarende så langt de passer.

Kapittel 2. Individuelle pensjonsspareavtaler

§ 2–1 *Pensjonsspareavtalen*

(1) Pensjonsspareavtalen skal inngås skriftlig. Før avtalen inngås, skal institusjonen gi kunden relevante eksempler på ulike innskuddsnivåer og antatt alderspensjonskapital ved nådd pensjonsalder, inkludert informasjon om usikkerheten i beregningsforutsetningene.

(2) Pensjonsspareavtalen skal angi hvilke pensjonsytelser som omfattes av pensjonsordningen og vilkårene for utbetaling, samt hvilke regler som skal gjelde for adgangen for kunden og institusjonen til å endre, flytte eller si opp avtalen i avtaleperioden.

(3) Dersom institusjonen ikke skal tilby forsikringer som omfattes av pensjonsordningen i henhold til § 1–3 annet og tredje ledd, skal det i pensjonsspareavtalen også angis hvilken institusjon som skal overta slik forsikring.

(4) Pensjonsspareavtalen skal også fastsette vederlaget til institusjonen for administrasjon av avtalen, herunder vederlag for forvaltning av alderspensjonskapitalen samt i tilfelle vederlag for administrasjon av forsikring som er tilknyttet avtalen. Fastsatt vederlag for forvaltning av alderspensjonskapitalen omfatter også den godtgjørelse for kapitalforvaltning hos institusjonen eller annen kapitalforvalter, herunder tegningsprovisjoner, som avregnes mot avkastningen ved forvaltning av alderspensjonskapitalen, herunder midler plassert direkte eller indirekte i andeler i verdipapirfond eller annen investeringsportefølje. Institusjonen skal sørge for at også avregnede beløp blir tilordnet som avkastning av alderspensjonskapitalen.

(5) Pensjonsspareavtalen skal angi om institusjonen garanterer en avkastning som skal oppnås ved forvaltningen av alderspensjonskapitalen, og i tilfelle størrelsen på avkastningsgarantien. Avkastning tilordnes alderspensjonskapitalen selv om den overstiger oppgitt rentesats.

(6) Dersom pensjonskapitalen skal forvaltes i egen investeringsportefølje, skal pensjonsspareavtalen angi sammensetningen av porteføljen, kun-

dens rett til å endre sammensetningen og vilkårene for slik endring. For avtale med særskilt avkastningsgaranti fra institusjonen skal garantien og vederlaget for denne angis.

(7) Institusjonen kan ikke kreve eget gebyr for inngåelsen av pensjonsspareavtalen, med mindre dette er særskilt avtalt med den enkelte kunde.

§ 2–2 Årlige innbetalinger

(1) Avtalen skal inneholde en betalingsplan som fastsetter hvilke årlige innbetalinger kunden skal foreta.

(2) Kunden kan endre betalingsplanen ved melding til institusjonen. Uten å endre betalingsplanen kan kunden for det enkelte år foreta innbetaling til individuell pensjonsordning som er 25 prosent høyere eller lavere enn det som følger av betalingsplanen, likevel slik at grensen for årlig innbetaling i § 1–3 fjerde ledd ikke overskrides. Kunden kan også gi institusjonen melding om at innbetaling etter betalingsplanen helt eller delvis ikke vil bli foretatt for en angitt periode.

(3) Dersom kunden endrer eller unnlater å foreta betaling i henhold til annet ledd, skal kunden likevel betale premier til forsikringer som nevnt i § 1–3 annet og tredje ledd som er flerårige. Premier til slike forsikringer kan ikke overstige samlede premier som det ville ha vært anledning til å betale dersom årlig innbetaling ble foretatt i henhold til betalingsplanen.

§ 2–3 Pensjonsspareavtalen avbrytes av kunden

(1) Kunden kan når som helst avbryte pensjonsspareavtalen ved melding til institusjonen. Har kunden ikke foretatt innbetaling og institusjonen etter forfall har sendt kunden et varsel med krav om innbetaling, skal pensjonsspareavtalen anses avbrutt av kunden tre måneder fra den dato varselet ble sendt, med mindre kunden foretar innbetaling innen utløpet av samme tremånedersperiode. Dette gjelder likevel ikke hvis kunden har gitt institusjonen melding som nevnt i § 2–2 annet ledd tredje punktum. Ved avbrudd av pensjonsspareavtalen, skal institusjonen utstede pensjonskapitalbevis etter reglene i innskuddspensjonsloven § 6–2. Pensjonskapitalbeviset skal angi hvilke vederlag som kunden skal betale etter at pensjonsspareavtalen er avbrutt.

(2) Alderspensjonskapitalen i henhold til pensjonskapitalbevis som nevnt i første ledd kan overføres til en annen pensjonsspareavtale som kunden har, og inngå i alderspensjonskapitalen knyttet til denne avtalen, forutsatt at avtalene forvaltes av samme institusjon.

(3) Avbrudd av pensjonsspareavtalen medfører også avbrudd av forsikringer som er omfattet av avtalen. For øvrig gjelder forsikringsavtalelovens regler om avbrudd av forsikringsavtale og manglende premiebetaling.

§ 2–4 Pensjonsalder

(1) Pensjonsalderen er 67 år. Det kan avtales en høyere pensjonsalder.

(2) For kunde som er medlem av en lovregulert offentlig eller privat tjenstepensjonsordning, kan det avtales samme pensjonsalder som kundens pensjonsalder i tjenstepensjonsordningen. Dersom kunden ikke lenger oppfyller vilkårene for den avtalte pensjonsalderen eller opphører å være medlem av tjenstepensjonsordningen, gjelder første ledd. Kunden skal uten ugrunnet opphold informere institusjonen dersom kunden ikke lenger oppfyller vilkårene for den avtalte pensjonsalderen.

(3) Bestemmelsene i paragrafen her er ikke til hinder for at den avtalte pensjonsalderen senere endres innenfor rammen av paragrafen her.

§ 2–5 Pensjonskapitalbevis

(1) Når kunden har nådd pensjonsalderen, skal institusjonen utstede pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon. Kunden kan likevel kreve at slikt pensjonskapitalbevis utstedes på det tidspunkt kunden har rett til alderspensjon fra folketrygden.

(2) Det kan avtales at kunden kan kreve at slikt pensjonskapitalbevis utstedes før fastsatt pensjonsalder dersom kunden ikke mottar lønn, likevel ikke tidligere enn fra fylte 62 år. I så fall kan det også avtales at pensjonsytelsen skal settes ned ved fylte 67 år, men ikke med mer enn 50 prosent.

(3) Har kunden rett til uføreytelser fra folketrygden, men ikke rett til uføreytelser etter pensjonsavtalen som nevnt i § 3–6, kan kunden kreve at institusjonen utsteder pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende pensjon som omfatter pensjonskapitalen på utstedelsestidspunktet. Pensjonskapitalbeviset skal forvaltes i henhold til egen spareavtale. Årlig ytelse fastsettes i samsvar med uføregraden og etter § 2–7 første ledd tredje punktum og femte ledd så langt de passer, og utbetales så lenge kunden har rett til uføreytelser fra folketrygden. Gjenværende pensjonskapital utbetales etter reglene om alderspensjon.

§ 2–6 Bruk av pensjonskapitalbevis

(1) I utbetalingsperioden skal pensjonskapitalbevis utstedt etter § 2–5 første eller annet ledd forvaltes i egen spareavtale, med mindre kunden

velger å konvertere pensjonskapitalbeviset til pensjonsforsikringsavtale i samsvar med bestemmelsene i kapittel 3, eller annet følger av annet eller tredje ledd.

(2) Pensjonskapitalbevis med rett til straks begynnende alderspensjon kan slås sammen med annet pensjonskapitalbevis som gir kunden rett til utbetaling av alderspensjon, forutsatt at avtalene forvaltes av samme institusjon. Ved sammenslåing skal institusjonen utstede nytt pensjonskapitalbevis for samlet alderspensjonskapital som i utbetalingsperioden forvaltes i samsvar med bestemmelsene i første ledd. Første og annet punktum gjelder ikke pensjonskapitalbevis utstedt etter innskuddspensjonsloven § 7–2 som skal konverteres til pensjonsforsikring i utbetalingsperioden.

(3) Dersom institusjonen samtykker kan kunden benytte pensjonskapitalbevis utstedt etter § 2–5 første eller annet ledd som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelsen i henhold til pensjonsforsikringsavtale som er inngått ved konvertering av pensjonskapitalbevis etter innskuddspensjonsloven § 7–3 første ledd bokstav b. Tilsvarende gjelder for kunde som ønsker å benytte pensjonskapitalbevis som engangspremie for tillegg til alderspensjonsytelser i henhold til fripolise som er utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning etter foretakspensjonsloven.

§ 2–7 Størrelsen av pensjonsytelsene. Utbetalingsperiode

(1) Dersom pensjonskapitalen skal forvaltes i henhold til spareavtale, skal alderspensjonen utbetales i et fastsatt antall år fra avtalt pensjonsalder og til fylte 77 år eller senere. Dersom avtalt pensjonsalder er høyere enn 67 år, skal alderspensjonen utbetales i minst 10 år. Det kan avtales at pensjonsytelsen skal settes ned etter 10 år fra avtalt pensjonsalder eller senere.

(2) Alderspensjonen i et enkelt år fastsettes med sikte på at den ikke skal utgjøre en større andel av pensjonskapitalen enn den andelen det aktuelle året utgjør av den gjenværende utbetalingsperioden. Ved fastsettelsen av årlig pensjonsytelse kan det tas hensyn til avtale om nedsettelse av pensjonsytelsen som nevnt i første ledd og § 2–5 annet ledd, samt forhold som nevnt i tredje og fjerde ledd i paragrafen her.

(3) Kunde som fortsatt mottar lønn etter nådd pensjonsalder, kan kreve at alderspensjon ikke skal utbetales i den utstrekning kunden mottar lønn. Ikke utbetalt alderspensjon blir værende i pensjonskapitalen.

(4) Kunden kan kreve at utbetalingen av alderspensjonen skal utsettes. Kunden kan også kreve at

den årlige pensjonsytelsen i den første delen av utbetalingsperioden og for et bestemt antall år bare skal utgjøre en mindre del av pensjonsytelsen beregnet etter annet ledd. Ikke utbetalt alderspensjon blir værende i pensjonskapitalen.

(5) Dersom årlig pensjonsytelse blir mindre enn 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp (G), kan ytelsesperioden settes ned til det antall hele år som vil gi årlig pensjonsytelse på om lag 20 prosent av grunnbeløpet.

(6) Avtalt tidspunkt for opphør, utbetaling eller nedsettelse av alderspensjonen kan senere endres innenfor rammen av paragrafen her.

§ 2–8 Ved kundens død

(1) Retten til alderspensjonskapitalen faller ikke bort ved kundens død.

(2) Ved kundens død skal pensjonskapital som forvaltes i pensjonsspareavtale, benyttes til barnepensjon eller i tilfelle til etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer etter reglene i innskuddspensjonsloven § 7–4. Det samme gjelder pensjonskapital i henhold til pensjonskapitalbevis utstedt etter § 2–5 første eller annet ledd som forvaltes i spareavtale i henhold til § 2–6 første ledd.

(3) Pensjonskapital som ikke benyttes til ytelse etter annet ledd, utbetales som et engangsbeløp til dødsboet.

§ 2–9 Innskuddsfritak ved uførhet

(1) Dersom avtalen omfatter forsikring som gir rett til innskuddsfritak ved uførhet, har kunde som blir ufør med en uføregrad på minst 20 prosent rett til innskuddsfritak i samsvar med uføregraden. Uføregraden beregnes etter foretakspensjonsloven § 6–2.

(2) Innskuddsfritaket løper så lenge uføregraden er minst 20 prosent, men ikke lenger enn frem til kunden får rett til utbetaling av alderspensjon.

§ 2–10 Tilknyttede forsikringer

(1) Dersom avtalen omfatter forsikring som gir rett til uførepensjon eller andre uføreytelser, etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer eller barnepensjon, gjelder §§ 3–6 til 3–8 tilsvarende.

Kapittel 3. Individuelle pensjonsforsikringsavtaler

§ 3–1 Pensjonsforsikringsavtale

(1) Pensjonsforsikringsavtale inngås i samsvar med og er undergitt reglene i forsikringsavtaleloven Del B for så vidt annet ikke følger av loven her.

Institusjonen kan ikke kreve eget gebyr for inngåelsen av pensjonsforsikringsavtalen, med mindre dette er særskilt avtalt med den enkelte kunde.

(2) Pensjonsforsikringsavtalen skal angi hvilke ytelser som omfattes og vilkårene for utbetaling, samt hvilke premier og vederlag for tjenester kunden skal betale.

(3) Skal pensjonskapitalen forvaltes i særskilt investeringsportefølje, gjelder § 2–1 sjette ledd tilsvarende.

(4) Dersom pensjonsforsikringsavtalen opphører før kunden har nådd pensjonsalder, skal institusjonen utstede et pensjonsbevis. Pensjonsbeviset skal angi kundens rett til opptjent pensjon og tilhørende pensjonskapital på opphørstidspunktet, samt de vederlag for tjenester som kunden skal betale etter opphørstidspunktet.

§ 3–2 Pensjonsalder

(1) Pensjonsalderen er 67 år. Det kan avtales en høyere pensjonsalder.

(2) For kunde som er medlem av lovregulert offentlig eller privat tjenstepensjonsordning, kan det avtales samme pensjonsalder som kundens pensjonsalder i tjenstepensjonsordningen. Dersom kunden ikke lenger oppfyller vilkårene for den avtalte pensjonsalderen eller opphører å være medlem av tjenstepensjonsordningen, gjelder første ledd. Kunden skal uten ugrunnet opphold informere institusjonen dersom kunden ikke lenger oppfyller vilkårene for den avtalte pensjonsalderen.

(3) Bestemmelsene i paragrafen her er ikke til hinder for at den avtalte pensjonsalderen senere endres innen rammen av paragrafen her.

§ 3–3 Alderspensjon

(1) Retten til alderspensjon med tilhørende premiereserve faller bort ved kundens død.

(2) Alderspensjon skal ytes fra avtalt pensjonsalder. Kunden kan likevel kreve at alderspensjonen skal ubetales fra det tidspunkt kunden har rett til alderspensjon fra folketrygden. Det kan avtales at alderspensjon skal utbetales før avtalt pensjonsalder dersom kunden ikke mottar lønn, likevel ikke tidligere enn fra fylte 62 år. I så fall kan det også avtales at pensjonsytelsen skal settes ned ved fylte 67 år, men ikke med mer enn 50 prosent.

(3) Kunde som fortsatt mottar lønn etter nådd pensjonsalder, kan kreve at alderspensjon ikke skal utbetales i den utstrekning kunden mottar lønn. Ikke utbetalt alderspensjon blir værende i pensjonskapitalen (premiereserven).

(4) Kunden kan kreve at alderspensjon skal utbetales først fra et fastsatt tidspunkt etter at kun-

den har rett til pensjon. Kunden kan også kreve at den årlige pensjonsytelsen i den første delen av utbetalingsperioden og for et bestemt antall år bare skal utgjøre en mindre del av pensjonsytelsen. Ikke utbetalt alderspensjon blir værende i pensjonskapitalen (premiereserven).

(5) Utbetalingen av alderspensjon skal skje så lenge kunden lever. Det kan likevel avtales at utbetalingen av alderspensjon skal opphøre ved fylte 77 år eller senere, men ikke i noe tilfelle før alderspensjon har vært utbetalt i 10 år. Det kan avtales at pensjonsytelsen skal settes ned etter 10 år fra avtalt pensjonsalder eller senere.

(6) Dersom årlig pensjonsytelse blir mindre enn 20 prosent av folketrygdens grunnbeløp (G), kan ytelsesperioden kortes ned til det antall hele år som vil gi årlig pensjonsytelse på om lag 20 prosent av grunnbeløpet.

(7) Avtalt tidspunkt for opphør, utbetaling eller nedsettelse av alderspensjonen kan senere endres innenfor rammen av paragrafen her. Reglene for omregning i § 3–9 får da anvendelse.

§ 3–4 Alderspensjon uten ytelsesgaranti

(1) Dersom pensjonsforsikringsavtalen fastsetter at pensjonskapitalen skal forvaltes i en egen investeringsportefølje eller at størrelsen på pensjonsytelsene ikke er garantert av institusjonen, skal alderspensjonen i et enkelt år fastsettes med sikte på at den ikke skal utgjøre en større andel av premiereserven enn den andelen det aktuelle året utgjør av den gjenværende utbetalingsperioden. Ved fastsettelsen av årlig pensjonsytelse kan det tas hensyn til avtale om nedsettelse av pensjonsytelsen som nevnt i § 3–3 annet og femte ledd, samt forhold som nevnt i § 3–3 tredje og fjerde ledd.

§ 3–5 Premiefritak ved uførhet

(1) Dersom pensjonsforsikringsavtalen omfatter forsikring som gir rett til premiefritak ved uførhet, har kunde som blir ufør med en uføregrad på minst 20 prosent rett til premiefritak i samsvar med uføregraden. Uføregraden beregnes etter foretaks-pensjonsloven § 6–2.

(2) Premiefritaket løper så lenge uføregraden er minst 20 prosent, men ikke lenger enn frem til kunden får rett til utbetaling av alderspensjon.

§ 3–6 Uføreytelser

(1) Dersom pensjonsforsikringsavtalen omfatter forsikring som gir rett til uførepensjon, har kunden rett til uførepensjon etter avtalen i samsvar med uføregraden til enhver tid. Avtalt uføregrad for rett til uførepensjon kan ikke settes lavere enn

20 prosent eller høyere enn 50 prosent. Uføregraden beregnes etter foretakspensjonsloven § 6–2.

(2) Uførepensjonen skal tilsvare den alderspensjonen kunden ville ha rett til ved nådd pensjonsalder, eller en fastsatt årlig ytelse. Retten til uførepensjon opphører i alle tilfelle når kunden får rett til alderspensjon.

(3) En pensjonsforsikringsavtale som ikke omfatter forsikring som gir rett til uførepensjon, kan i stedet omfatte årlig forsikring av risiko for uførhet med rett til utbetaling av årlige uføreytelser for et avtalt antall år.

§ 3–7 Ektefelle-, partner- og samboerpensjon

(1) Pensjonsforsikringsavtalen kan omfatte forsikring som gir rett til etterlattepensjon til ektefelle, registrert partner eller samboer. Etterlattepensjonen kan fastsettes som en del av kundens alderspensjon eller som en fastsatt årlig ytelse.

(2) Ektefelle-, partner- og samboerpensjon løper fra kundens død og til den etterlattes død. Det kan avtales at ektefelle-, partner og samboerpensjon skal opphøre når pensjon er utbetalt i 10 år, men ikke i noe tilfelle før den etterlatte har fylt 77 år. § 3–3 sjette ledd gjelder tilsvarende.

(3) Med samboer forstås her

- a) person som kunden har felles bolig og felles barn med,
- b) person som kunden lever sammen med i ekteskaps- eller partnerskapslignende forhold når det godtgjøres at forholdet har bestått uavbrutt i de siste fem år før kundens død, og det ikke forelå forhold som ville hindre at lovlig ekteskap eller registrert partnerskap ble inngått.

§ 3–8 Barnepensjon

(1) Pensjonsforsikringsavtalen kan gi rett til barnepensjon til barn, herunder stebarn og fosterbarn, under 21 år som kunden ved sin død plikter å forsørge eller forsørget.

(2) Avtalen skal inneholde bestemmelser om størrelsen eller beregningen av årlig barnepensjon.

(3) Barnepensjonen utbetales fra kundens død og opphører ved barnets død, likevel senest når barnet fyller 21 år. § 3–3 sjette ledd gjelder tilsvarende.

(4) Det kan avtales at barnepensjon bare skal utbetales i et fastsatt antall år.

§ 3–9 Forsikringsteknisk omregning av pensjonsytelser

(1) Dersom pensjonsalderen, tidspunktet for utbetaling, størrelsen av pensjonsytelsen, utbetalingsperioden eller opphørstidspunktet endres,

skal alderspensjonsytelsen omregnes på forsikringsteknisk grunnlag ut fra beregningsgrunnlaget på endringstidspunktet.

(2) Ved omregning etter første ledd kan institusjonen beregne et fradrag i de forsikringstekniske avsetningene som står i forhold til endring i risiko. Som grunnlag for beregningen kan institusjonen kreve at kunden fremlegger legeerklæring. Dersom institusjonen vil kreve slikt fradrag skal den informere kunden skriftlig om dette og om grunnlaget for fradraget. Før kunden tar endelig standpunkt til om endringer som nevnt i første ledd skal gjennomføres, skal institusjonen opplyse kunden skriftlig om innestående verdi ved omberegningen og om hvor stort fradragsbeløpet vil være.

§ 3–10 Sammenslåing med fripolise

(1) Kunde med fripolise som er utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning kan kreve at pensjonsforsikringsavtalen slås sammen med fripolisen med tilhørende midler, forutsatt at avtalene forvaltes av samme institusjon.

(2) Ved sammenslåing etter første ledd skal institusjonen omregne alderspensjonen på grunnlag av premiereservene for alderspensjonen på omregningstidspunktet. Har pensjonsforsikringsavtalen og fripolisen ulike utbetalingsperioder, skal det legges til grunn at alderspensjonen minst skal løpe inntil fylte 77 år, og ikke i noe tilfelle skal opphøre før utløpet av den lengste av utbetalingsperiodene. § 3–9 gjelder tilsvarende.

(3) Kongen kan ved forskrift fastsette nærmere regler om sammenslåing og omregning etter denne bestemmelsen.

Kapittel 4. Individuell pensjonsspareavtale knyttet til kollektiv tjenstepensjonsordning

§ 4–1. Individuell pensjonsspareavtale tilknyttet kollektiv tjenstepensjonsordning

(1) Medlem av en kollektiv tjenstepensjonsordning kan ved avtale med pensjonsinstitusjonen inngå individuell pensjonsspareavtale etter denne loven som knyttes til den kollektive tjenstepensjonsordningen. Som kollektiv tjenstepensjonsordning regnes her pensjonsordning etter innskuddspensjonsloven eller foretakspensjonsloven, samt kommunale pensjonsordninger som omfattes av forsikringsloven kapittel 10.

(2) Individuell pensjonsspareavtale etter denne loven som er knyttet til kollektiv tjenstepensjonsordning, kan omfatte rett til forsikring av innskuddsfritak ved uførhet som nevnt i § 1–3 annet ledd hvis kunden ønsker slik forsikring. Dersom kunden ikke velger forsikring av innskuddsfritak

ved uførhet, skal institusjonen opplyse om forskjell i risikodekninger mellom den individuelle pensjonsspareavtalen og den kollektive tjenstepensjonsordningen.

(3) Reglene i kapittel 1 og 2 gjelder tilsvarende for individuell pensjonsspareavtale som er tilknyttet en kollektiv tjenstepensjonsordning, med mindre annet følger av §§ 4–2 til 4–4.

§ 4–2. Kapitalforvaltning. Egen pensjonskonto

(1) Pensjonskapital knyttet til individuell pensjonsspareavtale kan forvaltes på samme måte som den kapital som er knyttet til den kollektive tjenstepensjonsordningen. Kunden skal dekke vederlaget for administrasjon av den individuelle pensjonsordningen som er tilknyttet en kollektiv tjenstepensjonsordning, herunder forholdsmessig vederlag for forvaltning av pensjonskapitalen, med mindre det er avtalt at slikt vederlag helt eller delvis skal belastes den kollektive tjenstepensjonsordningen.

(2) Institusjonen skal føre særskilt konto for midler knyttet til hver individuell pensjonsspareavtale. Kontoutskrift etter § 1–7 kan tas med som en del av oppgaven over opptjent pensjon som institusjonen hvert år skal sende til medlemmene av den kollektive tjenstepensjonsordningen.

§ 4–3. Utbetaling av alderspensjonskapitalen

(1) Alderspensjon utgått fra pensjonskapitalbevis knyttet til en individuell pensjonsspareavtale kan utbetales sammen med alderspensjon utgått fra en kollektiv tjenstepensjonsordning, når disse forvaltes av samme institusjon.

§ 4–4. Flytting

(1) Ved flytting av kollektiv tjenstepensjonsordning etter reglene i forsikringsloven kapittel 11, gjelder forsikringsloven § 11–11 tilsvarende i forhold til individuelle pensjonsspareavtaler knyttet til den kollektive tjenstepensjonsordningen. Institusjonen skal, når den får melding om at den kollektive tjenstepensjonsordningen skal flyttes, gi skriftlig melding til innehaver av den individuelle pensjonsspareavtalen.

Kapittel 5. Særlige regler for individuelle pensjonsavtaler etter skatteloven (IPA)

§ 5–1. Virkeområde

(1) Bestemmelsene i dette kapitlet gjelder individuelle pensjonsavtaler som omfattes av forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring av skatteloven mv. av 26. mars 1999 nr.

14 (Finansdepartementets skattelovforskrift) § 6–47 (IPA), og hvor avtalen før 12. mai 2006 forutsatte innbetaling av premie 12. mai 2006 eller senere.

(2) Forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis utstedt etter § 5–2 reguleres av bestemmelsene om IPA i Finansdepartementets skattelovforskrift når annet ikke følger av §§ 5–3 til 5–6.

(3) Bestemmelsene i dette kapitlet begrenser ikke en kundes rett til å kreve utbetaling etter Finansdepartementets skattelovforskrift § 6–47–31.

(4) Tidsfristen i § 5–3 første ledd gjelder tilsvarende for avtale om fortsettelsesforsikringer etter foretakspensjonsloven § 4–9 og Finansdepartementets skattelovforskrift § 6–47–41.

§ 5–2. Utstedelse av forsikringsbevis og pensjonskapitalbevis

(1) Institusjon som har inngått individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA), skal utstede pensjonskapitalbevis etter § 2–3 første ledd, eller forsikringsbevis tilsvarende reglene i § 3–1 fjerde ledd om pensjonsbevis, i henhold til kontoutskrift senest pr. 31. desember 2008.

(2) Bestemmelsene i første ledd gjelder tilsvarende for forsikringer (risikodekninger) knyttet til individuell pensjonsspareavtale etter skatteloven (IPA). Kunden kan kreve at institusjonen utsteder pensjonskapitalbevis som sikrer kunden den samlede verdien av pensjonsspareavtalen med tilknyttede forsikringer, med mindre det er oppnevnt endelig begunstiget som nevnt i forsikringsavtalen § 15–2 annet ledd for den tilknyttede forsikringen. I så fall gjelder § 3–9 tilsvarende.

§ 5–3. Rett til å inngå ny avtale

(1) Kunde med individuell pensjonsforsikringsavtale som nevnt i § 5–1 første ledd, har rett til å inngå ny forsikringsavtale på tilsvarende vilkår og med rett til samme ytelser som den individuelle pensjonsforsikringsavtalen etter skatteloven (IPA), med den institusjonen som forvalter avtalen, uten å gi nye helseopplysninger. Retten etter første punktum gjelder ikke dersom avtalen opphørte før 12. mai 2006. Kunde som vil benytte retten til å inngå ny forsikringsavtale etter første punktum, må gi institusjonen skriftlig melding om dette innen 30. juni 2009. Gebyr ved etablering av ny avtale kan ikke settes høyere enn maksimalt tillatt gebyr ved flytting av den opprinnelige avtalen.

(2) Det kan ikke innbetales premie eller innskudd til en individuell pensjonsavtale etter skatteloven (IPA) etter 31. desember 2008.

§ 5–4. Sammenslåing av henholdsvis pensjonskapitalbevis og forsikringsbevis

(1) Pensjonskapitalbevis utstedt etter § 5–2 første ledd kan benyttes av kunden etter § 2–6 annet ledd. Har kunden fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning etter foretakspensjonsloven, kan pensjonskapitalen som følger av pensjonskapitalbeviset benyttes som engangspremie til alderspensjon etter fripolisen, forutsatt at institusjonen som forvalter fripolisen samtykker.

(2) Kunden kan kreve at forsikringsbevis utstedt etter § 5–2 første ledd, slås sammen med fripolise utgått fra ytelsesbasert tjenstepensjonsordning som nevnt i første ledd. § 3–10 gjelder tilsvarende.

§ 5–5. Sammenslåing av pensjonskapitalbevis (IPA) med individuell pensjonsspareavtale

(1) Kunde som har inngått individuell pensjonsspareavtale etter denne loven, kan kreve at pensjonskapital knyttet til pensjonskapitalbevis etter § 5–2 slås sammen med og inngår i pensjonskapitalen til den individuelle pensjonsspareavtalen, forutsatt at avtalene forvaltes av samme institusjon.

§ 5–6. Sammenslåing av forsikringsbevis (IPA) med individuell pensjonsforsikringsavtale

(1) Kunde som har inngått individuell pensjonsforsikringsavtale etter denne loven, kan kreve at pensjonskapital knyttet til forsikringsbevis utstedt etter § 5–2 slås sammen med og inngår i pensjonskapitalen til den individuelle pensjonsforsikringsavtalen, forutsatt at avtalene forvaltes av samme institusjon.

(2) Opptjent pensjon etter sammenslåingen etter første ledd beregnes etter beregningsgrunnlaget for den individuelle pensjonsforsikringsavtalen. Bestemmelsene om omregning i § 3–9 gjelder i tilfelle tilsvarende.

(3) Sammenslåing etter første ledd kan ikke foretas dersom det for rettighetene etter forsikringsbeviset er oppnevnt endelig begunstiget som nevnt i forsikringsavtaleloven § 15–2 annet ledd.

§ 5–7. Institusjonenes informasjonsplikt

(1) Innen tre måneder etter at denne lov er trådt i kraft, skal institusjonen gi kunde med individuelle pensjonsavtaler som omfattes av § 5–1, opplysninger om:

- kundens rett til å kreve utbetaling etter Finansdepartementets skattelovforskrift § 6–47–31,
- kundens rett til pensjonskapitalbevis og forsikringsbevis etter § 5–2,

- kundens rett til å inngå ny avtale etter § 5–3 og skattereglene for en slik avtale, og
- at rettigheter etter individuelle pensjonsavtaler i visse tilfeller kan slås sammen med andre individuelle pensjonsrettigheter som kunden måtte ha, jf. §§ 5–4 til 5–6.

(2) Dersom kunden inngår ny avtale etter § 5–3, skal institusjonen opplyse om relevante skatteregler.

Kapittel 6. Ikrafttreden. Overgangsregler.**Endringer i andre lover****§ 6–1. Ikrafttreden. Overgangsregler**

(1) Loven trer i kraft straks. § 6–2 nr. 2 og 3 trer likevel først i kraft 31. desember 2008.

(2) Kongen kan fastsette overgangsregler.

§ 6–2 Endringer i andre lover

Fra den tid loven trer i kraft gjøres følgende endringer i andre lover:

1. Lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven) endres slik:

§ 6–47 første ledd ny bokstav c skal lyde:

c. premie, innskudd og kostnader knyttet til administrasjon av individuell pensjonsavtale etter lov xxx om individuell pensjonsordning, herunder kostnader til forvaltning av årets premie eller innskudd til individuell pensjonsavtale. Samlet fradrag kan ikke overstige 15 000 kroner.

Nåværende bokstav c, d og e blir d, e og f.

2. I lov 24. mars 2000 nr 16 om foretakspensjon (foretakspensjonsloven) gjøres følgende endringer:

§ 4–7 første ledd tredje punktum skal lyde:

Er opptjent premiereserve knyttet til alderspensjon mindre enn 50 prosent av folketrygdens grunnbeløp, har medlemmet likevel bare rett til at premiereserven blir overført til annen foretakspensjonsordning eller individuell pensjonsavtale etter lov xxx om individuell pensjonsordning.

3. I lov 24. november 2000 nr. 81 om innskuddspensjon i arbeidsforhold (innskuddspensjonsloven) gjøres følgende endringer:

§ 6–3 første ledd skal lyde:

Kontohaveren har rett til å få pensjonskapital i henhold til pensjonskapitalbevis overført til alderspensjonskonto i annen institusjon som nevnt i § 2–2, til annen innskuddspensjonsordning eller til in-

dividuell pensjonsavtale etter lov xxx om individuell pensjonsordning.

4. I lov 10. juni 2005 nr. 44 om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (forsikringsloven) gjøres følgende endringer:

§ 1–4 første ledd nytt annet punktum skal lyde:

Pensjonskasser kan også tilby pensjonsordninger etter lov xxx om individuell pensjonsordning til medlemmer av en kollektiv pensjonsordning som pensjonskassen forvalter.

§ 1–5 første punktum skal lyde:

Innskuddspensjonsforetak kan bare overta kollektive pensjonsordninger og pensjonsordninger etter lov xxx om individuell pensjonsordning uten forsikringselement.

§ 8–1 skal lyde:

§ 8–1. Innskuddspensjonsforetak

Et innskuddspensjonsforetak er et aksjeselskap med virksomhet basert på kollektiv innskuddspensjon uten forsikringselement. *Virksomheten kan også omfatte individuelle pensjonsavtaler uten forsikringselement, herunder pensjonsavtaler i samsvar med lov xxx om individuell pensjonsordning.*

Virksomheten kan omfatte virksomhet som naturlig henger sammen med virksomhet som nevnt i første ledd (tilknyttet virksomhet). Som tilknyttet virksomhet regnes utstedelse av pensjonskapitalbevis i henhold til reglene i innskuddspensjonsloven eller lov om individuell pensjonsordning samt inngåelse av fortsatt pensjonsspareavtale etter reglene i innskuddspensjonsloven.

